

~~11799 I~~
5

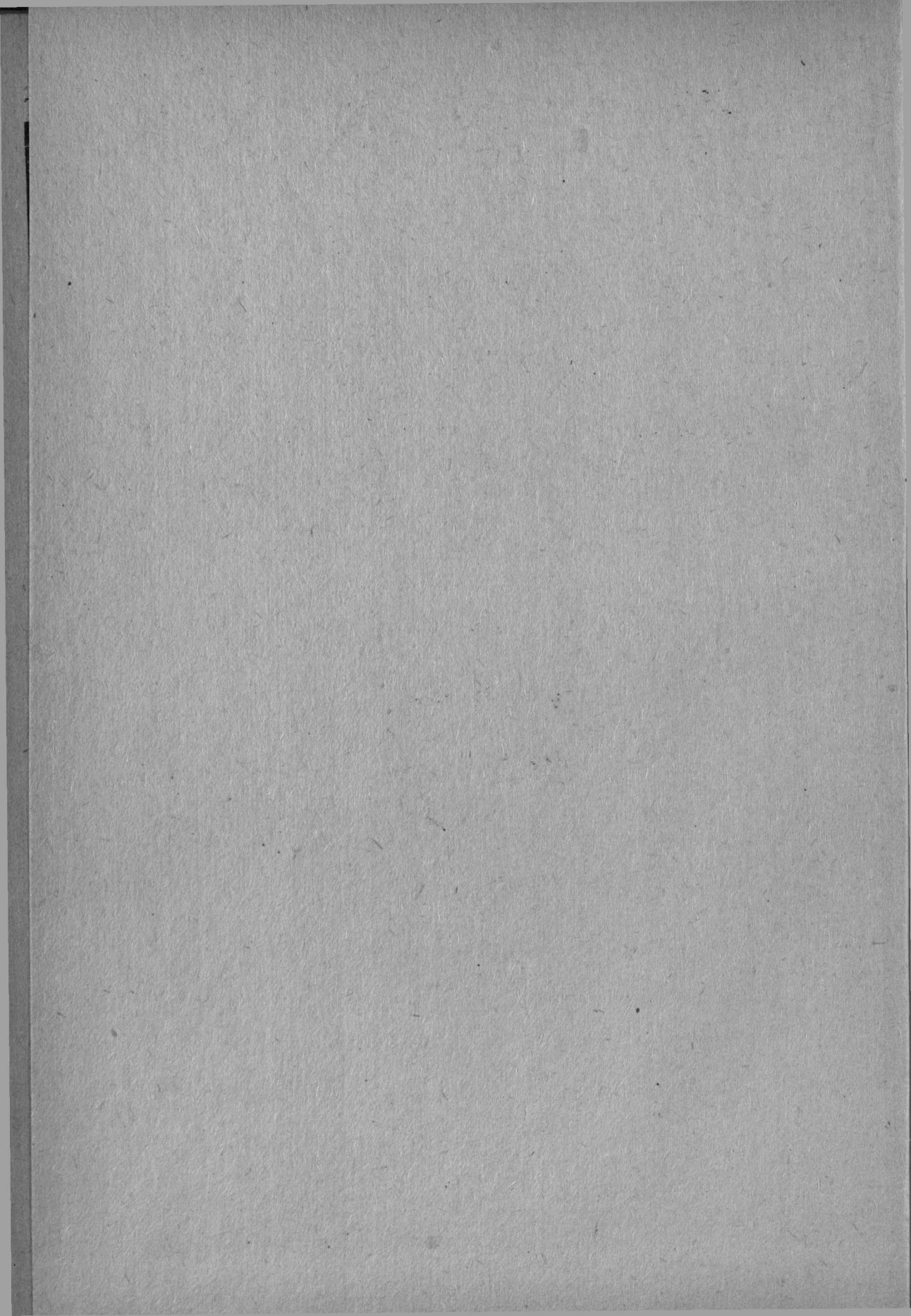
УДАРНИК

2 1935 П

2

1 9 3 5

НЖ Коми
1-1a

U D A R N I K

XUDOZESTVOA SƏVETSKƏJ LIȚERATURA
K O M I Ž U R N A L

LEZƏ SƏVETSKƏJ
PISATELJAS SOJUZLƏN
KOMI PRAVLƏNIJE

Г.П.Б. в Лнгр.
Ц. 1935 г.
Акт. № 17

№ 2
1935₁vo

KOMI GOSUDARSTVENNƏJ IZDATELSTVO

„ У Д А Р Н И К “

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

J U R I N D A L Ъ Ш

IZJUR IVAN—Domençlen mьz	3
PEĐ GEN—Polosujçьlэм	10
ILJA PЬŞTIN—Virkiştan lunjas	25
M. LIKAÇOV—Əgruң	24
BIJA ƏGЬR—Me rađeјta	32
A. RAZMЬSLOV—Lьzi vььп	33
A. P. ÇEXOV—Futlar pьesa mort	34
ƏLƏK ƏNDRƏJ—A. P. Çexov jььş	40

№ 2

ФЕВРАЛЬ 1935 ГОДА

DOMENLƏN MƏZ

POVEŠT *)

MƏD GLAVA

I.

Bəd rətgorulə, kor şəd kəmərən paşkədəs da stavşə vevttaş arşa voj da gьtьs barakjasьs koləny səmьn murtsa tədən vizərtjas, kor şəd jenezьn zavoditasьn zir-davnь pervoј gьrьsьzk kozuvjas, a seşsa i jurvьv tьrə tiralyş bişerjasən, kor sor gorulyş kutasьn kьvny iz vьlyş voьs jəz-lən sьalyş gələsjas da pemyd rьtsə potkə-dьs şeram, — seki barak əsinjas jugdəny elektricestvo vьs. Paşkьd əsinjasəd vi jug-ьdьs razşəm koltaən şavmunə sap pemyd vьlavylə da uşkədçə rojən tьrəm matigə-gərsa kozjas vьlə. İvla nəsta pemyd, vər suvtə simşəd stьnən, a paşkьd koz ləslar-jas gərdədəsьn əsinjasəd svačkəm jugər-jasьs.

Seki Domen letçə maşterskəjьs.

Vaza zirdalə karvьsa uliçjas moz, vər laqtəma rətgoruvsə unzilən, təvşəma ar-pomşa rьtən, a kokulyə voşkakьlə najt, una şo pudja traktor paşkьd lapajasən gə-rəm muə krukaşlən kokjas, — siyə i vid-çьs, mьj kьtçəkə konjaşan da tuvgьşan şədəşəm nьr vьlad.

No Domen tati oz-nyin pervoјjaşьs vu-zərt. Koləmvəşa arşan, kor siyə vois trak-toristjas kurs vьlyş, Domen tati vьd lun ətarə-mədarə goz-mədyş çojşə talalə da əni-nyin kət şinsə kərtaləməny munas da veşkəda aslanьs barak əzəs vugjə vьlavtəg kinas kutçьsas. Ne səmьn tajə çojьs, no tədşa i kьzkkьk kilometr kuza trassaşьs, kod kuza tavo vara kovmas gьma-klonakьvny təvьd. Sizkə i kolə tədnь seş stav çukl-jassə, guranjassə, mьlkjassə, medьm aзыьn vugralьs şinnən livə fara lomzədtəg tujsə daj tədnь kьti kueəm skorəştən munьn.

Krəvat pašta kijassə sevgədəməny uzis Makar. Sьlən vomьs vəli voşsa, vьttə mьjkə zavoditləma sunь da sizi kьvzьn vьlas i onmovşəma da içətik nьrьs çan-gьltçəma sinkьm dorəzьs, jona jonzьka oligənyş şerti, kət eşkən i seki-nyin nьvjas siyəs pьr şeravlisьn.

Domenlyş drug dumvьlas uşi, mьj talun rətgoruvsə, pьrəştəm pьr iz vьlyş voəm vəryn siyəs eəktis mьjlkə pьravny Zoja. „Mьjla? — kьmьnədyş-nyin jualis aşşьs Do-men seşan, kьzi maşterskəjьn sь dinə lok-tis Zoja da Jermolinyş vidçьsəməny. guşən vasnitis aşşьs korəmsə. — „Gaskə...“ Siyə „gaskəş“ luntьr spokoj ez şet Domenlyş, a əni so murtsa ez vunəd Zojalyş korəmsə...

... Kodkəlunə, kor luntьr kəs dorəş moz kiştis zer da siyə luntьr ez petav uliç vьlə (vəli sojtçan lun) — kujləməny ləddis kniga, — Domen ordə pьris Zoja. Siyə pukşis krəvat pomə da dьr çəvoləm və-ryn kutis malavny Domenlyş jursə.

Domen ez vərzьv.

— Dom! — kьzkə aslyş nogəny çevьda suis Zoja da çevьstis Domen kiyş knigəsə. — Koləkə me tenə okьsta!

Domen pervoјsə povzьliskod, vьdsən sajjaj muni, no çajtis nyinəmkerig moz smonitəməny da şerəktis:

— Te-nyin Porfirijtə okav, — a seşsa knigala nuzədcig moz vizədtis Zoja vьlə da kaza-lis, mьj Zojalən şinjasyş vazəməaş, vьttə vərdəm vəryn da çuzəməş gərdədəma ne to artməny kьvşьs, ne to suantorsə zьyl vəçny kəşjəmla.

— Te vek şeralan, — tьdalə dəzmis Zoja da çetçis Domen dinyş. — Melizьk kьv sunь nьvjaslyş onə-nyin kuzəj...

— Kod tədas tijanəş! Kor aşlyd kьv on lezəj, a kor i okavny daşəş, — vara şeramə bergədis Domen, a seşsa Zojaəs bəşədəm

*) Zavoditçəmsə vizəd I №-bьs.

mogbš jursə traknitəmən suis: — A vot — on ləšt.

Seki Zoja loktis Domenē dinə, topədis kirpədəsjas kostas sblš jursə da okbštis veškəda parjas. Domenē kbvlis səmən pəš da topəd parjaslšs murtsa inmədčbləm, no najə əztbštisnš vi əgərjasən. Kəšjls vizədlšn Zojalš šinmas, tədmavnš — zvbšlš tajə ali šeram, no Zoja vesjis vokə.

Seki kodkə kutis posvožbn jīgədcšn.

Sijə ɣtnas Domenē ez vizədlš jortjasbšlš šinmas, bttə na vožbn kueəmkə mž vəčis. A kor askinas uz vblš voigon sijəš varə suədis Zoja da ɣtnas sobranije vərɣn əəktis kolčbnšn ɣərd pələsə — Domenē ez vešig juav mjlə...

... „A talun gortassə mjlə?“ — nekəz ez vermš ɣəgərvoɣn Domenē.

Termašəmən mššis, tuvkis Makarš pakas da kotərən petis ortča varakə, kəni olšnš pɣvjas.

Zoja vəlī ətnasən. Sijə mjkə vuris ɣərd kumačs da Domenē pɣrəm vərɣn terəva zebis asšs uzsə.

Domenē kəšjls mjkə sunš, medəm šorɣnšs pɣrəš-pɣr mədīs ɣazaa, med radš povzəmlə ez kovmš zəmdavnš, no kbvjasšs drug vosinš da ez ləšt vomsə voštšn — parjasšs posnidika-posnidika drəzzitis pš i nekəz ez kəšjlnš kbvžšnš Domenēlš.

Domenēlš kazitčlis Zojalən vizuvlunšs da sijə, mjkə sblš stav mukəd pɣvjas vəlī kbvžšnš i zonjas ez ləštlšnš sš dorə matšstčbnšn mukəd pɣvjas dorə moz kueəmsurə lok kbvjasən livə kbzsurə čavrasəmən. Kazitčənlš Domenēlš vəlī i Zojalən veknidik ježd šinjasšs, kosinik mɣəršs, čevdik rud jursijasšs. Zoja vəlī kosənik pɣv, kueəmjnas šiktjasšn olənlš vaz prəskurnajaslən da nastavnicaaslən, kodjas oz kokjəlš suvtəmšəŋ vđlənlš kesjələsavnš da vəčšn vđ šəkəd uz. Mukəd pɣvjas dinšn, kodjas vəlšn jəgərsə pozəmjnas kod topədəš, Zoja kazitčis jənəd vvsə kos kbzžən, kod vttə rossəma paškədcšnš udittəg. No Domenē tədə-ɣin vəlī təcəm pɣvjasədlš vɣovlunšə, — kət vek kusnədlš, kət kbzi en ləskv, najə pɣr vaz kodšsəš kokvblənlš vrinkvizə eparə četčstənlš.

Kodkəlunja vərəd da komsomolškəj sobranije ɣtə šorɣnitštəm vərɣn Zoja drug vttə Domenēlš lois matšsəzəkən, ɣəgərvoanəzək. Sblən šorɣnə zilə pɣrəməšs, gora ɣəzšeramšs, kor vəsnidik parjas kostədlš zirdštənlš posnidik ježd pinjas da zvoja, čələdlən moz povtəm ɣəgərvotəma jugjalənlš šinjasšs zvl šeramšsla petan šinva pəvstšis, ez kutnš petavlnš Domenē-

lən jursšs da sijə vərja lunjasas pəsti pɣr sš jblš i məvpəlis.

A vot əni Domenē lois ətnasən Zojakəd da sblən oz šur seeəm kbv, kodšs eškə Zoja varə med miča šeramnas šerəktis.

Domenē pukšis zek vlə da ɣəgər vizədlis. Šinvləs medvojdər uši, mjkə pɣvjaslən oləninš jona səstəm, abu vesig eskana, mjkə tani olənlš sədnajt pɣekšn, masləjas da karəšinjas pɣekšn gudraššs tom pɣvjas. Kbzkə ašnš Domenēlən šinjasšs letčblšnš aslas volalan pizəsjas vblas, pinzak pələjas vblas, kok vblas. Zoz vəlī ježd, štenjas ezəmaəš ɣəzetən, krəvatjas vblən ježd prəstəŋajas, a jurləs ezədjās ləstəlisnš aslanš ježədlunən da ɣəzədīsšnš komnata pɣekəssə.

— Mjkə nə lanšin? — sɣɣmunəməŋ jualis Zoja da kijasnas bttə kutis suzədcšnš Domenēlən. — Ali kbvtə gortad kolin?

— Mukədjəsšs kənəš? — ninəm ez sur da jualis Domenē, a ačšs drug mjkələkə məvɣstis, mjkə ez eškən vən lok Zojaəs voštšn askəd uzavnš əti masina vblən.

— Mjkə mijanš mukədsšs! — varə-nə šerəktis Zoja, i on vəlī ɣəgərvo — zvbšlš sijə tajəs suis ali smonitə. — Me-taj mukədjəsšs eə eg kor, — a sešša zvlmədīs čuzəmsə da bttə ɣušən səpɣtitis: — Me tenə ətitər vəsnə kori. Kolə tekəd šorɣnitš dəj zev ɣušən.

Domenē ɣəgərvois, mjkə Zoja smonitə, vbrədīs poləmsə da zvoja-zə jualis:

— Vešig ɣušən? Vištav-no, mjkə ɣušətorjšs vermas lonš.

Zojašən pozə vəlī viččšnš vđdtor da ačšs Domenē sš vəsnə povzis kod, med eškən mjkə ləšəvtəmtor Zoja ez burknit. Əd Zoja zvbšlš vəlī aslš šikasaən da nətik ez vən mukədjəs kod. Aslš noga čevđ šələma, no još kbvja, kodən sijə ez-nin eəəšs sotštšlv, kor sš dinə zonjas kueəmsurə kbvjasən sšədcəsnš. Gəskə sijən i medjonəsə Zoja dinə Domenəs kbkšis da sijə eškən sš dinšn pɣr lančəmən pukəlis.

2.

Zduk mšštī Domenē vəlī-nin munə Zoja ordšs. Sijə ninəm vlə vizədtəg, as dumjasas pɣrəmən, kijassə paškəda sevkjədləmən ɣɣrəsa vošlalis tuj kuza da ez vešig kbvlš, kbzi sijəs ətik varak dinšən kbkšs čukəstisnš.

Somesova voəmsəŋ kolis-nin noj-vit lun i najə Domenəkəd vđ lun unəš panđəšlisnš. Somesova pɣr bergəlis maštəskəjbn, stoləvəjbn, varəkjasšn, i kbčə vəlī

Domeņ oz mun — vьdlasъ kazalэ sьlsъ ki-
pomэ. Mukэд dьrjьs vesig senzьnd on
vermь, kьzi sijэ sьmьnlaas uditlэ, tьgmэ.
Domeņlь kazitcis, mьj Somesova aslas lae-
kas kьz tusanas da kьz kokjasnas nэтсд
oz muzь, luntьr i rьtvьvd nekьtсэ oz
puksьv. Cukertlis-nin texkruzok, асьs tad-
malis traktorjaslьs medgьrьs цаstjassэ,
kьskэ kьpэdis — leptis nэтсд vэvlьtэм
knigajas da gazetjas, gэrd pelэsэ эslis pla-
katjas, vesig senša stэрэз Gavэ Pavel ez
vermь gэгэrvonь, mьj loj sijэ gэrd pelэs-
kэд. Pьr tuplasъs skamjajaslэн loinь kok-
jas, zozьs vьri цuьkьzta najt da vэлэмkэ
seni vэclэmaэs zev sьld da paškьd plaka-
jasъs zoz. I pьekэsьs stavьs vьdsэн kutis
šeravnь. No Domeņlь ez kazitсь sьlэн
zonjasъs kьzikэ ьlьstсьnь zilэмьs. „Mijan-
tэg eea-na mьj artmas“ — dumšьs Domeņ
vidis Somesovaэs Zoja ordьs munigэн da
kэsjis pьekas leptьnь sьlь panьda lэg, no
sijэ sьlэн nekьz ez artmь, seeэм sijэ panь-
dээн kazitcis Jermolinь, kodi еškэн mьjkэ
pьr-zэ kotralis, pozэм tугэн kod pusьr
jursisэ stav kilapanas gudralig moz da kuz
kokjassэ sьvlalэмэн, no sьlэн stav zilэмьs
vэli vьttэ sэмьn эtarэ-mэдarэ sьvlašэмэн
i nekueэм tэk sьlэн aslas tojtэмьs ez vэv.

„Mem nekор, vэrtizьk kazьst“, — suьs-
tas vэli sijэ da petkэdlas sэмьn vizэдэм
piьjassэ šэдэšem parjas kostьs da gэrvьlt-
сьstэм mьssэ, kor sь dorэ sьэдсэн mьjkэ-
tor jьlьs, а асьs vara-nin kьtсэкэ kotэrtэ.

Domeņ kэsjis kazьstnь Zojakэд эntaja
šornisэ, no varak dinšэn цuksašьs mort
kotэрэн vэтэdis sijэs.

— Te-nэ mьj earmin? — kьlis Domeņ
Pьrэjльs (Somesova voэм vэrьn sijэs sta-
vэн-nin siz kutisnь sunь) tэdsa gэлэs da
drэgmuni kiэдьs tэdlьtэg drug kutэмьs. —
Kьkьs цukэsti, on i suvtнь kэsjь.

— Me eg kьvlь, — dorьjsis Domeņ da
mьzalis аssэ, mьj tati munis da эni loas
sь ordэ eэe kezavnь. — Эtitor jьlьs du-
majta vэli...

— Ti stavьnd jona dumajtnь mьjkэ ku-
tid, vesig аssьnd drugjastэ zikэz vunэ-
did, — vьttэ norашэн, dэzmьstэм gэлэsэн
suis Pьrэj, kezis laroklan da Domeņlьs
juastэg kьskьstis sijэs soj bordjэdьs. —
Somesovaэd sь mьnda vlь dumjassэ vajis?
— а sеšsa drug bergэdis šornisэ da jualis:
— Zoja ordьn vэlin?

— Seni, — ez gэгэрvo, mьjla tajэs jualis
Pьrэj sьlьs da pьris eэe larokэ.

Kor Pьrэj kimalasnas koršis-sarэдcis pe-
mьdьs lampэ da vьašis, Domeņ dumajtis,
mьjla sijэs vermьs kornь Pьrэj, mьj kэsjэ

vištavnь sьlь jivэ juavnь da mьjla Pьrэj
vэrja lunjasas mэдьs-nin zavoditlis šor-
nitнь Duьa jьlьs, а sеšsa šornisэ pomav-
tэg kezэdas mэдtor vьlэ.

— Seni, — mэдьs vištalis Domeņ da vizэд-
lis Pьrэj vьlэ. — Mьj-nэ?

— Ninэм, — veškoda vočavizis Pьrэj, no
Domeņ kazalis, mьj sьlэн via iztэgtuvсэ
lampэ inmэdigэн цuьjasъs drэzzitisnь da
vьls kusi lampasэ vьavtэg. Pьrэj goraa
jorцсьstis da skэrьs suis: — No i med, oz-
zьk nekod mesajt...

A Domeņ mэvralis Zoja vištalэmtor jьlьs.
Kor Zoja cэtcis krэvat vьvšьs, puksis pьzan
dorэ da Domeņlьs veškьda šinmas vizэдэ-
mэн kutis šornlэ pьmь, Domeņ ninэм-na
ez gэгэрvo — mьj jьlьs Zoja kэsjэ sьlь
vištavnь.

— Menэ tekэд ta jьlьs ээktis šornitнь
Duьa, — zavoditlis Zoja da vэр lantis, а sеšsa
jezgovat juršijassэ lэšэдьstig moz lezlis
šinjassэ uvlan, vьttэ Domeņ kokjas vьlэ
vizэдlis. — Sijэ suэ, kolэ nэ kotьrtнь komsо-
mołskэj kolonna...

— Komsomołskэj kolonna? — nьmьs pe-
tis tajэ miča nim vьlas Domeņlэн da sek-
zэ mэvрьstis, mьjla Somesova ta jьlьs pe-
voj šornitis nьvja-kэд, kodjas piьs nekod
ez vэvnь аssэр voditeljasэн, а sэмьn otsa-
šьsjasэн. — Kьzi sijэs?

— Boštнь-pэ kujim-ноł masina, indьnь
setсэ komsomołсьjasэs da zavoditнь...

— Tajэ i em gušatorjьd tenad? — sьpь-
munэмэн orэdis Zojaэs Domeņ. — Me
cajt mьjkэ vьrзьktor vištalan.

— Ninэм te on cajt, jэj, — vьttэ ku-
kisnь Zojaэs, dэzmэмэн tojьstcis Domeņ
dinьs. Sьlь ez kazitсь, mьj Domeņ seeэм
veškoda daj neuna šeralэмэн vočavizis
sijэ vištalam vьlэ.

— No, en lэgas, — gэгэрvois Domeņ
Zojalьs skэrmэмэ. — Me sizi. Ta jьlьs
pervoj sobranije vьlьn daj Jermolinкэд
kolэ šornitнь...

A larokьn vэli pemьd, sэмьn staven
kostti murtsa tэдсьstэ lэzjugьd ьvla. Pьrэj
nэsta vьašlis iztэgэ, эztis цigarkasэ. Jug-
dьlisnь Pьrэjlэн kьz nьrьs, lэzovat šin-
jasъs, nevьda nьmjalьs vomьs da vьrittэм
eэka vьlas tьdavlisnь socinik kuz gэнjas.

„Stavьsien mьjkэ drug gušator lois, —
as dumšьs senzьstis Domeņ. — I vьdэnlь
me kovmi. Somesovaэs me gэгэрvoa — oz
kэnkэ nadejtсь mijan vьlэ da kэsjis nьv-
jas pьr. A talь-nэ mьj kovmis?“

Kьzkэ Domeņlэн pervojsaьs Pьrэjэs
azzэм vэrьn kьptis sьlь panьda mэvьr.
Mьjьs sijэ petis — Domeņ асьs oz tэд, ez

vermь vešig aslьs vištavnь. No sь ņerti, kьzi ņornitigən Pьrəjlən ləzovat najan ņinjasьs pьr vьttə vokьti kьelalisnь, kьzi siņ vьd mort jьlьs vištavlis vozьvь ləšədəm joŝ kьvjas da ņekodkəd traktoristjas pьs ez ził matьštčьnь, Domenь eəe-zə ətdortčis sьbь. Kod tədas kueəm siņ mort, as jьvšьs taj ņekor ņinəm oz vištav, — məvpalis aslьs Domenь. No sьlь Pьrəjlən kazitčis ətiktor — siņ kuzis pьvjaskəd ņornitnь, unaəs na pьs əs kipod ulas kьzkə voštis da voəm mьštis ņolə-vit lun mьštivetlis-ņin Zojakəd, kod vьd zonəs orəd-lьvlis medvozza kьvšaņs. So i əni mьjlakə medvoz jualis Zoja jьlьs.

— Voəma sitvьv kaea, a ti peljastə čoskədəmnьd, — pemydšьs kьlis Pьrəjlən gələs. ņornitis siņ pьpьrьbьs, kьvjassə soča sualəmən da siņ gələšьn kьlis joša ləgaləm Duča vьlə. — Loktis, stavšə puz-paz vəčis, kaea moz, da j levžas...

A sešša matьštčis Domenь dinə da pьdьšaņ kutis səpkədьnь:

— Te tədan siņ kodi? Medvərja pьv siņ mijan ņiktьn vəl, vьd zonkəd vetlьvlis, i matьs seeəm-zə... kьkьs kьmьn vərəs saņ munlis, a sešša loi munь ņiktьs — ņekod ez kut vajь. Əni so vetləma kurs vьlə da siz-zə načałstvo, pьrsə lertalə, me pə i em...

— Te tajəs kod jьlьs? — ez gəgərvno Domenь.

— Kod jьlьs? og ton te jьlьs, — tьdalə skərmis Domenь vьlə Pьrəj siņs tadьra gəgərvotəmьs, gələsьs drug čorzis da kutis kьvьn pədəmən, vьttə gubьs moz. — Jermołinьdlən taj gətьrьs voəma. So-me-sova-bьs! — tədčədəmən da suvtavləmən vištalis Pьrəj.

A Domenьlь vešig kazitčis, mьj siņ pemydšьs azzə Pьrəjlьs jugjalan ņinjassə, vekьsvizan pərjassə, a sьlən čuņjasьs bergəd-lisnь Domenьlьs fufajka kiz da kьlə posņi-dika tiralisnь, vomšьs əvtis zar ru. A Pьrəj vozə vaskədis:

— Memtə mьj... menьm veškod. Kьzi səmn Jermołinьs sь vьlə gətrašəma? Bləd-lis kənkə, ņinəm as jьvšьs ez vištav. A əni asšьs muziksə... kritikujtə. A mьj ačьs traktorjas jьvšьs gəgərvə? Zojaəs eəe [redacted] siņ mekəd vešig ez kut zdorovajtčьnь. A mьjla? Da me voəm mьštis smoņitьsti as kezьn ņiktas oləm vьlas. Jermołinьl-kə stavšə vištala — siņ pьrьs-pьr jukšas...

Domenəs pərvəjsə pədtis ta mьnda kьv-jьs — ņinəm seš ez vermь gəgərvonь. To li So-mesova kərkə vəčəma oməłtor, to li sьlən Pьrəjkəd mьjkə vojđər vələma, to li

nəsta mədtor. No sek-zə Domenь vozə suvtisrь Dučalən vošsa ņinjasьs, čeladšamaən stav šələmšьs šerəktьləmьs, vьdən dinə vošsa šələmən matьštčəmьs da aslьs loi sunь: „ez vermь lonь seeəmtor. Tani mьjkə em. Oz-ə ləgav Zojaəs sь dinьs torjədə-mьs, gaskə i mьzalə eəe siņs Zoja dinə matьštčəmьs“.

A Pьrəj-ņin vozə nuədə.

— Te on verit? Pozə tədmavnь. Juav sьlьs, mьj siņ vištalas Pitirak Vaš jьlьs — seki azzan. Mem miša veškod, səmn taj Jermołinsə blədlə...

Kodkə kutis kьvьn larok dinьn, kinas sarədčəmən koršnь əzəs vug. Pьrəj lantis, vesjis Domenь dinьs da mədis əzəsłan. Voštis əzəssə da gorədis Domenьlь:

— Lok, me jignala.

— Menьm ņaņ lezьst, — kodkə kьlə koris Pьrəjəs.

— Med vozьk volin. Me əvədajtnь muna, luntьr-əd sojtəgьs me og-zə vermь.

— Da menam sojьn avu...

— Volь vərtizьk. Narəšnə og-ņin vιαšibь, vozəsavly koləkə kodlьskə.

— ņekodlən avu...

Domenь petis da əzəs dorьn sulalьs mort vьlə vizədləg munis aslanьs varak dinə. Munigas məvrystis: „Mьj dьra veš olis, a əni ətik morttə oz kəsjь leznь“. I ņekьz ez vermь gəgərvonь — mьjla tajəs stavšə vištalis sьlь Pьrəj.

3.

A Duča So-mesovalən planjas vəlily gьrьsəš.

Kor siņ burьka tədmašis tom jəzkəd — pərvəjsə vel jona senzis. Bazaьn unьk uzalьs vəlily tom jəz, zonjas i pьvjas, vəl kьz sajas komsomoleč, no najə stavən olisnь askezьnьs, torja čukərjas vьlə jukšəmən. I ņekueəm ətuvja gaz, tom jəzsə jitan-ətvьvta uz ez tьdav. Unьkьs azzьs-lisnь məda-mədkəd səmn maštəskəjьn, trassa vьlьn uzaligən da stoləvəjьn, a rьtjasьn pьralasnь varakjasə da seni kurgisnь kojtьs tarjas moz. Jonьkasə sərənь, vьzgənь, čəpłəšənь, durənь. Vešig radio oz uzav, kəł eškən tani-ņin sьlь uzaləm vьlə elektricestvoьd pьr ulьn tьrmьmənjə.

— Mьj oləm ti tani olad? — šerəktьvlis Duča Jermołinьl, kor najə šorən-ņin rьtnas ətlaašasnь. — Gudrašad najt gəptьn moz. A mьjsə tani oz poz vəčьn! Klub, vi, radio, — vьdtor em, səmn bergədlь stavšə.

— No i bergədlь, — dəzməmən vočəvi-

КЫВЗОНЪ РАДИО (ПОМƏSDINSA ТРАКТОРНƏЈ БАЗА)

ФОТО ЈЕРМОЉИНЛƏН.

zas Jermolin da kok jylyş uşəm mort moz şporкыşas volpaş vьlə.

Jermolin bərja lunjasnas vьdsən tədcь-mənja oməltcis. Remont vek-na ez estь, vьl masinajasəs ovkatka munis nazənikən, kьk vьl traktorlyş-nin podsiрnikjassə so-tisnь, kovmis suvtədlьnь najəs. Jermolin-lən kotraləmysla, təzdьşəmysla çuzəmys topalis, nьrьs nəsta dьzalis, şinmys vəjis zuzьd guə moz da pьdьşəñ muzəməñ zor-gisnь dьs pьrьs stav vьlas. Şinuvşьs kod-juralən moz ez vьrь ləz.

— Te-zə ətnadən kьzi jurtəm petuk ceççalan, — volpaş vьlьn-nin smonitis sь vьlьn Duña. — Kolə aktiv as gəgərьd ko-tьrtnь, vьdvigajtnь burьk jəzsə.

— Te sovpartskolaad velaləmyd səmьn kritikuajtьnь, a vizədlam kueəm tenad təl-kьs loə, — zikəz-nin dəzmas Jermolin da bergədcas ştenlan, sebrəşas jurvьvtiьs.

Jermolina-Duñaa kostti vьttə kañ kotər-

tis. Sijə ez lo varov, unəş eskьtəma vizədlьvliş Duña vьlə da mьjkə şornijyas kostьn drug lañtlьvliş. Duña tajəs pervojsə aslьs viştalis muzikьs muzəməñ, no kor ətçəd sijə eskьn uvşəñ burkьnitis:

— Aştə kolə velədнь, i ti avu grektəməş, — Duña gəgərvois, mьj sьlən drugьs, Pь-rəj, mьjkə uditəmə-nin sьlь sərnь.

Duña Jermolinəkd tədmaşlis Sьkьtvkarьn, komsomolškəj propagandistjas kurs vьlьn. Azьşlisnь eškən eeəş, no kьzkə siz lois, mьj najə gətraşisnь, səmьn ətlaas ovnьj reğьd udajtcis. Jermolin seki vəli-na traktoristən da munis bazaə, a Duña reğьdik uzalis Sьkьtv rajonьn, sь vərnь velədcis sovpartskolaəñ da vəlişti əni, vo da kьk təlyş mьşti, veşkalis muzikьs dinə daj sijə mьrdən sorən vəzjьşəməñ. Bьzd nədeja vəli Jermolin otsəg vьlə, no tani sijəs az-zis zik məd mortən. Kurs vьlьn sijə vəli bura velədcьs, vьdtorjə şujşьs, varov zon-

mən, a tani siǰə vʲtʲəkə mustəmmtəzʲs dəzməma aslas uzʲs.

Kolə vʲli čukəgəzʲk kotʲrtʲnʲ komsomolcjasəs, kʲskʲnʲ eəe as dinə mukəd stav tom jəzə, a əni loə nokʲnʲ kueəmke vazʲša vəvləm torjən, kodəs Duǰa vərja vojassə stav vezərnas joris, kəsʲis vunəd- nʲ, no čekʲz ez vermʲ.

Šəlməsə sʲlʲs burmədʲis siǰə, mʲj as dinə loi-ŋin matʲstəma nʲvjasəs, i medša voj- dər Zojaəs, a na rʲr pozə kutʲčʲsʲnʲ i zon- jas dinə. Siǰən i Duǰa komsomolʲskəj trak- tornəj kolonna kotʲrtəm jʲlʲs medvoz ŋor- ŋitis Zojakəd, kəŋ eškən Jermolin kolonna kotʲrtəm vʲlas ez zev okotəʲs mun. Siǰə veškoda vizədlis Duǰa vʲlə, sənʲstis kinas, vʲtʲə kəsʲis sunʲ — „vəčəj, mʲj okota, estad taj. A mi vizədlam, mʲj tijan artmas“ da vərə sʲ vərʲn buradʲr Duǰa vʲlə ŋinjassə ez leptʲv.

„Mʲj duzjalan? Me te vozʲn ŋinəmʲs avu mʲza“, — dumʲs vidʲstis Duǰa Jer- molinəs, no sek-zə kʲzkə ez lo ləšʲd šəlm vʲlas. Kəŋ-əd kʲzi-da, siǰə vʲli sʲlən gəŋr i mʲjkə-kə Rʲrəj sʲl sərʲis ašʲaŋʲs sodta- ləmən, mʲjsə ez vermʲ dumʲstnʲ siǰə Duǰa jʲlʲs. Kor taj siǰə olis torjən Jermolinʲs, Duǰalʲ unəʲs juras.volis, mʲj siǰə gaskə əni kueəmke nʲvkəd matʲstʲis, vunədʲis siǰəs da šəlməslʲ kʲzkə ez vəv ləšʲd, kočəgʲs vʲdsən vʲekʲnʲ zavoditlas.

Siǰə rʲtnas Jermolin vetlədʲis ŋinkʲm- jassə šəkʲda əsədəmən da vizədʲis Duǰa vʲlə vʲtʲəkə pʲes rʲrʲs. Dumʲs skəralis as vʲlas, vidʲis ašʲə əŋktorʲjʲs, kodəs sʲlʲ lunnas vištalisnʲ. Gozəmnas-na najə vošt- lisnʲəŋi kišʲm traktorlʲsmotorsə, suvtədʲis- nʲsijəsʲrʲz vʲlə da vərʲisnʲ motornəj rʲz,— „Traktoroxod“, kʲzisiǰəs nʲimʲlʲisnʲ. Vešigʲs jʲlʲs gizlisnʲ ovləštʲvsa gazetjasʲn. I vot siǰə əni, gruz vajigən, kvajtʲmʲn kilometr saǰə vazasaŋ va sərəs košməma da vermas šetčə kʲnʲmʲnʲ. A Jermolin vʲli artalə siǰə motor vʲlas. Vaz masinajaslən motorjasas kueəmʲsurə čašʲjas vʲli kišʲməaš, da siǰə artalis najəs veznʲ „Traktoroxod“ vʲlʲs voštəm čašʲjasən. Siǰəs lunʲs-lun vidčʲsʲisnʲ ašʲə daj sʲ vʲlʲn vʲli loktənʲ kueəmʲsurə zapasnəj čašʲjas, a kʲš əni najəs voštən, kor siǰə kod tədas kəni? Jermolin vidʲis ašʲə, mʲj „traktoroxod“ vʲlʲn mədədʲis oməŋlik traktoristəs, kod vʲlə nadejaʲs ez vəv vešig remont nuədən uzjas vʲlʲn. „Čəvta, voas-da“ — məvpalis Jermolin vol- paš vʲlʲn, i sek-zə gəgərvotəm skər kʲp- tis Duǰa vʲlə, kodəni kujlis sʲkəd ortčən, i vermas lonʲ — nəsta šəralis sʲ vʲlʲn.

Siǰə ačʲs jona vidčʲsis Duǰaəs, gizlis

pʲšməjas, korʲis siǰəs, a kor ətčʲd Duǰa gizis sʲlʲ, mʲj siǰəs vʲstənʲ mədlaə, vidʲis ašʲə, vidʲis komsomoləs, kodə oz lez siǰəs ovnʲ gəŋrʲskəd, vʲtʲə narəʲnə torjədə najəs. A əni so Duǰa nəmvidčʲstəg drug vois, Jermolinlən vʲdsən šəlmvʲlas ləšʲd- zʲk loli, kəsʲis burzʲka kollavnʲ təvsə, no siǰə mʲjən vois — stavʲs mədərə kutis ber- gədčʲnʲ, vʲtʲə Duǰa avu sʲlən gəŋr, a vokəvəj mort, kodə eskʲtəma vizədə sʲ vʲlə, siǰə stav uz vʲlə, velədʲnʲ siǰəs kəsʲə, gaskə i vʲzʲdavʲnʲ sʲ vʲlʲn.

Jermolin mʲrdən kəsʲis onmovʲšʲnʲ, no ez vermʲ. Dumvʲlas ušʲi, kʲzi talun Rʲrəj siǰəs kutis da kod tədas mʲj ez vištav gə- tʲrʲs jʲvʲšʲs. Əni kəsʲis sʲ jʲlʲs Duǰalʲs ašʲs juavnʲ da ez lʲšt i aslas poləmʲsʲs vərə-zə vidʲis ašʲə.

A setčə sərə nəsta komsomolʲskəj kolon- nən nokʲšʲ. Narəʲnə vʲjuro čukərtʲisnʲ sʲ kuza, orədʲisnʲ Jermolinəs mašterskəjʲs. No i med nokʲšə zev-kə kolə, a mʲjla nəsta siǰəs setčə gartnʲsə? Remont-na ez estʲ, a čut-ŋin oz traktorəj dədʲjas səvtʲnʲ, kəŋ eškə vʲli kaŋiseəjas vʲlʲn ez vəv ŋiəŋik ker.

Jermolinlən tədʲlʲtəg šəkʲda loŋstʲis da medʲm siǰəs ez kʲvʲl Duǰa, — vərʲzədčʲ- lis. Duǰa gəgərvolis, mʲj siǰə oz uz, tʲdalə mʲjkə dumajtə da jualis sʲlʲs:

— Kʲvʲz, Štor! Te mʲjkə me jʲlʲs lo- kəs məvpalanʲ?

Jermolin ez sʲaš, no dumʲstis, mʲj Duǰa siǰəs medvozzaʲs-na suis Štorən, kor əniəz rʲr sulis prəstə Jermolinən. Duǰa četčʲis volpaš vʲlʲs, munis rʲzan dorə da setčə pukʲsis.

— Me təda, tenʲd Rʲrəj vištalis, — vozə nuədʲis ŋorŋisə Duǰa. Kəŋ eškən i Jermolin əni oz kəsʲj tʲdalə vʲli ŋorŋias rʲrnʲ, no siǰə zik-ŋin kəsʲis sʲlʲ vištavnʲ, mʲj vʲli na kostʲn. No sek-zə povzʲis, mʲj kod tədas kʲtčə vajədʲas tajə ŋorŋiʲs: veritas- kə Jermolin — loə əŋktor, a oz-kə verit da kutas tədʲmavnʲ-juəʲnʲ — vermas zik vid- čʲstəmtorjə vajədʲnʲ. A tajəs vəčtəz pəvoj kolə Rʲrəjsə burzʲka tədʲmavnʲ da vəlištʲi- ŋin vəčnʲ kolana vʲvodjas. Nedʲr čəv oləm vərʲn Duǰa jualis: — Te veritan menam čəstnəj kʲvʲlʲ?

Jermolin bergədčʲis, lezis jurvʲvʲšʲs es- kʲnsə da vizədʲnʲ kutis Duǰa vʲlə.

— No? — gəgərvotəma petis sʲlən.

— Veritan-kə — kʲvʲz, — volpaš dinə lok- tis Duǰa. — Mʲj siǰə vištalis — stavʲs sə- rəm. Me gəgərvoa, mʲj siǰə tenʲd vermʲs vištavnʲ. Əni səmʲn əŋitor sua tenʲd: stav- šʲs, mʲj siǰə vištalis, oməŋtorʲjʲs avu me- nʲm, a sʲlʲ. Me mədʲs stavə vištala. Siǰə

pez mort, sьbьs pezsə me eg-na azzьvьlь nəsta aslam nemən. Əni meьs polə, sijən i sərə me vьlə. Kus ta vəsna sьkəd avu okota gartсьnьs, təkьs oz lo. Kolə siz vəсnь, medьm sьbьs kuçikсə kuļьstnь da şələmsə vizədьlьnь.

Jermolin şinьlsjas pəvsttiьs şuša vizədis Duņa vьlə da azzis, kьzi sьlən gərdədis çuzəməs, jugjavnь kutisnь şinjasьs, terьva lolələmьsla unəbьs kьrtьvlis morəsьs. Azzis daj pəvzis: taeəmən sijə asьs gətersə ez-na azzьv. Bьzd ləg kutə, sizkə, Duņa Pьrəj vьlə, vermə-kə seeəm skərə, no sek-zə i seeəm ləņa vištavnь sь jьlьs, aşşə nekueəma dorjьtəg. Duņa kazəlis sьbьs şuša vizədəmsə da jualis:

— Te on verit?

— Verita, mьjla og, — voçavizis Jermo-

lin. — Səmьn vaj mədьs, əni uznь kolə.

Duņa laŋtis, gьrzzajassə pьzan vьlə puk-təmən lezçьsis jurnas ki vьlas.

„Sizkə — vojna? — məvpəlis aslьs Duņa. — No-əd əni me avu-ŋin noļ vo sajsa ŋinəm gəgərvotəm tomьŋik nьlьd, kodəs vьdən vermis ьlədnь, əvəditnь. Seki eg vos, a ənitə-ŋin vermьsas me petə. Letçьvnь səmьn as şiktə, lədmavnь əti-mədtor“.

Duņa şinvostі vuzraşnь kutisnь noļ vo sajsa vəvləmtorjas da şələmьs nəsta gudьrt-çis, ez lo ləşьd. Vodis da dьr-na bergəlis, şəkьda loləlis, Jermolinьs ьbьd nьrgorən uzəmsə kьvzig. Unmovşigas vərə-na juras volis:

„Sizkə — vojna? No i med, əni i mi ku-zam tьskaşnь tivokkoçemьskəd“.

(Vozə loə-na)

— Sizkə — vojna? — məvpəlis aslьs Duņa. — No-əd əni me avu-ŋin noļ vo sajsa ŋinəm gəgərvotəm tomьŋik nьlьd, kodəs vьdən vermis ьlədnь, əvəditnь. Seki eg vos, a ənitə-ŋin vermьsas me petə. Letçьvnь səmьn as şiktə, lədmavnь əti-mədtor“.

Duņa şinvostі vuzraşnь kutisnь noļ vo sajsa vəvləmtorjas da şələmьs nəsta gudьrt-çis, ez lo ləşьd. Vodis da dьr-na bergəlis, şəkьda loləlis, Jermolinьs ьbьd nьrgorən uzəmsə kьvzig. Unmovşigas vərə-na juras volis:

„Sizkə — vojna? No i med, əni i mi ku-zam tьskaşnь tivokkoçemьskəd“.

POLOSUJTČYLƏM

VIŞT

Vəli buree seeəm kad, kor praməj go-
zəmys aslas oqalan lunjaşnas kutis
koln-ñin, kolxoznəj vizjas vьln şigəra-
şisnə vez turuna zorədjās, mujās vьln
posni şerən gьs vizədan qañ, a vəgьn vo-
is votəs da eak.

— Miça-i turun puktisnə tavo, — ñimko-
daşisnə splav vьlş medvərja loktəşjas.
Najə kьkьs, mukədьs kujimьş-ñin uditisnə
kьvtinь Kotlasəz, vajədisnə mestaəz vər,
perjisnə udarnik ñim da loktənə gortjasa-
nьs.

— Şormim-ñin stradujnьtə. Mitəg-taj
estədcənə tan.

— Mi-əd stradujtim-zə.

— E-ex! — dolьda lolalənə tьr morəş-
nanьs, vomtьrnanьs apalənə zoriz dukən
çəsmədəm deвьd sьnədsə, munənə mirtuj
kuza, munənə vizjas dorti. Kьvzənə bəkan
masinajaslьş tavo kezə medvərjaş şarkəd-
çəm, çəvtəşjaslьş çuksaşəm da jezьd
çьşjana pьvavajaslьş lozzaşiganьs şləm.
Vydlən puə kolxoznəj uz!

Təəm kadə şiktьş on əzzə veş slon-
jalan mortəs. Kodi murtsa vermə kьşşnə
as koknas, eəe munə artel dorə — de-zə
kolčənə! Raççəgьd oz-na pьşjь, a gozə-
mьd ətarə vozə kьvtə, kьvtə i oləmys tuv-
sovja ьtvaən.

Gortsa şikt dorə voiganьs kьlədçьşjaslь
panьdaşisnə çəlad.

— Votçənə? — dozjas şertinьs gəgər vo-
isnə kьlədçьşjas.

— Puv votnь! — voça gorədis gəgrəs
çuzəma detinka. Çiklaşəmən kotərtьstələ.
Çuzəmbanjasьs pelьş rozjas kodəs, şlias
seeəm-zə gərd galstuk.

— Vetləj, çəsməşstəj!

— Ogə-əd aslьnьm.

— Poplь-nə? — şerəktisnə gьrəşjas.

— Ogə poplь-ñi. Avstrijañn-pə raboçəj-
jasəs ьjləmaəs burzujjas. Puvşə mi vuza-

lam şelpoə, a şəmsə ьstam raboçəjjās çə-
ladlь. Da, əzylənnə-d-kə Kuzma Şeqaəs,
viştaləj, med terməşə! Kolim-pəl.. Kь-
la-ad?..

— Kь-la-am!

Jənsədçisnə ətmədərə. Kьlədçьşjaslь dьr-
na kəlis çəladjaslən tolgəmnьs. Najə vor-
sigtьr kotərtisnə pьr vozə, ñuzviz jaglañ.
A jagьs sad kod tьdalə, aslanьs çuksalə.

So-i gortsa şikt: sor pos, pьvşanjas,
kerkajas..

Viçkodor — taz puktьləmaəs ñimsə vaz
viçko gəgərsə kusinlь. Viçko kupoljas jь-
lьş vo-məd sajn-ñin lezalisnə krestjassə,
a medzuzьdas suekisnə gərd plag.

Gəgər şiktən vəli çəvlən, — purtikaşənə
tuj vьln kurəgjas, ruksənə koloda kod
mam gəgərnəş kotralan pole pijan.

Kuz kijasa, loz jura muzik pukalə mu-
ьn da katlaşəmən mьjkə şylə ñişə ləvtə.

Sь gəgər, kьzi gutjas sakartor verdən,
bergalənə posni çəlad. Mukədьslən murt-
sa-na kьvjьs artmə, kuz dərəm kezьş kot-
ralə, a eəe-zə eltçə:

— Kuz Kuzma uşəma! Kuz Kuzma kod-
zəma!

Kuzma dugdьstlis şьvnə, sьtñitis, pon-
dьlis suvtnə, no katovmuni da pəri tərətja
zeryş loəm gəptə. Çəladjas, polosujtçəm
pьstajās çukərən, şavmuninь gəgərvok,
no pьr-zə vər çukərmisnə.

— Kuz Kuzma kodzəma! Ek-ma, uşəma!

— No, Kuzmaş vara-ñin gazədçə talun!?

— sue kezə suvtьstləmən jualisnə kьləd-
çьşjas.

— A?.. M... mьj? — Kuzma kurьstis çu-
zəmsьs kьz najtsə da surgis çəladjaslь:
— N-na tjanlь!

Kuzma pьkşis kijās vьlas, pondьlis suvt-
nə, no ez vermə da vər pukşis.

— Kuzma, nolət çuzjь rezinka koknad,
çuzjь mijanəs! — Delədcənə çəlad. — Kuz-
ma dad, ogə-əd uttəşəj, çuzjь vaj!

— Çuzja me tijanəs... Sət! — Kuzma va-
ra pəndəlis çeçcəny, no səmən şeram pet-
kədlis çeładjaslyş. Pruzinaa kokəs — pro-
tez — mədarə pesovtçəma kodaligas, kok-
laraş loi vərļaḡə, sʸ vəsna ətarə-mədara
kokjasnas çekymnyş voşkovtigas konjys-
şis da zik veşkyda pəri.

— Kuzma, ex, Kuzmal Bədən uz vly-
nəş, a səmən tetan... çeładjaskəd, ex, xel
A korkə vəlin təlka mortən-əd.

Kylədcəşjas divityəstisnʸ da razədcisnʸ
gortjasanʸs.

Kuzma koļi çəv kujlyny. Tydalə məvyr-
nas bergədlis nalʸş kvjassə.

Tajə — oləmə mort-ḡin. Miça da gəgrəs
şinjasa, veşkyd kuz nʸra, şəd zu kod toş-
ka. Kəşičajəs gəgərəs jurşijəsş ezyşəşə-
ny, kʸzi jezvizə medvozza ruzyşş ətava.
Nʸr vordjassanʸş vokaləny çukyrjas. Se-
eəm-zə çukyrjas tədcəny şinguranjas pə-
tənti. Set çuzəm kuçikʸş çeədaləmə, kʸzi
çeədalə arşə vəşḡi ji, kor çer tʸşkən ka-
mʸştan. Tacəm çuzəməş ovlə kuza juşş
jəzlən, kodjas şojtəmlanʸş oməltçəny da
şədədəny.

Kuzmalən şinjəsş kʸzru somjas moz
şədvizisnʸ paşkyda.

— Ek-mal I juan -kulan, i on ju — ku-
lan. A tijanly ḡimkod-ḡin — Kuzma juşəmal
Çəvlə, lovja-na me, lovja-na! — Kuzma
pʸrknitis kʸknan kavərsə, kodly-kə siz ʸḡst-
çylis. Gərşş şinva vojttjas turəvtisnʸ şin
vorgaşş, iskovtisnʸ nʸr pələnyş, çuzəm-
vanjas vʸvti — najt, dəmasa şiteç dərəm
vʸlas.

Vokənzʸk, pœəs dorḡn mʸjkədyra-ḡin
sulalis da vizədis Kuzma vʸlə seeəm-zə
gəgrəs da şəd, no zev zugyl şinjasa de-
tinka. Pʸr kazalan — tajə detinkaşş Kuz-
malən pi. Sʸlən ətarə pərtmaşis çuzəməş.
Mukəd dərji kəşylas stavnas, vomʸş pʸt-
kʸrtçylas, zik-ḡin vezəntçylas vərdzəny,
çuzəməş to vʸḡdymlas, to stavnas do-
navlas, kor virʸş drug kojʸbtas juras...

Detinka dorḡn pukalis jezyd morəş,
joş nʸra lajka pon.

Pərtmaşan çuzəmə detinka drug razis
şlyşş galstuksə, teryva şujis zəptas (vi-
zədlis — ez-ə kazavny) da munis kod mort
dorə.

— Baş, munam gortad! Lok nuəda, —
şyşis pəlkinik vomnas da sojbordjədyş
kutis vaşə.

— Ş... Şəḡal.. Lez, Şəḡa. Aşym suvta.
Neseasnəj te, Şəḡa, vot i şo.

— Çeçş, vat. Məny m kolə munny vot-
çny da og estʸ. Çeçş-çeçş, — teryva

şyşis da ətarə, sʸr pi moz, poligtʸr vi-
zədyəstalis posḡi çeład vʸlə.

— Kuzma, çuzjʸ rezinka koknad!

— Gi-gi-gi-gil..

Jezyd morəşə pon eəe-zə matyştis da
pukşis çekymnyş voşkov sajə. Zik vėrdə-
zş lokny şijə ez lyşt.

— Munam, vat, gortad! Vod da uz. Rʸt-
nas dortçnyş vetlan. Paḡtil eəktis viştav-
ny — dortçan uz-pə em.

— G... gortə? — Kʸzkə-mʸjkə vermis çeç-
çnyş Kuzma. — G... gortə og mun. Mʸj
me seş eg azyv?.. Vetlam Paḡtil ordə,
Ş... Şəḡa, a? Sʸlən, parazitlən, vinaşd vek
em. Lovsə pərja, oz-kə p... pəkməltəd.
M... mə sʸlyş seeəm dortçəm petkədlə, m-m!

— En mun seçşə, vat. Kʸtnas vetlan.

— Əni i şo, en dəzmədyş, Şəḡa. A etə-
jə kodı — parazitd? — kod şinjəsnas duy-
gədyşlyş jezyd morəşə pon vʸlə, eḡştçy-
lis kuçkyny, no ponjʸş çepəşis da zər-
gədis pinjassə.

— R-r-r r!..

— U-u, smert, pʸroklətəj! Vija korkə nə-
easnəjəş!

Aja-pija nəşjənik pʸr ətdəltçisnʸ viçko-
dor kusunʸş.

Kuzmalən kerkaşş vələşt səḡn — vazi-
nik, şyntəm kerkapəv. Kuzma ez seçşə
mun, a kezis sorlḡə. Sen sor kʸr jʸlas,
veļ vʸşd gradjər pʸekəny, kʸk pu kostəny
sulalis pəlkinik, no miça staḡa kerka. Əsi-
ḡuv dorəs rizjalisnʸ kʸk kuḡan. Kilçepos
eupəd vʸlyş pukalis sonʸd paşa kəzainyş,
kət eşkə vʸlavʸlas vəli sonʸdşş sonʸd.

— No, no, ʸsmannʸd, jəjjas. So-əd vəz-
nyşşə leptəmnʸ, xe xe, — açşş askədyş
şorḡitis, ḡimkodəşis kazain. Şijəs talun
vʸdtor radlədis — sonʸd da gaza pogoḡda-
şş i, ladən pukşəm as ovməşş-i, rizjalan
kukanjəsş-i... Radlədis şələmsə i seeəm-
tor, mʸj so mukəd kolxoşnikjas mʸrşəny
vizjas vʸlyş, a şijə — tani, gortas. Nəkod
ḡinəm oz lyşt sunʸ ḡi. Xe-xe...

— Ej, Paḡtil, streçajt gəştəs! — Şirja
əzəşə kaməvtis Kuzma. Şəḡa gəḡərvois,
mʸj əni nekueəm vʸn-ḡin oz kʸşky tajə
kerka dorşşş vaşə; sulalyştis, vizədyştis
vaş vʸlas, da bergədyştis munny. Mʸjən
sajalis vaşşş, Şəḡa ədzədyştis kotərtnyş tuj
kuza, petis şiktʸş da veşkədyştis jaglḡan. Je-
zyd morəşə pon panlaşəmən eəe-zə kotər-
tis şkyəd.

Paḡtil ropkədyəmən çeççis kilçepos vʸ-
lyş. Zumyştçis, loi çerpjʸv pon kod skər.

— Tʸu, kʸşkaşə kortəm gəşt... Vosin ali
mʸj, Kuzma? En-əd gortad vo, seeəma
jirkədyən, o, gospodej!..

— Voštъ, a ne-to pəvəda zirjatə. On-
məj azъь kodі loktis.

— Loktis-taj, jensъkəd. No pьrinə, —
neokotarъьgъ perjis zirja əzəbъs tas da
voštis Pañtil. — Pьr miša, vluđnəj mort,
mъj tekəd vəčan sešsa. — Aсъs gongədliis
jursə vьla vьlə da, kor azsis tьrtəmən
olan ulіcsə, vurmъstis, əti sog mьni sə-
ləmvьvъsъs.

— En seeəmasə gorъь, Kuzma. Talun-
əd uzalan lun; istinnъj gospod, abu sañ
vьljavnъj jəz šinvozn. Sešsa uzьstnъj kolə
ted — rьtnas dortcъnъj kutam. Masinanъs
zugaləma, prikaz em — asъv kezə vəсnъ.
So zvьl, og vьlədъь.

Pañtil nuədis Kuzmaəs lebulə da ramъ-
nika šornitədis.

Tajə — vьzd jura, gəna çuzəma, lapkъ-
dik tusaa kolhoznoj kuzneс. Çunjasъs
gьrъs səd gьzjaəş, plavkəs pomaəş. Ba-
lavəz uvdoras, şylas vьzd gərd jəg. Zik
kaga jur vьda. Ta vəsna sijə kьk jura
moz vetlədla. Gaskə ta vəsna-zə pьr olə
paşən da sonъd sarpən?

— Pəkməlitəd vaj, — rama sьşis Kuzma.
Əşinuv jəgə pьrəm vərti zvojaləməs drug
kьtcəkə vьrj, vosi. Šinjassə uvlañ lezəmən,
pizəsjas kostas gьrъs kijassə topədəmən,
pukalis tarantas vьlъn da vugralis.

— Kьş-nə veksə pəkməlitəda, dona
drug. Aсъd məvrъst, tərt-na şeti zoñ doz.

— Bьris-nin...

— Bьriskə i ladnə. Bьrədнъ vəli i və-
çəmaəs sijəs. A verit kət en, istinnъj gos-
pod, abu sešsa. Sov kət gəgər...

— Tenad vek em. En suşş i so... no
əti stopka, əti stopka, — vasədməm šinjas-
sə leptis Kuzma da kevmъşəmən vizədliis.

— Talun stopka da tərt stopka... Vel-
nin una stopka kьlədin, Kuzma. Kolə çəst
tədnъ. Me kəşъsi tenъd mort tuj şetnъ,
kuzneсə velədнъ, a stopkajas şetavnъ eg
kəşъsъl, şo zvьl. Artьstnъ-kə, əti vьtə
juin-nin te. Pontə vajlin da pьşjis-a.

— Vestъşə mədъs. Dortça-li... Azzan,
kula tatçə, sotçə morəs pьkəsəj... Əti
stopkanad on-na zagav, parazit!

— No, no, gələstə en leptъ.. Ladnə,
pukavъ tan. Ças, gaskə şuras... stopkaьd.

Pañtil munis gradjas kosti pьvşanlaңs,
voštis toman da pьris...

Kuzma ez vərzədçьv, pьr pukalis kunəm
sinjasnas. Səmən mukəd đьrji, vətəşig-moz,
səpkədis ləzədəm vomdorjasnas:

— Nekodъь mog abu koktəm Kuzmaəs...
Vosəm mort me.

Əşinuv jəgьn durisnъ, kotralisnъ vьlъd
gəna kukanjas. Bakəstlasnъ nerъçik 'gə-

ləsnanъs, kurtçistasnъ vez turunsə da zad-
nъsə leptaləmən vərə çepəsjasnъ.

Kerka vokьn təkətə vərəđьstənъ lъşjas-
nъsə pujas. Çəskьd lъs dukən əvtə nā
dorъs.

2

Sondi lecçandor çeləd mədisnъ gortanъs.
Talun vura najə votçisnъ — vьdənlan
dozъs loi tьr, veşigtə eə şormъstəm
Şenalən.

A vəgьn puvъs — şarvizə gərd, kət zьr-
jən kurav.

Jagъs paşkьd da gora, zik-zə tьrtəm gor-
ñica kod.

— Aul—gorədis zər izas jursia Sanə, zve-
noьn medşə ləşьda sьlъs.

— A-ul!

— U-ul.—gəgərvoкşan sьşis jag.

— A me təda, nъj tajə. Dədə suə —
kodjaskə-pə zevşasənъ pujas sajn da eļt-
çənъ.

— De-ert! — şerəktisnъ çeləd. Pondъlisnъ
venъznъ, kodі mъj tədə, no buree sek jezьd
morəsa ponнъs — Vjun — çoskədis peljassə,
dugdъs vəzsə legədнъ da ləşədçis çepəs-
jъnъ...

Jag mədar pomъs çəççaləmən loktis pelъs
lopt kod peljasa, smaka vəza rudov kəç.

Ez-na uđitnъ çeləd gəgərvonъ kən-mъj
loi, a Vjun av-avñitis da lъjьstis kəç vərsa.

Kəça-ponja vərđisnъ. Ponlən soçьnika
uvъstaləməs pьr ətdaltçis.

— Kəçəs vətədə, — kьvъzъstəm mьşti
sьşis Şena. Zugъl šinjasъs lovъzlisnъ,
çuzəm kuzaləbs kotərtis num, kьzi-taj
kьmər sajnъ mьççьslə sondi.

— Vjun səmən kəçəs tazi uvтə: av-av!
A urтə oz taz: uv-v!.. uv-v!.. kuza nuşjad-
ləmən.

— Kəçtə Vjunъd oz su, — viştalis Sanə.
— Dədə suə kəçьd-pə pu jьvjasti vermə
çəççavnъ.

— O-ol! Kəçьd abu-na [ev. Levъd-pə vot
çəççala, — şornjə kutçьsis gəgrəs çuzəma
dətinka, Igor, zvenolan vozatə].

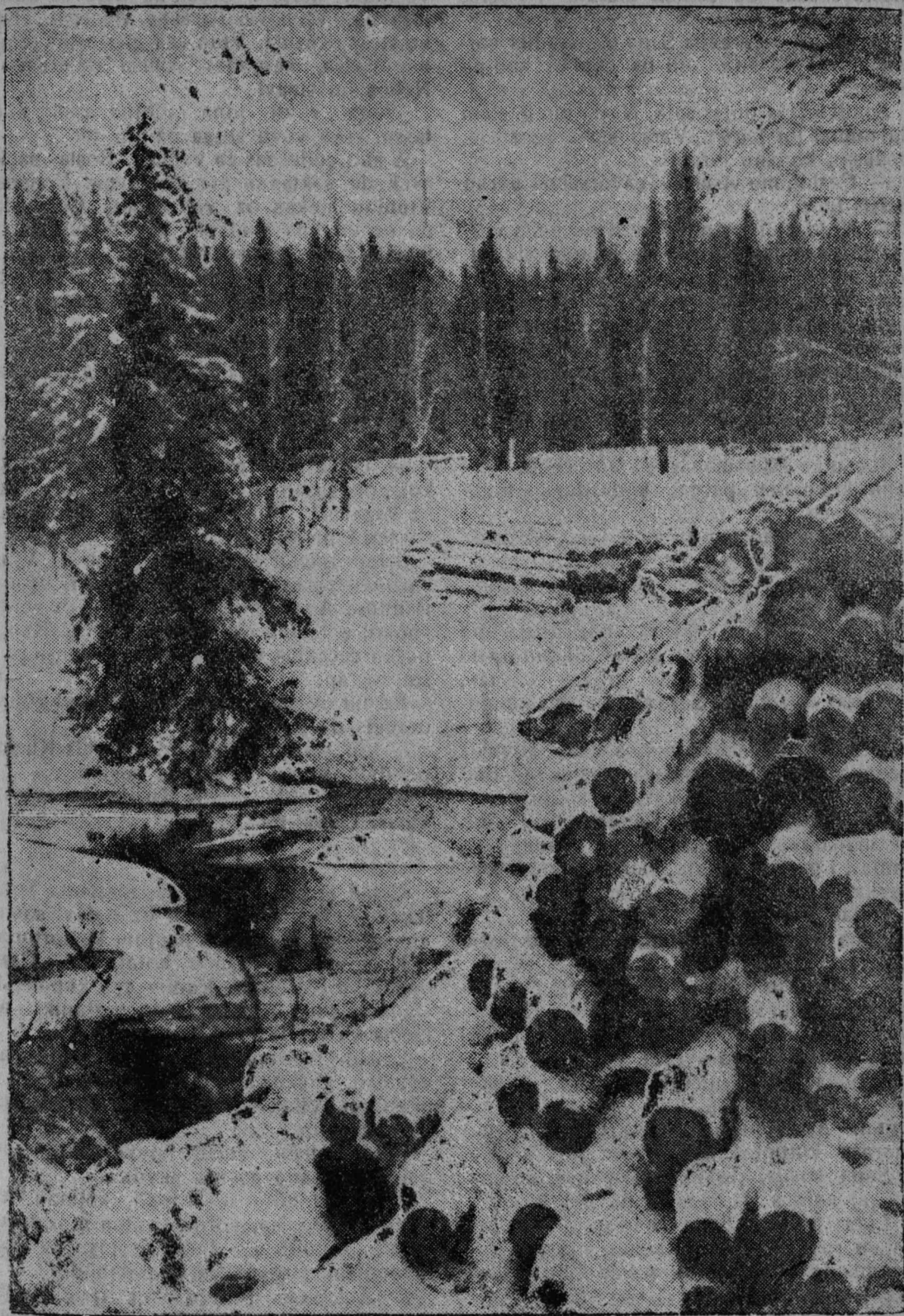
— Tigrə-pə çəççalə-l...

— Azъlin?

— Nigaъş lъddъli. Tigrəьd tan oz ov,
kьnmas, abu velələma.

— A mijan dədə kvajt oskəs viləma, —
osjъşis Sanə.

— Oskьd-pə matъn kənkə olə, — povzə-
dana gələsən viştalis Igor. — Zev-pə vьzd
os. Sotçəməs çəçəs çəşjəma. Tənlun kuk-
jəgъs kolhoznoj medbur məslъs vərəsə arņi-
təma. Zonmə, jon-zə gьzja. Sasaritçəma-pə

məsib sosaas da səmən muralə. Vir-şerəs pərsaləma ..

— Oj oj! — çerəbtis Sanə da vizədliş bərlaņas.— Dədə suə, əni os çualan kad-pə büre.

Sondi leçcis pıjas saja. Nəsta-nın gəzəm da rəməd loj jagın. Vərsa sijas nəvzisin, pıdışan kutisin jurgın.

— Çasləj, me viştala,— çəvolıstəm vərən sbaşis İgər.

— Vojdər lun mamjas vetlisnə əmiz votn. Mədlapələn əmizəd da sətərəd zik tər. Votçəməəs, votçəməəs, səşsa i zurasəməş os sərə. Votçə zə vələm sija. Nəvəvəvəş sad-təgnəş pəvzəməəs, döjjasnıssə enovtaləməəs da usjəməəs. A maməs suvtədəma. Şark-sarknitas-pə gıjjasnas, çus-çusnitas... A şinməş-pə zəv veknidik da skər. Nıe ulən sajkələma mamə— tırtəma sija. Da-əd votçəsjaslış əmizsə kusəş şojəma, votl.

Şoçnıka sbaşəmən voştaləniş çeləd, kirtənəş koknanəş paççər kod dəvəd trəpa vılsə bussə.

— Baksəşəm nən-kə pə şojan, oskəd oz pənıdas.

— Dədə viştalis?

— Dədə.

— Sija viştalas. Tənzi suə: uzigən-pə us-toskəj kınmıs eskən pəmə. Sadmi-pə da ətərə zavoditlə bergədnəş jurəs— oz vərzə, mədarə— oz vərzə. Səşsa suə, pəş va çugünən pəçs sındis.

Çeləd şerəlıstisnə, no os jılsə məvrijas ez-na vınnı. Unatış əzyləməəs oskəs. Bəd lun kodkə da kodkə kazavlə koktujsə.

Jag pomaşis sludaən. Sluda podjın— jol, a mədaras pənəljas, səşsa kukjərjas, mujas, i gorizont vəştən tıdaləniş medvozza kerkajas.

Çeləd gəzməstisnə.

Şəna bergədcis jaglan, kutis çuksavnəş ponsə:

— Şta, Vjun, ştal Lok tatç! — Şənalən gorzəməş sızədış jagış çəvlənsə. Pəzəm vılsə kəpədcis kucəmkə ləv-ç da suvgəmən vuzərtis jurjas vəştı.

Vjunəs Şəna kutçsış bədtınlə və-məd

sajın. Azzis pıvşan sajsa şorşs. Jezəd morəsa kutıpiəs kodkə surkıtəma tatçə.

Şəna vöştis, çskskalis dərəmnas, sontıbtis jaj bərdas da kətəds pıvşan kəzas.

Lım usigən Şəna vərəsa vətışis-nın əsjəm ruskuə kuçu. Kımın v zə, səmən sajnıms da loj joş nıra zoləniş joş pəljasə komi lajka pən.

— Pa-ra zit! — medvozzış əzığas-na nım-tis Şənalən vətış, ıbrıstış da svicnıtis

vəsnidik nərijən. Səşan-na nəjə ez kutnə ləşavnə. Vjun vələlis sbaş vıççsın. Kor ıbrıstças Kuzma, Vjun sek gəgrəstas jezəd bugıljassə, zərgədəs vomsə da ərıstşas. Nəvəs on şıvı!

Şəna vıvıtı jona radejtis asşs bədtassə, sbaş vıvıtı səşsa oz-nın tər.

A bəd çudəsəas-zə vələdis. Boştas vəkka asık da eəktas sş pır çəççavnə. Vozynsə Vjunlən nəkəs oz vəlı arım. Çəççəstas da oz vo lıbə mədaras gae turvıtças. A Şənalı tər— mədış eəktə.

Mədsəsə-nın Vjunı kəziççə razvedçikavnə da sanitaravnə. Təjə vörsəməş— zən nauka.

Şuas-kə Şəna:

— Ps sl— kolə nızədəcnəş da kəşşnə rusku vıln.

A şuas-kə:

— Ştal— kolə çəççəstnə da nəv mozlın.

— Te. Vjun, razvedçik. A razvedçiklə kolə, ok, suşən lonı! Med oz əzşnə, med oz kazavnə. Kazaləsn-kə da skovgasnə, so ted-i pəmija.

Səmən ətçəd jansavlısnə Şəna da Vjun. Kuzma siz-zə zapojən juigas, kəskis Vjunəs Paıtılı. A sbaş kolə-zə pənıjd— oz vermə spokoj şələmən pəməd vojta uznə. Kımınşkə çəççılas, vizədıas əşınə— zolə-pıvşan toman.

Ez dır ov sş ordın Vjun! Kojməd vojnas orədcis da pəşjis.

— So, şmertəş, tan-nın,— çujmıs Kuzma, pənıllıs kutnə da kəs-nə boştan.

— Pa-ra zit! — nım-tis Kuzma da əvtəstis kinas. Ladnə-pə...

Çeləd leçcisnə jol dorə, vıasısın. Sondi leçcis, vəşig kəvəs taşan oz tıdav, səmən vıln jenezas kvıtnəş vənəm kımərtorjas.

Koşt vıvıtı zırgəmən kotərtə va. Çəzə-dəmən sətçə vıpur. Rudov ın kəpədcıllıs sluda vəştəş, pəşkədcis da nəzjənıkən vər leçcis va bərdəş.

Ləşəd çəççavnə vı vömən. Bərıntçəstan, ədəbtan, vırskəvtan i surknıtan. No en prəstupit. Vıldas-kə kokəd, oj-øj, çıskaşan pəçəçə moz.

Çəççəltisnə çeləd, pıksalısnə vıpur gəgər da Sanə vöştis sşvın.

Əti gələş dorə kəs məd, kojməd, təcşis akkordjasə, bordjas vıln mız şılan-kəvşə kəpədcisnə sluda vəştəş, vıləzək, mədədisnə jurgınəş vərva pələnad.

— A jona-zə təkod vəlı tərıt Kuzma dad,— Sanə çəçcis da kutis pətəkədlınlə Kuzmalış kodaləmsə.— Rıtıas jona-i şeram

petkædlis. Loktis gazædcaninæ, suvtis jæk-
tysjas sərə da kutis læzjavn: etaz, taz, etaz,
taz... Vot kolakə i şeralim.

Tiralbstan kijasnas Şeņa gudrbstis bişə
— kymərən kaçlisn kınjas — seşsa drug
tojbstis bədsə vi pəkə, çeççis da kotərtis
ətkə pu dorə. Çeladjaslı kklis ırzəmən
vərdəm.

Çujmisn. Lantisn.

— Şeñal

— Şeñusl..

— Şe-ənl..

Şeņa liçkysəma jurnas kirs bərdə, zəvə-
ma çuzəmsə da mışşə şinvajanas. Ok,
jona-zə sily zavednə!

— Ti eəe... Eəe.. Eəel..

— Şeñus, dojdım?— Vajadisn, vurədbstis-
tisn.

— Cəstnəj pionerskəj kv, Şeņa, nekor
og seşsa,— zvblyş jandbşəmən vasnitis zər
izas jursijasa Sanə, matə Şeņa dorə pukşis
da şetis çbşjansə:

— Na, çbşkş, Şeñ.

Mədlapəvsən ızi-bazi vuzis jezbd morəsa
pon, pırknitçis da skaç loktis vi dorə.
Posiktə, kivsə nuzədəma. Gəgərtis vipur
gəgər, zurgbşlis Igorlı vasəd nırnas da
vodis Şeņa bərdə. Şeņa şvjbstis Vjunəs.

— Zavednə, Şeñ?

— Zavednə. Tijan vatjas praməjš...
Menam mam praməj-zə, kıkş-ñin premi-
rujtisn, vot. A vatlən juəms — vişəm...
Şizim təlyş-əd kınmalis okorın, vot... Əni
vbdən şeraləny, ti eəe şeralannbd.

Dbrən çukərməm sogşs mıl moz poti
çeləd sələmn da pır-zə liçbdşk loj.
Jortjasyşlən meli gələşjas, zalitəmnş təkə-
disn Şeñəs.

— En-əd ləgaş mi vylə?

— Eg. Me-əd əvə-zə mşza. Vek vişala:
en mişə vat, ju. Sad jurnas ram, a kodnas
seeəmi. Maməs oz kvsz-ñi.

— Şeņa, sañ, kıkşə otsalam ted. Eltnb
ogə-zə kutəj vozə. Cəstnəj pionerskəj!

— Kyla,— vasnitis Şeņa. Kık şinva voj
viznitisn çuzəm kuzalaş. Najə ez-ñin vən-
nə əntajəsa kod kurədəş. Əni çuzəms
dolbdşka-ñin pərtmaşis, kızı-taj çorbd zer
vəryn jenez pəştala petə da vorskə una
gəma əskaməşka.

3.

Vo pıñ medləşbd kadş — stradna da
vundan kad. Med kət i çorbdə şurlə
sek uzavn, a ləşbd Gozşa lun-pə verdə
təvbd.

Tajə lunnas povoddaş udajtçis vıvti-

ñin sañ: təv puskəstə, posnidik kymərtorjas
çukərmbləny da vər razaləny.

— Vot eşkə lun noj taz, seşsa i estas,
— sojtçbstn jurnşə leptılganş! şuasn
kolhoznikjas da dorş-dorə nuədəşny şin-
nşə.

Şenzədny vermə artelnej uzbd. Şarkəd-
çəny vundan masinajəs. Kodjaskə vənə-
ləny, kodjaskə çukərtəny, çumalitçəny, vən-
jasən novləny teçəşjas dorə. A sen vərə-zə
eməş uzalyşjas: teçəny şorəmə kofta, di-
jasəs moz nəvəda vəditəny.

Saməj kor uzşs vəli ədəvən munə, lun-
şərgəgər, a gaskə neuna i şorzşk, nem
vidçbstəg, drug da goraa jurəvtis zıñnan.
Gıjšəşən valnitisn ırğən şıjas, voisn
mıjas vylə, təvnrən şuvgisn jurjas vėştı,
çerəvtədışn vbdənəs.

— Bo-om!

— Bo-o-om!

— B-o-o-o-o-m-ml..

Popjas əvə jəşə vəvləməaş. Zıñjanjastə
seeəmjəsəş ləşədləməaş, ulas pır da kət
kokçunəş — vertçan. A bovğas da pelbd
çunavlə, kuləm mort şırkmunas, peltəms
kylas.

— Sot-çam!

Bd pomşan kutisn gorzşny mədə-mədəş
veləvtəg. Çumalitçşşjas, kodı vəli tuvjalə
suslan majəg da kolə vəli gaskə medvərja-
şş-ñin kuçkşny çertşsnas, i sen ez pomavn
— çepəşjışn şiktlan. Vundşşjas enovtisn
masinajəsə, lezaşisn da vərzəmən — u-ux!
Nıvəvəşlən jursiñş təvzə, çşşjanjansnş
valəvəzəny, konjşşşylasny da zoəgşşəny,
çetçəny da vozə.

Jəzsə vıttə təv pəlystis, çəgjoğas moz
gartşstis da nıis.

Pionerjəşlən zveno tan-zə vəli çukərtə
sepjas. Əktasny, kiştasny mesəkə da vərə.
Izapod gilədə kokpədəsnşə, vizjədsə kok-
çerşn. A kor uzalyşjas çepəşjışn şiktə,
najə eəe vətçisn.

Medvoz viçko doras vois Şeņa — şylən
kokş kərlən kod.

Vizədə: jəzşs gut-gag mşda. Gorzəny,
gşəny, juaşəny mədə-mədlş. Nəkod ñinəm
oz təd.

— Ej, kodı bovğşş!

— Kıkşə tatçə muas, çərtəs!

Şeņa pşə moz bergalə suzan jəz çukərəs.
Seşsa kajis pu vylə da kutis vizədny
seşən.

Kələkəñiçəny pəşkəđ kokvozən sulalə
da kıknan kinas bovğədlə zıñjan kivsə
Pañıl. Şeņa pır-zə tədis sıjəs gəna çuzə-
mş şertı.

Şəpkətəm, zan voşsa morəsa, dəlalan

paş pələjasa Pañtil ez vizəd çukərman jəzbs vələ, ətarə bovğis. Seşsa drug ledçyşis zəñjan kəvlyş, bergədcis jəzly panəy, leptylis gəna kisə da zəñjan sь lañttəz-na gərədis:

— Graz-da-na! Mort vosi. Şo zbyl, vištala — vosi. Munis eak votəstnь şemjaşly da-j ez lok. So-əd pritcaəy. Grazda-na kyład?

Şeña azzylis: kələkəlñica poskəd kajisnь kolhoz pravlenijeş jəz da nəsta kodjaskə, mьjkə kutisnь juaşnь Pañtillyş, a siyə vek vaz mozyş goraa, mavttəm zirja moz kirgan gələsnas stavly kəvmən gorzə:

— Mьj?.. On-məj-na tədəj? Me şelsəvetə-ñin javiti, eəktisnь zvəñitnь, şo zbyl! Gaskə-pə zvən sь kuza piştas petnь. A? kodi, suad? Kuz Kuzma, kuzneçnьm. Gaskə os ñin çasjis—sutki sajas vetlə, grazdana. Mem-nə mьj, mem eəktisnь da j zvəñiti, korşnь kole, vot mьj! Pьr-zə byd romə mədədam jəzəs.

Ez-kə leççədnь Pañtiləs, gaskə mьjdyra-na şornitis kələkəlñica vьvşan.

Şeña mьjən kylyş vaşys vozəm jylyş, byttə zovali. Vəşnь moz kutis azzynь da kəvnyş suzan jəz çukərsə.

Başs zbylyş, tərtyşan ez-ñin volь gortas, no sizə sьlən avu-ñin pəvoj. Vetlas lun-məd da korkə vər voas. A votçynь munəm jylyş nem-zə ez kaztystly.

Şeñaly dumvlyas uşi votçiganьs os jylyş şornı—loi zev gaztəm, sustəm. Məvpnas byttə azzis çasea, a seş vaşlyş vir-şer-sojsə. So varğyttə vekñidik skər şinjasa os — piñjas vьvşys vir vojtalə.

— Da-əd Kuzma vəsna taeəma jəzsə sьzədnь ez-zə-na kov,—kodjaskə Şeña pu ulьn şornitisnь.

— A me mьj-ñin-i çajtli, mişa vot straşt-ys. Kьnəm vişmьmən povzi, drugə.

— Kueəm-ñe-kueəm, a mort-zə vəli. Enovtnь oz poz. Kuzneçə vəli velədam,

— Dert siz...

Pañtiləs kələkəlñicaş leççədam vəşnь kolhozñikjasly eəktisnь razədcynь, uspokoitçynь da kutçynь usavny.

Şeña, vosi-məj vaşyđ?—muşan Şeñaly kokas inmədcylis Igor.

— Vosi,—məvpələmən suis Şeña da kutis leççynь pu vьlyş.

Jəzbs kьzvьnyş razədcisnь-ñin.

— Şeña, talun en şormь. Vojsə viznь mijanly talun. Kutam vidçynь,—lyşan-ñin gərədis Igor, çitkьlaşystis kokpəv jylas da busñitis tuj kuza.

Gort doras vojğən Şeña suvtis paskьr kьz ulə—neokota loi gortas pьrny. Polis mam şinva vələ vizədnь.

Uliç kuza ьrkjədləmən vetlədlis təvru. Siyə kьsi-kьsədcis kiljas pəvstəñ, dovkjədləstis uylan romən əşjəm nəg uvjassə da əvtis jərgassan vajəm çəskəy dukən. Med-sasə parkjədlis kəntuş duk.

Viçkodorşan loktəny kьk pьvbara — vəz-jasnьsə leptələmaəs, kəmtəməş. Nalyş şor-ñisə Şeña pəvojsə ez kьvzь —məvpalis,— a seşsa drug, pəlsə ləşədamən, kutis kьjny byd kьv.

— Votəşys vəras! Añəj, añəj! Straşt-pə una.

Jona-ñin me kьjədi prəst kadsə da oz şur.

— Nəvoş Kuzmalь şurəma-taj. Mi usa-lam, a jəzbs votçəny. Nuzda-taj...

— Egə-əd şiraşəj, lıba. Boştam dozjas da ujkñitam vərə. Vetlam vaj!

— Vetlam i em. Talun uzavşəma-zə-ñin-a.

Nьvbarajas pьravlisnь gortjasanьs, boştisnь dozjas da mьsvьvjasti, guşən vesaşisnь vərլan.

Mьjla-nə Şeñaly taeəm sog da mьjьşkə zev janzim?

4.

Zev gaztəma kolı tajə rьtys Şeñalən. Mamьs vərdə, səjtə kolhoz pravlenijeşan şelsəvetə, sue kezlə pьralas gortas, ləvtystas da vara munas. Jagə kajisnь pis-eala jəz—gaskə-pə zuraşasnь Kuzma sərə.

Siz. vaş jьvşys vьltor ñinəm tədmavtəg-i munis Şeña voj viznь: talun najə—Igor, Sanə da Şeña—dozorənəş kolhoznej mu vьlyñ.

...Paşkədəş kolhoznej mujas. Əsalə na vьlyñ vojşas lənyş. Sь-ni-raç, byttə kuləma tan vlyavlyş. Tədcьstəny vizən-vizən sula-lyş çumaliyas, kodjasəs talun ez uditnь novlyny teçasjasə.

Mujasys ju verdənyş, pəkətən kajəny da seşsa voşsaşəny vozə.

Badjas pəvstəñ ramьñika salkədcə vanьr. Vojsə ьrkьdyş ju vьvşan kajis vereg vələ da seşan gəgərbok paşkədcis, seşsa pukşis kьz lysvaən.

Vojulə kьmərtis.

Kujim çeləd da pon razədcьlaznь, kьeovtçasnь da vara ətlaaşasnь. Pukşylasnь çumali dorə, vidçyşəmən, şornitystasnь, mьjən kodəskə oçsədystas, vara çəççasnь kьeovtnь.

Əni najə murtsa-na ətlaaşisnь. Kьvzylamə-zə, mьj jylyş şornitəny.

— Şeña, zbyl-kə vosas vaşyđ, zaļ avu?—jualis mam sallas tıvьrtçəm Sanə.

Şeña zelədystis paş vьvtyş vəñaləm tasməsə, ьslovzis da kьççəkə vokə vizədə-mən suis:

— Og täd... Zal-zä. Mamä-taj rylvvbd-na värdis-a. Suä, sizi-pä prästičytäg i ninäm drug vosi, gaskä sessä ogä azzylä-ni.

— A äni värad pembd. Me çajta-da, jona sylv gaztäm,— kekurlitčis çumali verdä Sanä, pieägšys kyskis nañ da kutis kəç moz voz pinjasnas kurtçalystny.

— Mäjmu gozäm çozä siz-zä vosis,— nedyr çävolyštäm väryn sbašis Šeña.— Va-ñäyskäd najä kajisny väv koršny. Vojmisny. A lunys zev lok väläma — vojtväta da kišta-zerä. Vojulas povodčäys nästa nin lokmäma. Suvtsän zerny zavoditama. Vañäys suä, pemdis-pä da pemdi! Tälvs zurgä, pujas çegjalä. No-i jansälämnä aja piša. Pervojsä väläm çuksašänny-na, sessä i zikəz torjalämnä. A jona-zä, suä Vañäys, povzylä sijä vojnas! Pem-mbd, ze rə, atkən... Mestašs täd-täm, da-j kət tädša, on putny munny kodar-lañ-mj. A vek-zä munäma. Suä, suvtla-pä da jirmäg vošta, vbd pu sajšs os çajtsä. Jugdytəz munäma. Asjadorys eea sezdytis da välišti kazalis: välämkä gortlanas lokšä sylvän. Voäma. A vašs sizi-i vosi, äni-na oz tädny kytčä mj loi. Sarkasä da passä azzəmaš vadjas vyls, a sojšs vbtə mu ryls munäma. Jona i senzisy vbdän. Se-çäm-pä rəkys sylvän väläma, a rəksbd-pä nekod oz rylvj.

— Särəny, Šeña,— dəzməməny sbašis Igor. — Me narosnä juavli skolaäny: pəçəjaslən səräm-pä sijä.

— A myla nä eskä Vañäys loktəma gortas, a vašs — vbd mort — avu? — jualis Sanä.

— Myla?.. Sizi ləšalis-daj. Vermis mədarə-lyny: Vañäys vosi, a vašs loktis.

— A mylakə-taj ez siz lo?

— Ez-taj... Mbj kət? Vozšsbd da väjšsbd vek taj em. Jəzys kə eskä ez kuvny da ryr olisny, eskä mušs tiri, nekbtčä ez kutny tərny, vot,— tašs vvti voçakvy ez sessä kuz vištavny Igor.

Nedyr kezä lantlisny çelad.

— Kor dedä mojdä, me vek pola,— aslys moz vištalis Sanä. bslovzis. Dugdīs nañšä kurtçavny da vär zebis.

— Sijä vek mojdä vbdša straksə: joma-šas jyls, gundyrjas jyls, jeretnikjas jyls. Suä, vbdlyun vojly panbd-pä jeretnikjasbd voləny viçko zynjan jirny.

— Särə pinqäm vomnas. Ačšs-əd ez-zä azzylvä-a.

— Ez-kə-nə myla mojdä?

— Og täd kodi ləšädlys mojdjassä. A pionerly, Sanä, oz kov povny.

— Te-nə zik on pov?

— Og, dert.

— Vojny viçko dorti munan-i?

— Muna.

— Rynšä ryan-i?

— Rya. Myla-nə og ryr, vot jəjbd!

— A kodi-nə eskä mujas vlvšys sep-jassä syrə? Dedä suä, oməļjasys-pä taz jirəny kolhoznej nañtə. Jentäg-pä kəzəny, vezavatäg kajdyšaləny, molitvatäg vundəny, sijan oməļjasys-pä i šivaləny taçäm nañ dorad. Sessä, suä, taçäm nañbd-pä zyn pətəsa, šojan-šojan-pä da on pət.

— Xa-xa-xa,— ez vermš kutčšny Igor da vak-vak kylis šerəktəms. Ačšs ryr-zä eskä kepšsə vomas tuvjalis.

— No i Sanä-zä te. Mi-kə tan mojdny kutam da vugravny, dert sessä septə syrasny. Čas aski ta jyls šornitam. Äni kəeovtamə vajə. Šeña, te Vjunbdkäd mun Kaea myk-lanys, a mi Sanəkäd vador pəlanədyš vet-lam... Ok te, dedələn nvy!

Sarkədçä kok ulny izapod, lsva jizədçä kəm ryr, kətədä naçədjas da mustəma ыrkjədlä kokrbdəšjas.

Vjun da Šeña munisny Kaea mykklan.

Igorlən vištšs vek-na pukalis Šeña jurny.

— Çajtsä sylv — tajə vojnas vašs kə-lalə pembd värti, gorzə, çuksašə, no jəla-syšs kvyzi nekueəm ətvət oz kvv. A zvyk-kə-nə oskäd panbdəšas? Äni os çualan kad, a çualigas oskəd ok jona-pä skər.

Zugyla vizədəny Šeñalən šinjasys ыln šədvizan jag vylä. Seni, seni kənikə sylvän vašs, a vot oz pišt petny.

Tazi məvpaligtyr ryr vozə munis Šeña, əteə dugdyvtäg kəjjalis gəgərbov. Sylvän ez vun aslas mogys — šuša, lantlytäg vizny kolhoznej nañ. Bərja kadnas kutisny kazavny nañ taskajtəm — vuzvlyšənyš syrəny, çumə-lijasys syrəny. A kodjas? Kodjaslən lyštə ləvny kiyš? Oz-zä oməļjaslən, kvzi baitə Sanələn dedəys. Oməļjas jyls mojdšə med pəçəjas kvzəny, a oz pioner.

Šivalan unzlyšs mezdyšəm mogys Šeña ryrknitis jutsə, topdyška kizəšis, med dug-das vojša ыkdyš vizjavny tusa kuzala. Vesigtə gušən sutlavny zavoditis.

Drug Vjun suvtis. Tazsə sijä suvtlä, kor kazalas pətkəəs livə kueəmkə zverəs.

Vjunlən väzys dugdis legny, peljasys torgədišny, Šeña kiyš kəvjys zelali — Vjun ləšədčis çepəšjny.

— Ps!.. Ps! — koknidika sutovtis Šeña. Vjun gəgərvois — vizədlis myvkbd šinjasnas sylv vylä da lapkədčystis. Sizi najə pukalisny əti zduk.

Šeña koršis šinjasnas — mj çujmədis Vjunəs. Pənlən pelšs oz vlad, nryšs oz

zug da-i šinmēs oz pərjav. Mьjkə em... Kodikə livə kodjaskə em, no pemyd gudьr vəna ыlibš ninəm ez tьdav Šeŋalь. Vaz moz sulalənь čumaliјas, ašnьs časəvəjjas kodəš — ətik, kьk, kujim... das... kьz. A vozьn oz-čin tьdavnь.

Kaea mьk ыln-na. Šeŋa tədə, tan matьn em šon. Setčə-kə letčan da vuzan mədaras, voašə kьkjarјas. Najəs kьeovian da petan šikt dorə.

Šeŋalь uši dumvylas — tərьt lunnas najə — pionerјas — volisnь kolhoz pravleŋijeə. Kolhozən veškədlьš — Igoriən vaťs — pьk-šədis as gəgərьs pьzan saјə, vьdənas malьs-tis, čumjaləmən smonitьstis, sešša zev zvьlьš vištalis:

— No dak vot mьj, pionerјas. Ti okotitannьd viznь kolhozьlьš naŋ? Zev vur, vьvti vur, oskam tiјanəs. Kodjaskə taskajtənь miјanьlьš naŋ, gušavlənь. Tiјanьlьš gəgərvoana, tazi vermə vəčnь səmьn klassəvej vrag. Kutam nađeјtčьmь ti vьlə. Miјan em eškə i aslanьm stəzəјjas, da-əd vьd čumali dorə mortəs on suvtəd. Voјьs pemyd sešša, pozə nьrulьš pakəštitnь. Vajə otsəša, otsəša. So-əd ti kueəm grenadorјas, — i vара zavoditis smonitnь.

Əni taja dumvylas uši Šeŋalь. Lolьs mьea-sis, juras koјьšsis vьrьs. Šeŋa unəš kьvlis klassəvej vrag ыlьš šonriјas — vьd sobra-nije vьln kazьtlənь. No zvьlьssə vьttə oz šur as jəz pəvstьš.

A vot tan — naŋ gušavlyšьs — zik-čn klassəvej vrag. Vot! eškə kutnь siјə! Kutnь da nuədnь kolhoz pravleŋijeə livə seļsəvetə, med vizədənь kolhozčikјas — ko-čli seəəmsl..

— Ps! — Šeŋa koknidika vəzədliis kəvsə, Vjun zumьda suvtis da kokjassə vьlə lep-ləmən, sьttəg, mədədčis.

Zelalən kəv serti, kьjədčəmən munəməs serti Šeŋa gəgərvois — Vjun abu ыlaləma: kodəskə siјə zvьl kazalis. No kodəš?.. Kodəš? I Šeŋalən vunis vaťs, vunis sogьs, stavьs vuni, koјi səmьn əti sər məvp — tədmədnь, kutnь, kodəš Vjun kazalis kolhoz mu vьlьš voјsər voјьn... A gaskə murtvečik, gaskə kəč? A os-kə-nə?

Vьd voškov kazitčə zev nəzmьdən, okota ədəvьtnь; kotərtnь — ədjəzьk, ədjəzьk.

Čumališəŋ čumaliə kotərtьstalənь. Suvt-vasnь, kьvzьšьstasnь, vара kotərtьstasnь. Vjun kьmьn vozə voə, ətarə skərmə — ergьnь vьdən zavoditlis, no Šeŋa suas kьv da laŋtas.

I drug vozvylənьs čepəšisnь kьk mort vizər. Korytčьstəmən munənь, no tədčə: ətiš kuz tusaə, a mədьs lapkьda. Kьk-

nanьslən mьskanьs gərv ne gərv, a mьjkə em.

Guša mortјas šonritčəg da tərьva munənь šonlanə, eəkdə bergədčьvlənь da vizəd-lənь gəgərvoк.

Sešša kuzьs drug vьttə konјьšьlis da jortčьstis vešigtə Šeŋalь kьvmən. Seki-taj i erəvtis Vjun — zelədis kəvsə, kutis lučki kьkьnь as vərsəšьs Šeŋaəs. Əni siјə ez-čn kьvzь nekueəm ələdəm.

Guša mortјas mьjən kьlisnь ponјas, vьttə peəər vьlə taťtəisnь. Lapkьdzьk tusaəš čepəšsis da koјis mədsə. Mədьs kuz kok-jassə gərvəša sьblaləmən eə-zə ədədčis. No mьla siјə konјašə, mьla čotə?

Kotərtan staťs serti, tusa mьgərьs serti Šeŋalь siјə kazitčis zev tədsaən. Zvьl-əməј?

Tusa kuzaləš kotərtis kəzьd drəz, a čuzəmbanјasьs donalishьs terpitnь vermь-təma.

— Bať! — ez-na udit praməja məvpьstnь, a gorədsis-čn sьlən. Ašьšs gələssə ez təd: vaə pədan mortlən səmьn vermas artmьnь taəəm sьšs, kor siјə medvərvəšьs mьtčьlə јursə da sьnəd arnitig moz gorədə... — Bať, suvtl..

Konјašan, čotьš mort kotərtis ətarə vozə. Əni siјə ez-čn zodjav, a səmьn sьris kok-jasnas pemyd sьnədsə. Kьvlis ali ez Šeŋalьs čukəstəmsə, kod tədas.

Əni Šeŋa vара-čn azzis — mьskas sьlən abu gərv, a mьjkə tьra mesək. Kotərtigas mesəkьs zərkalis mьs vьlas, nəvьda slop-kakьlis.

No kьzi tatčə veškalis vaťs?

— Bať! Bať! — seəəm-zə gələsən ətarə čuksašis Šeŋa.

Taz kotərtisnь mu poməz. Vois vor, a sen poeəs saјas šon.

Šeŋa suvtis: gorədnь Igorјasь ali... ne? Lapkьd tusaəš (siјə Šeŋa ez təd) uditis viznь poeəssə da letčьnь šonas.

Ez-na udit məvpьstnь kodarə-mьj vəčnь, vaťs vois poeəs dorə, surkьttis mesəksə mədaras, kajis da mədarvьv sьvitčьnь ləšəd-čəmən vəlištə praməјzьka vizədliis.

— Bať!

— A, te vələmьd, nəseasnəј! — tьrəm lovьsən sьašis Kuzma, vidčьšəmpьrьš kьz-ьstis da ləga čəvtis: — Kut šmerttə, en lez. Puraskə — vija!

Vjun četčalis, loкьs ergis, vər kokјasnas časјis musə, i ne-kə Šeŋalən təkədəməs, zvьlьš gorsas kutčьsis poeəs vьln puka-lьšlь.

Šeŋa matьstčis poeəs vєrdəzьs zik. Suzəd-čьnьkə, eškə vermьs kutnь vaťsə kokədьs.

— Te-nə kьzi... tatčə veškalin, vať?

— Ted kolā vьdтor tьdnь! Zьgьmьd-na ulalē nьrulad.—Kuzma kopьrьčьlis da pinjas pьrьs sьzьadis pьz kv. Lov sьsь parknitis Œenalь čuzьmas—čorьda kučkis nьbras vina duk, tajkē vukьdas.

— Moda voštama, ponjən vojьn vьtьlsьnь. Oz-maj ovьš gortad, nєseasnəjlən? Besьs kьskalē kьt oz kov.

— Tenē vat vьrьs koršənь,— soj jokmьl-jasəs moz Œeča ņylalis Œəkьda artman kv-jas. Kolē eškē mьdтor jьlsь juavnь, no turdama kvjьs vom pьekəsas, vovše oz kvzьs.

— Ха-ха, med i koršənь, joski-moski, gaskē azzasnь-da,— mištama Œerəktis vat. Tajə Œerəktəmsьs Œenalən kьnmьlis Œələmsь, vьtтə kuləm mortas ji kəzьd kinas samьrt-lis kavьras. Zьvl-əməj tajə vatьs? A gaskē dok, sustam, mištəm vət tajə stavьs?

Kuzma bergədčьlis mьdarə da suтovtis, sešsa əvьtstis kinas. Sešan kьlis voca suтov-təm, pьr moz-zə gəņitlis telegaa vəla: čok, čok, čok — inmalənь podkovjasьs izjasə.

— Mun gortad da en volgь, pєeərьs-kə polan. Kutan-kə kuz kvja lonь, kьk kokə-dьd gidjə əsəda. Mun vesas, nєseasnəj! —Kuzmalən lənis poləmsь: vokəvəj nekod abu, a pi—oz vьdajt. Oz lьst vьdajtnь.

Kuzma leptis proteza kokə da kutis poeəs mьdarə vuzədнь.

Əti zduk, səmsьn əti zduk, gaskē ətčьd lolьstig kosta vizədis zik gəgrəs Œinjasnas Œena, sešsa čepəšjəmən kutčьsis vatьlsь dərəmas da gorədis sija kvjassə, kodjasəs əni-na polis sunь, pьr ətdaltis-na as mьvp-šьs.

Lečьda jukovtis vojša sьnədsə dətinkalən gorədəm:

— Vat, te gušašan! Me javita tenə.

Œenalən drug jurvezərьs kutis putkьlt-čьnь, Œinvozьs rualis, sešsa katovmuni da zungьšis pьdəstəm guranə.

Nəsta-na kьvlis Vjunlьs lokьs uvtəm. Drug sija dugdis eraləmsь, zev ьzd dojьs moz ņikəstis pəv-mədьs, smut-smot kьvlis, vьtтə čorьdтorjən kučkisnь pon mьskə.

— Via tačə!..

Taeəm mьdvərja kvjas jizisnь pel pьrьs Œeča jurvezərə — vozə ņinəm-ņin oz təd.

5

Vazja mijan Œiktlen stav osjьšan torjьs vəlī—tьdalaninьn časovņa livə vičko da mьsvьvjasьn, voksajasьn pьvšanjas. Əni-na najə koləmas, vek-na sulalənь—vaz, šəd oləmlən seeəm-zə šəd pamjat-ņikjas. Una mьvp najə lьvədənlь vetlьs-

munьs mort jurьn. Na Œerti vьtтə muzej-nəj eksponatjas Œerti sija tujalə Œiktlьs vazja oləmsə.

Lepitčənlь najə—pьvšanjasьs—voksajas pələn, sor verdjasənzьk, murtsьs klun-klon vəčəm stataəs, mukədьs poeka livə vaz pəvjasьs tečьstəm pəvarņaəs, vьtтə vəgьn olьš jəzlv vəgьs abu tьrməma praməjzьk pьvšanjas vəčnь.

Pьvšanlən əsiņьs; em-kə, səmsьn sog petkədlə—abu əsin, a pərьs pəclən čus-təm, vərdəm Œin-pəv.

Pьvšanjas lomtьšan lunə Œiktəd levjalə aslьs kəra kurьd eьn, ьlsьšan-na nьrad čapkə da kaņ gьzjasən sapkьsə gorsad. Vьd pьvšanьs pruditə kьt səmsьn rozə: əzəs pьr, pazjas pьr, eьn petan rozəd, vevt kostjasad, no səmsьn oz struvaəd—struvaьs abu. Tədtəm mortkə, čajtas əz-jəmən. Nevoš-taj pьvšlisenь taeəm pьv-šanjasas—a jona-zə mortьd viņov da tad-mədčьs!

Kьzvьn pьvšanьs vьd komi Œiktьn vəlī taeəm. Səmsьn goz-məd Œurilь struvaəbьs, kən pьvšlisenьsə ez jokmьlən əsalan sa pəvstьn gidьn poršjaslь moz vošьstəm izas vьln da kurьd eьn pьkьn, a lučki pьvšanьn, kueəmsьn kolə pьvšьnь. No, tьdalə, vazən kьzvьn olьšьs ez vermьv voštlnьn mort-lьš tajə medvozza da medicət pravasə.

A gəvəča pьvšan jьlsь ti kьvlid?.. Mu-kədlən seramьs petas: mijan-pə kerkajas-nьm mukədьslən gəvəčtəm, a tan pьvsa-nьs da gəvəča! Mьjla, kodlь kovmis?

Čača kod pьvšan—pełkinik da lada, kurica əsiņa, əttorja pəvarņa, topьd əzə-sa, a əzəsas tomanlь jon peklajas. Tьdalə, radejtə kəzainьs bura da təlkən pьvšьstnь, a med ez pezas vokəvəj jəz ņajtən, iganən vizə.

Tajə pьvšanьs—Pančlilən.

Šon vuzəm vəgьn, kukjərjas vomən, sešsa mьsjas vьvti Kuzma loktis tajə pьv-šan dorə. Vuzərə pьrəmən, pьvšan Œten verdə plət ləskьšəmən bura dьr sulalis da gəgər kəjjalis—vizədis. No ьvlavьvlьs voj-pьdəssa čəvləņsə ņinəm ez tork, səmsьn kьlis sorьn va turgəm.

Šələmsь terьva četčalis dərəm ulas, vьt-tə zilьs vomədьs petnь. Vir čepsašis ьzd ədən, kuvgis peļlasas. Kəzьd ņiləm orav-lьtəg pьčiktis čuzьmas, mьskas, gəgərvok.

— Me javita tenə!—vek-na jurgis pel-jasas zellašəm lečьd sь. Səmsьn šələmsь lantədčəmkəd eəe kutis vьrnь, ətdaltčьnь sija.

Dugdis vьkьnь kočəg. Jaj ьkalьstis, i Kuzma vəlīšti kьlis Œujga kok pəkьsь jon

doj. Lezis mēs vlvzēs mesāk, koprtčelis da vidlis ki malasnas—gačkoks časmu-nema, cunjāsas šibdis kueamkē vasēdior. Isēstēm šerti gēgərvois—jedēm vir sījē.

Kuzma vura pomnītē—ez kučkē pišē, sēmēn brētčelis. Gaskē eškē-i... kučkēsis, da buree Vjun kutčēsis kok pəkjas, viznītis da četčēstis morāsas.

Kuzmalē samēr ulas šuri majeg; tajē majegnas kēkēs li kujimēs kučkis ponlē koskas. Vjun nīkēstis, tupiltčelis jurvūtis da lantīs. Kuvmēn ali ez lo sēlē, Kuzma ez-nin vidlē: kotērtis, kotērtis, kēt-čez tatčē ez vo. A taeām ēdjēsē Kuzma nemnas-na ez kotravlē.

Doj ētarē čorzis, juklēmēn kēpēdčis kok pəkšān vlvēzēk-vlvēzēk. Vomsē muekērtēmēn-nin Kuzma tarknītis pēvšan štenē, ruzēgtēmēn vuzis pēēssē da lučkī kēknān koknas čotēmān kēšsis pēvšan ēzēs dorēs.

— Te, Kuzma?

— Ok, me-taj eškē-da. Na, vošt me-sēktē, idrav šinvozēs. Vaj tatčē zōn parta, stavnas ētčēdēsēn jua.

Kuzma smotkēsis pēvarna lavic vlē, mēsnas pēkšis štenē da kunis šinjassē. Vētēn moz kvzīs Pančillēš nokositčēmšē da gušān vaskēdčēmšē:

— Te čajtan, najē ašnēs oz gušāšnē? Šo zvl, vvdēn gušāvlēnē. Naņēd taj oz vvd pu jvlēn vvdēm; ēnī naņēd medša dobra. Vojna-pē, kvvšē, loas. Ištinnēj gospod, loas. Bara kutasnē stavšē rekvizitjnē. 1919 voē mēnšēm komēn pud nān rekvizitjūtisnē da vešigtē pašivē ez sunē. Ēnī med koršasnē, xe-xe.

— Vaj vinatē.

— Seta, šeta...—jēzēglāsis Pančil. Ēnī sījē zik mēd stātā lois: vbrī nēzmēdlunēs, mēmētālēmēs. Jugēd šinma vvdēn kan moz zbtēg sējtis pēvšan pēkēstī—kēškē vajis vina, kapusta da časkajas, suvīēdalis uv-lanjurādēm jaseik vvlē, pēnar gēgēr, kištālis da gēna kinas mēččis Kuzmalē:

— Ju da en tuzit, loas-na mījan vvl guzil Te čajtan, nalen, šēlēmēs višē kol-xōz vēsna? Višē, teja-mejalēn p.oz-zē, xe-xe. Me-taj vāzēn kvajt mēs višli, vēv daj dasvit dus vz. Stavšē loi kolxozē šēnē... Ju, Kuzmalē. Ola vēli, sla-voč, jēn vvlē ēlāštēg, dorčēstala da uzēstala. A jona-zē lēšēd čān vvdēli, o gospodi prēštī. Vvd voj vātēn azzēla. Kokjasēsl... Gēlīs trustlān! Ēnī tajē čānnas jēz katajčēnē. Azza da kiska-ruskuēj gērkām vōrnē zavoditē... Ju, Kuzmal Tē-da-ēd, dorčēšnēs avē da voštisnē pēnē. A eškē nē-kē sījē, ištinnēj gospod, kučkēs gūgēdis-

nē pēz vlvēs moz. Kēz sēšsa tatčē on skērmyl. Ju, Kuzmal

Kuzma juis dorvūv, časka vērša časka nēlālis kurēdsē. Pančillēš vaskēdēmšē ez-zē kvzē. Kēnkē pēdēn jurvem pēlēsas zēllāšēmā māv: „Me tenē javita, bat!..“

Zev mičāa, zik vēmēsēn moz, šinvoztis vuzrāšēnē ētī šikas šerpasjas—vuzērtasnē da vvlpōv loktasnē...

Voj. Sērskēnēkēk čarla, lok nogēn orjēdlēn šerpasēs... Najē kēkēnēs—polēnē, gušāšnē pētēmā.

— A me tenēd, Kuzma morttūtē šeta. Ištinnēj gospod, vvlēda dorčēšnē. Tēd koktēm mortlē zēdētčās. Vot zāl mēm tenē, og pērvav, zāl. No mēj ēnī tē? Vojutin, stradajtin, virtē kištīn, konēr, so koktēm ēnī, a stavēs loi suka ponlē vāz ulas. Stavnēmēn mījan siz lois. Ju, Kuzmalē..

Pančil gazmīs. Ez-nin vīčēšēmēn šor-nit, a gorāa. Čuzēmēs poldis vīrēn, pot-mēn zēlālis. Paš sosnas dugdvētēg čēkalis pēčiktan pēšsē. Pēvarna tēri dublēm vzkū dukēn.

— Ealē... Stoj, Pančil,—drug čerēvtis Kuzma, voštis šinjassē da kisē nuzādēmēn dugēdis šornitēmēs. — Etajē, vot mēj... Mēnē-ēmāj vōstēmās? Vištav lučkī, parāzīt, a nē-to lasnita štenas, med duk von! Nō?!

Pančil pērnasasēs da mezdēsīs Kuzma kavēlēš.

— Mēj te, Kuzma, kodī tenē vōstis?... Me ninēm og tēd, ištinnēj gospod, og tēd. Me ordēn te kēk lun vīšin, en pētavlē, gaskē gētērd-i vōstis-da. Avu ēd pērvōj-š-taj. Ju, na, kor šetēnē.

— Kvvlī, vēršē koršēnē,—aslēš moz-nin suis Kuzma da kunis šinjassē. Sēlē vēs-kod loi ēnī, med kēt sēšsa mēj. Dēs loi vēsigtē māvrvānēs—jurēn šaktis, tusa kuzala posnī šērēn čēpsasīs drēz. Med oz tiravnē kijasēs, Kuzma tēpēdis najēs pī-zēsjas kostas—taz sījē rādējtē pukav-nēsē.

Kor Kuzmalēn jurēs ličkēsīs morēs vvlas, kor sēšsa sījē stav tusanas ujtis pēvarna zōzē, Pančil pērnasasēs, voštis pēnarsē da pēris pēvšanē. As vēršās to-pēda pēdlēstis ēzēsē, kēt eškē Kuzma nērgorēn surgis pēvarnēn da ēnī kēt zagēd sījēs—čūnnas oz vērēd.

Pēvšan zāzēn pēvjas koknija čuktisnē. Pančil čēvtis rozas sēp tēra mēsējassē, sēšsa ačēs sēččē pēlis. Vēsniđika kōjā-lēstēm mu slējsē kinas vēstālis da leptis gēvāč pāv. Sēš vrknītis ulis duk.

Gəvəç şenjassə ezəma pəvjasən. Zozas tıra mesəkjas, vəçtəm məs da ız kujas, kueəmkə pəlsajjas. Vəl una embur çukər-təma.

Gəvəç pəmbdsə murtsa jugzədəştan pənar vı jugər sərən Pañtıl nokositçis ızd çerañ möz.

6.

Əduk—Şenələn mambs—rıtınas ez vet-ly skət kartə idraşn, pır səjtis, vıç-çyşis muzik jvşys kueəmkə juər. Səmyñ voj pıdəsnas-ñın ojbırtıstlıs. Seki buree i tarkñıtisn əsiñ tasə.

Əduk vəl iñisə uzə, nişə olə. Murtsa-na inmədçylisn əsiñ tasə, a sişə sırkmu-ni pəlalıs.

— Vajisn!—jırvəmsə sotıstis məvr. Teryba leççis pəlatşys da vizədlis əsiñə—vılavvşan kodkə əvtıstis kinas da mjkə suis.

Ədukly loi ırkəd, ki-kokjasys kutisn sırtınl kokñi drəzan, no sallaşn ez şamm, ətrəvsnas i petis voştınl.

Əzəs kaliç vestigən şinjassə kunıs, med drug ne əzşn vir-şer munəm sojsə muzikbşlyş.

— Kodjas?—jualis zəran gələsən.

— Pıtə vajım, Əduk. Neladnə loi, da en povz te. Zoñviza-na Şenəyd.

Kın şırja moz sulalis Əduk da mərəs-jasas kijassə krestaləməñ vizədis, kızı kijas jşlyñ kutəməñ pırtisn çervizan pısa. Se-əəm-zə çəva vər ignalis əzəssə da jəz vərıvıti pıris kerkaas. Vek-na ez vermş sajkavn vıççystəm juərş.

Şenəəs puktisn krəvat vılə da nəzjə-ñik vasñıtisn mamly:

— Mujas vılyş şuri... Sadtəm. En vərđ, oz kov trevozitn.

Mam loktis krəvat dorə da lok gorsən gorədəməñ uşi pi vılas, topyda şvjbstə-məñ kutis jursə da pomtəg kutis okavn.

— Şenəl Ətka pıl! Mjñə tajə loi seşsa! Kueəm grekş taeəm sogş uşi me vılə! Ojja da ojja!..

Şenə kujlis vılaləm şinjasa, muekərtəm voma. Veşigtə lov sşys praməja ez təçş-şılən. Kalkaləm vomdorjas kostəd jezvi-zisn voça topaləm pıñjasş! Kodjaskə pırtən kalkədytisn pıñjassə da vomas kıştisn pañ-məd jəv...
Nol lun kujlis Şenə. Nervnəj pıpa-dokş nızalis vəl kuza. Səmyñ mədəd lun-nas ıməstis da mjkə kutis sərən. Nol lun sadş ez petavly, jajs pır vəl don.

Puktılasn juras va dəra da pırbşpı sonalas.

Pionerjas əçeredən dezırtisn sş do-ryn. Səmyñ kor nojəd lunnas Şenə voştis şinjassə da jursə leptıləməñ koris jun, vəlışti nalən içalıstis şələmnş.

Mj loi sişə vojnas Şenəkəd. nekod oz təd.

Igorjas sek kvlisn Vjunlyş utəmsə da Şenəlyş gorədəmsə, no kor loktisn, əzşisn səmyñ poeəs vokyn çervizan Şenəəs da poeəs mədarşys Vjunəs. Vjun lolalə-na vəl. Mjkə dəra çuzjasis-na sişə, seşsa lañtis. A vokəvj nekod-ñın ez vəv.

Məd lun pomə kşkə loktis gortas Kuzma. Vuzər moz pıris da kajis pəççərə. Sşlyş nekod ñınəm ez juav, vıttə ez i kazavlynl.

Vojbd şinsə ez kunly Kuzma, kvzis pıbşlyş sərəmsə.

Mj seeəmtorsə sərıs Şenə, mukədlş zik ez vəv gəgərvəana, səmyñ ətnas Kuzma tədıs. Tədıs da sş vəşna i polis leççə-ny pəlatş, polis vizədlınl vışş pış vılə. Sş şınvozn vek-na sulalis pəşkəd şinjasa Şenə. Veşigtə zduk dəra kezlə ez vovş. Kunas şinjassə da nəsta-ñın miçaa tıdalə—o, mntəmtor!

Səmyñ vıvti jona gors koşməmla əşv-voznas leççis pəlatşys Kuzma. Kerkañ vəl çəv. Şenə uzis. Mədəd voj-ñın şinjassə kunlytəm mam pukalis sş jırvozn. Murtsa-na surkñıtıstis zoz plaka, Əduk voştis şinjassə da senzəməñ vizədlis, vıttə çuj-mis—kşş loi Kuzmaş? Pır seeəm-zə sen-zan şınjasnas kşjədis muzikbşlyş va juəm-sə da vər loktıgas suis:

— Brədaga, kən-kə pezan, a pıyd vışə.

— Sañ-ñın,—çukırtçylis Kuzma, sula-lystis pış vılə vizədəməñ, seşsa ısləvzis da vər kajis pəlatas. Nekor-na nemən sş-ly ez vəv taeəm janzım.

Korkə vazən-ñın, imperialıstıçeskəj voj-na vərja vojəsə-na udajççylis əti seeəm lun, kodı nekor oz vun Kuzmalən. I əni tan pəlatas jəzğylaşıgən vərəna sişə uşi dum vılas.

Əşvvozn zavodıtisn gırkəny puskajas. Mustəma zıvgəməñ munəny jırvıvti don snaradjas. Mukədyş vısnıtasn vəl matə, sırkñıtədasn mısə, koşystasn okorə. A okorın jəzğytcəməş, oz lıştn jırnşə leptn brıstıvərş vıləzık.

Nemeç ləşəçıs atakəş.

Pulemjotçik tretjey rotı—Kuzma Çere-dov—vəlı aslas pulemjot dorın. Sişə med-vozn-na veşkalıs vojevəj pozicıjajas vılə. Med eşkə jortjasş ez sunş polşən, trışən.

Ja novīcoķēn, vīd snarad polīgēn vāli oknitas da sōdtas kueāmķe teskodtor. Sek čajt-lis, māj prāmēj saldatūd nīnāmšs oz pov, sīb don veškod gŗpkāmūd. Taz māvpalis novovranec, pulemjotčik tretjeĵ rotĵ.

No kor neprijatēl vārzis atakaē, kor vzvoden-vzvoden kutis vāčavnĵ perevez-kajas, kor matēzĵk i matēzĵk kutisnĵ ma-tēzĵmĵnĵ da mičaa-nīn tādavnĵ još jĵla slōma figurajas, sek vuninĵ stav lēz dum-ĵas, instinkt ķskis enovtnĵ pulemjotēē da nīnāmvlē vizēdtēg usjĵnĵ tajē sustēm mestasĵs ȳlēzĵk līvā pārtēsnĵ kueāmķe ičētīk gagē da pŗnĵ, zevšēsnĵ medicēt turunvuz kostē. No pŗsĵēnēzē šor-nīn vāli. Spasitnĵ vermīš sēmĵn pulemjotēš, pulemjotlēn oravĵtēm vīš. I Kuzma Čeredov tiralan ķijasnas, stav tusatŗrnas sŗtmēmān, laskēšis pulemjotēš vērde, naveditēš da kutis leznĵ lenta vērša lenta.

Sīb mičaa tēdalis, ķzī sīb d pole vlē doravnĵ gŗvdīsēnĵ jēz, vzvoden-vzvoden voļsāsīsēnĵ. Mukēdēš kotērtas, kotērtas da drug vītē konjēšēmla sueķēšas.

Kujim atakaēš vīzīs pulemjotčik tretjeĵ rotĵ. Medša strasnējēš vāli konnēj eskadronlēn ušķēdčēlēmēš.

Rŗtnas vōĵ vārēn Kuzma vizēdlis ašēšs čuzēmēzē zerkala torjē da povzīs: ķēšiča-jas doras juršĵjasēš jezēdīsēnĵ, ķzī arša sez ašēvvozē jezēdēmēl vōrjēn ētava.

Ta vārēn una-nā šēķēd vōļjasē veškav-lis Kuzma, kokēš vōstīs, no sekša kod polēmēzē ez-nīn sešša tēdlēv.

I ēnī, tanī pēlatēn kujligas, tan as ker-kaas, as gētŗrēš da pīš dorēn vāra-na sībēš šēlēmēzē stavnas sŗmŗrtīs kueāmķe vīšāna polēm. Sīb čajtēis, māj vīdēn-nīn tēdēnĵ mēzēzē, a gāskē ačēš-zē Pantil vet-lis da javitīs, a ez-ķē-na javit—pīš bur-das da stavēzē vīštalas.

Ez mēzdēmēš, ez sudēš pov Kuzma. Polis as jēz divitēmēš. Tēdasēn-ķē, ņekor-nīn sešša oz kutnĵ dāveritēnĵ, vek ķēzē loān jēz mōrtēn. Māj ēškē šētīs, māj ēškē šētīs ēnī, med vēr bergēdēnĵ ķēt ēškē tajē kujim lunēzē.

Taz kolī nēsta kujim lun. ņekod ez pānēš sēķēd šorņī, ņekod ez garavēš sījē vōĵ jĵlēš, i Kuzma kuļlīs tēkavnĵ-nīn.

ņolēd lunnas Šēnā korīs junĵ—sāčēš pe-tīs. Šēnā, kor azzīs vātsē, dŗ ģurķēdlīs ķēmēzēzē, zīlīs mēĵķē dumvlēšas ušķēdēnĵ. Vēzēras zavoditlāsēnĵ lēvlēnĵ kueāmķe sērpasĵas, no pŗ-zē vīrjājēš līgēsmunē da sīnĵasēš kuņšasēnĵ. Vēvīi jona slāvmīs tajē lunjasnas. Čuzēm kučīķēš loī jezēd, pŗĵēš

tēdalana; lēzov prutĵasēn mičaa kutisēnĵ tēdčēnĵ sēnĵasēš.

Tajē-zē lunnas pŗravlisēnĵ Igor da vā-tēš—kolhozēn jurālēš.

Kuzma vāli pukalē Šēnā vērdeņ.

—No, Kuzma, on-na ķēsĵē uzavnĵ?—gāzāa jualīs kolhozēn jurālēš. Gēlēsēšs šer-tī ez tēdčē lēgalēm.

—Dorčēsnĵ-ķē, ēnī og vermē. Ķijas tiralēnĵ,—vōķē vizēdēmēn ķēvvīzīs Kuzma.

—A mi ted mēd uz indām: tēčasĵas vīznĵ. Ķēsĵēšan on-nē? Samēj tedlē kod uē?

—Tēčasĵas vīznĵ?—čujmīs Kuzma da šuša vizēdlīs kolhozēn jurālēšēš čuzēmā—ōz-ē sē jĵlēš garav, oz-ē ķēsĵē ķĵnĵ? No sībēn čuzēmēš ez vāv nājanītana, ez tēdčē muderitēm. Sēmēn ņeuna sēnĵalēš-tē, ķzī vekēzĵk sēnĵavlē.

—Veškēda-ķē sunĵ, Kuzma, me loķtī jort moz tēkēd šorņitēstēnĵ. Ačēd gēgēr-voān—tēnad tavo sēmēn-na ķēz lunuz. Gētŗrēd-nīn volīs norasēnĵ. Zvīl, drūgē, ķūtīn lad vīlēš vōsnĵ. Vīštav, mēĵla juān? Ķueāmķē pomkatēg mōrt ņekor oz ju. Mukēdēš sēmēn ȳēdlēnĵ ašēnēzē, kor suānĵ—slz-pē jua, kolē da. Og verit. Mōrt-ķē mēĵānķē ņēzdēvōlēn, sekī ušķēd-čē vīnāz. Vīštav, Kuzma, gāskē vermām ted otsavnĵ. Vērja kadnas mi torjalim, orēdčīm. Tajē mēzēš—mījan, a medšasē—aslād.

Kuzma vura dŗ čāvolīs. Sešša leptīs jurēzē.

—Zvīl suin: torjalim. Gāskē tāš-na jona torjalām. Me-ēd mēĵ: jēz šeram-nīn jušēm mōrt. Verit, šēlēmāĵ vīšē: mēĵ me, kodī me? Prāmēj uzalīs mēlēš oz vermē lonĵ, azzān koktēm. Mukēd uzē mōrt-tuj avu-zē. Pārēšlāder indinnēd kuždēčēš—Pān-tīlē—otsasēšē. Pusķan pēltēn da sōm vā-javnĵ zonmē veškālī. Jēz šeram i emē Luēēē-nīn junĵ da propādītēnĵ. Junēšē-taj nīnēm loī-a.

—Pomņitan, Kuzma, kueām šēlēmēš kutēčēlīm kolhozta kotērtēnĵ. Sek-ēd tēēmē kōķa-zē vōlīn da mēĵķakē en nargēv. Pom-ņitan skēt kartatē eupīm? Te šētīn pŗvšān ķertē, me rēnēzēš, mukēdĵas šētīsēnĵ. Ķēš-ķālīm arnas ētlāz da-j eupīm. A mēĵda ķēsĵēmēš vāli mījan, mēĵda pēs ķēvĵēš Ķēzālīn-nīn ēmēĵ?

—Vāzēn ēāē kolhozēzē suztīn. Ķēzī mām-pīalīgas mučītēlē, slz-zē mī mučītēlīm. Da, pomņita, ez kōķnī vāv,—māvpalēmān šorņitīs Kuzma. Sešša drūg gēlēsēzē leptīs.

—A ēnī stārēzē indānnēd? ņēķēčē-nīn eg kut sogmēnĵ! Zālēd pētīs da polē-lē moz surgānnēd:—na, pŗĵ, koktēm Kuz-

ma! Əni juşi da bursə meşs enə-ñin viç-
cəşə. Bur stərazəb ədvakə meşs loə.

— Tenşəb səvesttə, Kuzma, pon ez şoj,
nekəyčə sija ez lo. Te—mijan mort, ñeuna
taj torkşylin-a. Tajəs i kəsja vəli me ted
vištavnə.

Şeña kutis vaşslyş jursə da korəgməm
vomdorjasnas mykə səpnitis peləs. Bat
şslovzis. Təkətə ñummunəmən maləstis
kisə da morəs verdəs topadəmən okəstis
vir peçatjasa çuzəmbanas.

7

Kəzdədis. Arşa zerjaskəd vezlaşəmən
kutis uşstavny şdəsa ləm. Mukəd
lunəs ñemvidčystəg vojlənşən kəpədcəs
jeşd kəmtor, paşkalas da paşkalas, seşsa
vəşd təvsorən vajas kos ləmsə, şin i pel
tərtas tujə veşkaləm mortlyş.

Vundəm estəm myşti pə-zə kolhoz kut-
cəşis vartnə. Teçasjas dorşən ašyvozzəşnəş
da rət şorəz kəlis vəla masinalən gurədcəm.
Kolhoznikjas lunəş-şun kəpədisnə vartan əd:
pervojja lunnas vartisnə tonna çetvert, seşsa
şyn, seşsa tonna sajas, kəkəs...

Kuz Kuzma lunnas volas vartəşjas dorə,
ləşədbstas vundan masinaəs — oz-kə çistəja
vart, a gəgər-kə ladnə, zurlikaşystəs protez
koknas da munəs gortas un pərjəny. Şylən
əni aslas uz — vojjas viznə tajə teçasjasəş
dorəny.

Kolhoznikjaslyş pə-zə şinmanəş səbitcis
Kuzmalən vezşəməş. Sija oz-ñin veş bovjav
lavkəny da şejsəvetn, vura dər-ñin ez ka-
zavlyny kodjurən sijaş. Veşigtə spravitčystis
çuzəm vəlas.

— Vəzisnə-kə Kuzmanyməs-a! — as kos-
təny şornitisnə kolhoznikjas, pañdaşigjasən
melizka juaşisnə — vištaşisnə, vėdən veza-
vizisnə vəzəş slyş garəşisnə.

Şeña burdəmşən ašlyş nogən kutisnə
ləşavnə aja-pija. Ez eşkə varovəkəş lonə,
no vėd vizədləmanəş, vėd voşkolənyş tədcə
sija.

Nəzjənikən kutis spravitčəny Şeña, kəzi-
taj ser vərən mukəd dərji vər şuvtə zug-
şəm ñağ da kutə vozə səvmyny. Volasnə
jortjasəş da vištalanə — myj talun vəcis
zveno, vajasnə pionerskəj gazet livə zurnal
da artələn ləddəşasnə. Myj ez juaşnə najə
Şenaləş — kodjasəs azzylis sija vojnas,
Şeña pər dovkjədlis jurnas da tazi kəv vizis:

— Ninəm og pominit... Vunəma. — Şeña
zəvlyş ez kuz vištavnə: vətəşis ali myj
sizzə? Pametas stavəş gudraşəma.

Əpəy, kor Şeña praməja-ñin spravitcis,

okota loi kət şinpəvnas, kət vlyşən da vizə-
lyny vaşə karaulitçigas.

Rətnas voznyv ləşədis gənsapəgsə da
paşkəmsə, seşsa vodis, no ez unmovs, səmən
şinjassə kuñəmən kuşlis sebras uləny.

Bat munəmşən kolj vel vəşd kad. Mam
loktis skət kartəny idraşaninəş, mykə dəm-
şəstis da vodis-zə. Muznyvşys sija ədjə
surkmuni unmovşis.

Şeña guşən çəcçis, ki malasən kəmaşis
da paštəşis, şyr pi moz ujkəntis əzəs saja.

Bvlyəny pukalis şəd arşa voj. Kəlis ku-
məş kəz pulən nərjasnas sarədcəm. Bərlən
da drug kəkə loktan təvnyr zalittəg pə-
kədis sijaş.

Şeña topeşəka kizəşis. Tədsə tujəd kajis
və vlyə, kət eşkə pemydləş oməla azzis
as vozşys vlyəvnyşə.

Teçasjas dorə votəz-na Şenalə vərnyvşə-
nyş kəlis kodlənkə kəzəməş.

Bərvnyvti loktəş mort ez kazavly "vor vėdə
ləpkədcəlyəm detinkaəs, pər munis vozə
teçasjaslan.

Şeña çəcçis da tədavtəm vuzərən kotərtis
medmatəşsa teçaslan.

Mykə dərə ñinəm slyş ez kəv, səmən
suşlalis təv da sarədcis vartəm izas. Veşigtə
vaşs nekən ez tədav. Seşsa mədarşənyş
drug kəlis gorədam:

— Kodi sen vuzrəşə? Jurəb dontəm loi,
ali myj!

— Me, Kuzma, en povzə, xe-xe. Gaztəm
ez-na vošt? Zonmə, uz-zə ted şurəma.

— Myj mogən lokən? — kəlis Kuzmalən
zuməşsa jualəm.

— En-məj təd. Mykə vel dər-ñin en
volə me ordə. Jəz vištalanə — stərazə-pə
medaşəməd, xe-xe. Časly, mişə azzədlə na-
rəsnə, şo zvy.

Kək mortlən şorniyş ətdəltčəstis. Najə
kezisnə təv saja — vartan masina myškə.
Şeña kəevtis teçəssə da loi naşən vel matəny.
Əni ləşəda slyş tədalisanə kəknanəş.

Başs sulalis piseaşə kinaulas kutəmən, —
ətj kiş zatvor vlyəny. Məd mortə vura-zə
azzis Şeña — tajə vələma Pantil. Səməny pa-
taşəmasə kueəmkə saburə, kəç ku şarkaa,
drugəştə on-i tədmar.

Pantil pavtərtlis sabur vəzşə, dugdəvtəg
şornitigtəy mykə kəkis da çurgədis Kuz-
maləş:

— Sontəş, drugə. Eg-na vunəd tenə.
Jirməg-əd voštə fəvjəlad. Vojšs zəpədzək
loə-i.

— Seşsa myj vištalanə?

— Ex, Kuzma, Kuzma. Mi-əd tan zik kəkə-
nəş. Vaj şornitəştam vaz moz po dusam.

Istinnəj gospod, loxsə og kəsʹj ted. Ogə kutə kamedijasə tan vorsnə.

— Abu-əd mi çeładjas, dert. Vaj šornit, Pañtil, nekod abu tan.

— Vot, vot, šo zvył, miša ladmam mi tekəd. Suıbləny krynə krynəsləš-pə šinsə oz kokav, xe-xe. Vojs pemyd, jazəš uzəny, a tečasjas dorəny stəzə em. Kodly dumvylas usə lok māv? Dugdə, en ıladly aštə, Kuzma. Te-kə on gušav, mukədjas gušalasny. Ašny-m-əd vıdım kolxozsə. Me vit dus məs šetli da zmej kod çanəs. A myj vošt? Istinnəj gospod, ašny-m pajsə səmyñ nuam, mukədlətə koļə-na, Uskaıd mijanly oz-zə kov, Kuzma. Perjalam teçasšs, sram sepjassə da vər teçam. Vištala ted, çərtly oz kazav. En-i pov, drugə.

— Vesjə, parazit! — nemvitçystəg gorədis Kuzma da vərnyv svytçystəmən gołsnitis zatvornas, trakñitəmən leptis piseaļ stvoləsə vıvıaņ. Vojsa pemydsə çasnitis vi, əteəe kuvñitis ıbjəm sš — təvru nəvədis sijəs šikt-

ıaņ. Bijsšslyəmyš zduk kezə jugdylis gumla vıv — teçasjas, vartəm izas çukər da masina, a sš dorəny — povzəm šinjasa, paškələm voma, gəna çuzəma Pañtil. Kok ulas sšlən tuplašis zugaləm vina doz.

— Jəjmin-kə, Kuzma, a? Jen tekəd, sšvıt ıbjəntə, sšvıt. En, burakə, gəgərvo menə, šo zvył.

— Gəgərvoi me tenə, parazitəs! — rıdışaņ kylan gələsən gorədis Kuzma, vıļ zarad šujis patronñikə da vekyštçəm çuzəmən vərə ıbjis vılə.

— Vazən-ñin kəsja vėli javitny! Vek-na aslam pov šələməj as vəsna polis!..

Çard moz çasnitis vojsa pemydsə nəsta ətçydyš ıbjəm, šiktıaņə razədis trevoga lep-tan sšjas.

— Sulav, parazit! On rəšj — vidçyš jəz-sə!

Kuzma šujis patronñikə vıļ patron da kokñia ısløvzis.

M. P. LIXAÇOV

ƏGRUN

Šylətny tenə
Vərma-ja me, nıləj.
Koznavny teny
Kuza-ja kvıvur.
Mukəd pırşas-əd
Muza norən şylə
I çevıt klyš,
Miça kvı oz şur.

A teny kolə
Klyš seeəm sonyt,
Med šələm əzjis,
Kojystis jugər.
Med šinyt zardis,
Bişiraşis panyt,
Klyz zərəm vərny
Loəm şəd setər.

Oz vun nekər
Tədvilyš eta lunyš,
Kər te myççalın
ıvvez vılyñ vıñ.
I kər brigada
Ozyñ tenat munis,
Koltaən sijə
Kər ez vət nekin.

Klyz seki tenat
Zavskan sšən kustis,
Klyz şojis sepşə
Leçyt piç—çarlıa...

Ed juvo vokşaņ
Vizəlysnı uzə...
Kyeəm-ed zvoj te,
Klyz tulıšsa val

A luntəv pəltis
Da malalis çuzəm,
Ruzəg okalis
Tıra sepən mu...
Əgrun brigada
Munny ozyñ kuzis,
Bıdşa unazək
Vundis loəm şu.

Sijən i pıra
Nımyt vil kvıvurə,
Gora da vasək
Tenat nım—Əgrun...
Te kuzin ədsə
Sodtyn pıñ jurən,
Te şəkıt ozyñ
Nekən šin on kuñ.

Əgrun, Əgrun!..
Dak kuž uzavny ozıaņ:
Pıñ şələm orsəm
En sajkət, en kut.
Aş koļə teiş
Vınyš vekşə sozən...
Te, miça nıləj,
Uzyñ gaza, lut!

VIR KIŠTAN LUNJAS

ISTORIČESKƏJ OČERK

Zavoditčis 1919 vo. Zavoditčis saməj sija vošs, kor stranaəs purnь vėli gəgərvokšan uškədcəmaəs imperialističeskəj interventjas, kor Vojvėvljəš šələmsə—Kardorəs vėli voštəmaəs „sojuznikjas“, kor Komi mu vėln panšis grazdanskəj vojna.

Koļi janvar təljš. Paškəd ujta Pečera ju pələn karnanmoz čukylən ružədcəm Mылdin sikt vьttə vėjəma zuzьd lьm pьkə, gəra voksaə. No oləmьš siktьn munə jona gьaləma, jəzьs zuəny kozuvkotkar vьln moz, nətčьd-na vəvlytəm una. Tajə kadas Mылdin sikt kuza vėli dugdьvtəg tərmašəmən ətmədərə vetləny vələjas, vetləny podajas, vetləny ətkən i čukəgən, vetləny vošlən i kotəgən. Mылdin səgьn əsvьšəq rьtəz kazarma dinьn velədcəny gərdarmeječjas Suvorov otradьš.

Mылdinsaļas unəən pervoļьš-na əzzəny taeəm velədcəmtə. Najə dьr sulələmən da sьnnьsə lapjədləmən vizədənь gərdarmeječjas vьlə, nalən jugjalan stəkjās vьlə da kvьzəny Suvorovljəš lečьd gələsa komandasə.

So, kazarmašəq ņeьln, Piļə Petьr zoq cas-nin doddalə vəvsə da pьr-na ez doddašь. Sijə voštās megrьsə, leptas dodvoz pəvsə da kəšjas pьsavny guzias, no sek sija kьlas Suvorovljəš komanda:

— K voju gotovš!

Da megrьs i dodvozs ušə, doddašə-mьs vьnə.

A sьkəd panьdən mədər tuj vokas Piļə Əndrėj kerka vozьn rəzval doq vokьn kuritčə soļvasa muzik da otrad velədcəm vьlə vizədəmən varovitə šəd tosa muzik-kəd:

— So tajəjas talun velədcəny na, a kьmьnkə lun mьšt i zьvlyš kutasnь...

— Tajjas romьš ņinəm oz artьmь... A te kvьlin Porogšьd?

— Mьjsə? Me torjasə ņinəm eg kvьlь.

Tərb-taj setčə vara ьstisnь tašan jəzəs-a.

— Beləjjasьd uškədcьləmaəs. Voļ vələma. Vaša Ivan Ičət Soļvasь ušəma. Ələska Vašil, ičətyš, dovrovoļečьs,—plənə šurəma. Oz tədnь loļja abu.

— No-o! Siz-kə əd og i tədlə tatčə vo-asnь əti voļən. Dьr-ə nə əti šo verstitə loknьd.

— Əti voļən kət oz vonь, a regьd, me čajta, voštasnь Mылdintə!

Šornitьšjaslanь matьsməny Uļlan Mikolaj da Šemə Ələk. Seki-zə kvьtydlador-šaņs munəny vələjas. Əti doddьn puka-lьš, otradьn komandir Isakov, kodi vėli kьmьnkə beləjjaskəd tьskašigən ranitčəma Lapin tuj vьln da petə Ezvaə, kisə lep-tьstləmən prəseajtčis gərdarmeječjaskəd. A Uļlan Mikolaj lok pьrьš šeraləmən gərədis voča:

— Koļčьv jeseə lun-məd kezlə da sek taztə prəseajtčь!

No tajəs ņekod ez gəgərvo.

Soļvasa muzik vozə šornitə:

— Kueəm šuš vėli tajə Isakovьš da puļəbd-taj ņevoš rammədəma. Arnas men-šьm sikt kuza munig kostti medvərja gьn-səpəgəs pərcčədis da mьrddis. Ačьm, so, lok gьnjur kezьš koļi.

— A menšьm lьz goz mьrddis. Daj kus-əməj menšьm? Unalьš-əd! Kodlən mьj šurə, sijəs i mьrddə vəli, a on kət šetnь—nagajkaalə.

— Mьj morsə-nə eškə vizədannьd. Koe-kərtinnьdkə—seni i stavьs vėli,—kьlis šorn i romnьsə da əztьstis Šemə Ələk.

— Abu-əd kus tajə gravitьšьd da nəj-tьšьd. Stav kommunistьs-əd ətkod: Poru-ponьs i Mandelbaumьs.

— Mьļa-nə te əvutəmtorsə vistalən. Mandelbaumjəsьd-əd səmьn Jigə Ələk-sanlьš da Piseik Ivanlьš kontribucija per-ļьlisnь, a kreštanatə ez vəzədəlnь.

—Na kreštana-zə: vizmu vədītān̄
daj perna novlān̄.

—Kueām-nə najə kreštana, kupečja-
sūd?

—Kodi krest novlā, siĵə i kreštana. A
kommunistjasūd stavn̄s pernatəməš, jen-
tədtamjas, antiĳristjas.

Talb voča nekod ez svas. Jen ĳimnad
stavn̄sə venis, a sešsa skəra sōdtis:

—A te-nə m̄j? Eə kəslan antiĳrist
čukəras purn̄? En kvl̄b, m̄j tajjas ĳb̄s
vištavlis missioner kločkovūd? Vunədii?

Taeām norəšəm sora skər šornijas vėli
vetlān̄ Mылdin kuza da ətlašən̄, səl̄nit-
čn̄ jenməs vunədəm ĳb̄s, jentədtam-
jas ĳb̄s šornian, a sešsa lan̄tān̄, p̄kə
p̄gən̄.

Kad̄s vėli sustəm. Oləm̄s zes̄k̄d. Sik-
t̄n̄ oləšja-lən̄ i gərdamejəslən̄ oz suz-
sə naĵ ni mukəd šojantorjas ni Pečeraĳn̄,
ni Ezva voz̄n. A beləjjas eĳg kəjĳnjas-
moz ušlašisn̄ purn̄ v̄d vokšan: Čerdn̄-
šan̄ loĳtisn̄ Porog, šiktəz, Šiv̄ršan—La-
pin̄ tuj v̄ləz daĵ Ust̄c̄maladorsan.

Mылdin̄n̄ sek vėlin̄ səmb̄n̄ Suvorov-
lən̄ otrad da Morozovlən̄ ekonomičeskəj
ekspedicija. Čerem̄xlən̄ otrad lečcis
Eugərə. Mandelbaumlən̄ seni-zə vėli. Mыл-
dinsajas p̄kəb̄s nakəd eə munisn̄ Šuz
Jogor Vašil, Tupjakov Mikulaj da mukəd.

Mылdin̄šan̄ das kilometr saĳn, Ezvə
petan̄ tuj v̄l̄n̄ em p̄v̄z̄d šikt—b̄z̄d
Soĵva. Šikt sər̄n̄ sulal̄s ətmədərə šigərə
v̄d v̄l̄ kerkaĳn̄, Kəšta Miska ord̄n̄,
1919 voša fevral medvozza lunjasə čukort-
cisn̄ voĳn̄ kerra t̄r̄s ĳəz, mort 15-18.
So seni əĳkia Skorohodov,—Mылinsa le-
ničej, l̄šəm̄ p̄kəz̄s v̄jurokrat, monar-
xist. Olə vėli Mылdin̄n̄, k̄z suasn̄, v̄j
da ĳaj p̄kəb̄n̄ tuplašəmən, vzatka boštə-
mən. So s̄lən̄ otsašs—konduktor Ivan
Fedosejevič Melnikov, ĳuḡd kiza činov-
nik, Skorohodovl̄s tujšə talal̄s, kupečlən̄
zat. Tajə kad̄as siĵə v̄lt šujsəma vol-
vojenkomatə instruktərə. Seni-zə Čerdn̄-
n̄s oz̄r kupeč Smolnikov k̄v̄də šĳnjas-
nas venn̄ da kĳšnas kur̄stn̄. Jenuv
peləšn̄ valičəma svətəj cuzəma Sandra
Pet̄r da s̄k̄j̄d̄l̄ ətmədərə kristoslən̄
kod voza tessə, zev v̄z̄l̄ n̄r ruz pəvsə
zeĳk̄j̄dləmən, s̄k̄əd orəča vičko starəstā-
lən̄ zat—Piĳa Paras Ivan—pel̄knik šəd
ušjasa, əsədčəm̄ sink̄m̄jasa, sizl i ləšəd-
čə kon̄jstn̄ purn̄. Mədər vokas siĵə vič-
ko starəstāslən̄, kulak̄slən̄, v̄ja ĳuršia
Jerim Jogorlən̄ məd̄ zats—Kəšta Miska
—tajə kerkašs kəzain, šiktas medoz̄r
mort. Voz̄n̄z̄k̄ gərva n̄ra Vašilko Pe-

t̄r—kupeč pi Mədlapəv šikt̄s. Senzə
Suḡr̄s šəd Jermol Grisə, Mel̄nikovlən̄
rədna.

Stavn̄s šornitān̄ səpkədčəmən, med
nekod ez k̄v̄.

—Əni kad̄s medsa ləšd. Stavn̄m̄
əruzəəš. Beləjjas mat̄nəs. Səmb̄n̄ kor
najəs.

—T̄rmas. Sešsa vlaš̄sə aslan̄m̄ kolə
vošt̄n̄. Rəzəritisn̄-n̄n̄ zikəz mijanəs.

—Əni tačə vois Ezvəšan̄ višok̄m̄n̄
vəla Lapin̄s naĵ petkədəm moĳs. Oz
kov lezn̄ našə nunn̄. Siĵə med asl̄n̄m̄
kolə.

—Paraxod̄s-pə zələtnikjassə kəšjən̄
nunn̄. M̄j sešsa mi vəčəm̄ s̄təg para-
xodnas? M̄j mi kutam̄ vištavn̄ kəzəje-
vəšl̄s—Čern̄p̄sl̄s, og kə kuzəj vizn̄
paraxod̄sə s̄l̄s?

Sandra Pet̄r tošjassə s̄k̄j̄d̄l̄mən̄ ki-
pəvsə lept̄stis da kutis ĳuz̄nika lap̄j̄d-
ləmən̄ mudrəja vištavn̄ p̄rruz pəvsə
jeseə-na jon̄z̄ka zeltəmən:

—Gospoda! D̄r nərəvitn̄ mijan̄l̄ oz
poz. Kolə zavoditn̄. ĳəz̄sl̄ kolə vištav-
n̄, naprimer, m̄j tajə valajās̄s oz Lapi-
nə naĳla mun̄n̄, a Mылdinə voisn̄ kre-
štanal̄s stav skətsə da ovməssə nunn̄.
V̄d̄lān̄ kolə vištavn̄l̄s, naprimer, k̄zi
Isakovs kreštanasə n̄jt̄lis. Kolə napri-
mer, vištavn̄, m̄j gospod eəktə istrebit-
n̄ tajə gərd antiĳristjassə, kodjas izde-
vajtčən̄ jen v̄l̄n̄. Vištaləj v̄d̄n̄l̄, m̄j
Piseik Pet̄r Šeĳa kuritčis vičkov̄n̄, peza-
lis svətəj vičkosə.

—Abu-pə kuritčəma-da,—šuj̄stis kodkə.

—Kuritčəma kət abu, mem̄ vištalis Va-
šil pop da siĵə oz pərjav.

D̄r taz səpkədčisn̄, v̄d vokšan̄ arta-
lisn̄. Indallsn̄ eə kod̄l̄ kueām̄ čin̄ šet-
n̄, kod̄s m̄jən̄ nagrād̄itn̄. Určitisn̄,
kodjasəs l̄j̄l̄n̄.

Bərv̄las Melnikov suə:

—Menə, gospoda, pervojsə eə kov-
mas arestujt̄l̄n̄, med oz gəgərvon̄ mi-
jan̄l̄s k̄pədčəm̄n̄məs.—A ač̄s zev jona
polə, oz čajt artm̄n̄-da. Taznad̄ siĵə vė-
li artalə: oz-kə udajč̄s, me v̄ra lovja
kolə, əd menə nakəd-zə arestujtasn̄.

Guša sobran̄ije v̄r̄n̄ ətkən-ətkən̄ ra-
zədčalisn̄ nekod təd̄təg, munisn̄ kre-
štana pəvsə, kazarmaə v̄l̄dn̄, s̄zəd̄n̄,
k̄pəd̄n̄ ĳəzəs.

* * *
Fevral noĳəd lun. Jenez̄s k̄m̄ərə. Le-
vələ soč̄nik l̄m. Bvl̄as̄ b̄k̄kd̄ kod. Uliča-
jas kuza dākən̄ Vašil dinə gərd̄ flagjasən̄

VP-35

ЖЕЗЪДЖАС ВООМ БӨРБН

РИС. ХУД. В. ПОЛАКОВЛОН

loktāņ unā jēz: krasnoarmeječas i kres-
tāna pērys, tom, pūvava, muzik. Mылдин
siktā vēlisti-na voēma Karl Līvķnextās da
Roza Lūksēmburgēs viēm jēlys juērys da
čukārtcēņ jēzys demonstrācija vylē, a
vojnas krasnoarmeječas mēdasn front
vylē, Porogā.

Dakēn Vašil dīņn loē miting. Jēzys
loktāņ cēla: nekod oz šyv ni vešig oz
goma šorņit. Sāmьn ātkьmьnēn sēpkād-
cēņ kueēmķē gēgārvotāmtor jēlys.

Dakēn Vašil kilcē pos vylēn vitē-kvaj-
tēn. Seni i Morozov—kučik tuzurkaa,
ičētik još toska, Suvorov—sьnēla, āčkia,
vokas saska da mukād veškādlysjas.

Kilcē vēstēn—krasnoarmeječas, no nā-
lēn radjasys torķšēma, krasnoarmeječas
kostād vetlādē Paraš Ivan da mьjkē sēp-
kādē āti-mēdlē.

Kilcē vьvšān burādьr pēša vištalis
Morozov, kipāvsā kučik tuzurka zeptas
šujāmēn. Miting pomašēn vērēn šylisn
porohorņņēj mars:

„Вь зертвоју пали в бор'бе роковој“...

Saldatjas vērēvylēn sulalēs šemā ēlāk
lok pьrys cēvtis:

— Шьлэј, шьлэј, медвэрјашьнд. Ашнд-
тэ-эд шьладаньнд.

No vьlnēyk sulalēsjas tajēs ez kvьnь.

* * *

Rēmdēnь zavoditcigas miting razēdčis.

Demonstrācija vērēn burādьr mьšti,
rьtnas, čas ākmьs gēgārēn, uls kazarmaē
loktis Suvorov, medьm šetnь raspорaze-
ņijejas front vylē mēdādēm kuza da šor-
ņitstnь gārdarmeječjaskād. Časzēn kь-
mьn sije olis kancelarijān, a sešsa kutis
petnь. Koridorьs sije kazalis gārdarme-
ječas, Kēštā ēlākās, kodly ēaktēma vēli
vьkьnь Suvorovēs petigas. Kēštā ēlāk
zavoditis leptьnь vintovkasē, no sije uši
kišьs. Suvorov gēgārvotēg jualis sьlys:

— Мьjnē loin?

— Vugьrti,— artmis sьlēn.

Suvorov mēdādčis vozē, posvoz āzēsla-
ņē. A seni vēli sulalēn vitēn: Paraš Sergej
ēlāksan, Oron Ivan Miska, Šemā ēlāk, Pa-
raš Petьr da jēsēā kodkē. Mьjēn Suvorovьd
vois na vēstēz, najē stavnьs ātrьjē vьrs-
kāvītisn Suvorovtē stьknānьs. Suvorov eškē
i udlis-na pērjьnь savlāsē, no kerьstnь ez-
ņin vermь, sāmьn Oron Ivan Miskalьs nēvā-
dis sьņēl pēlāsē.

Stьkjas jьlas Suvorovēs petkādīsн pos-
vozas, a vērēvьkь leččēdisн jь vylē da sьvь-
tisн sojsē ponjaslь šojnь.

Vьsьjas kotārtisн vьštavnь Sandrē Petьrlь:

— Mi zavoditim. Sešsa mьj.

— Zavoditid-kē—kolē romāz nuēdnь,—
lapjēdlis Sandrē Petьr, a āčьs munis sēve-
tjtcēnь Melņikov da Skorohodov dinē.

Uls kazarmaē čukārtisн načoznēj mu-
zikjasēs, šetisн naly āruzije. Sešsa kajisн
čukjьlē, vьlys kazarmaē, kēni vēli olēnь
ezvasa krasnoarmeječas.

Najē ez tādlyн Suvorovēs viēm jьlys, ez
tādlyн vosstanije jьlys. Loktьsjasēs čajtisн
as jēzēn, dinānьs lezisн da ez i tādlyн —
šurinь. Stavnьsē razoruzitisн, unāēs arē-
tjstisн.

Kazarma dīņn vaz pop kerkaēn vēli olē
Uralsā ekonomiceskēj ekspedicijāys načal-
ņik Morozov. Vьlys kazarmaēs razoruzitē-
kād eēe kьealisн Morozovlys kerkasē.
Setcē pьris ēti povstāņēč da šetis ultimatum:

— Vьj vlaš ēaktē tenьd sdajtčēn vit
minut srokēn, a ēni, kilcēad jigādčig kostti,
koli-ņin so šizim minut.

Morozov eškē kutčьslyis zepļas, no āruz-
jьs sьlēn kolēma vьlys sudtaas, a kor kēsjis
kotārtnь, kajnь setcē—kutisн da leččēdis-
н, arestujtisн.

Tazēn šēdpemьd vojnas kьpādčьsjas
āktisн da arestujtalisн Mьldinьs stav kom-
muņistjassē, stav sočuvstvujtьsјassē, sēvet
vlaš dor sulalēsјassē.

Kolīnь sāmьn kujim kommuņist Igē ēlāk-
san kerka vьlysьn: Leo, Lozin — Kronstad-
tьs matros da jēsēā ēti. Najē vērēvlaszьk
gēgārvoisн mьj loi, no pьrsjьnь zik nekьti.
Ta ponda najē kolččisн kerkaas, vьlys
sudtaas.

Suvorovēs viēm vērēn mьjkē dьra mьšti
setcē pьrisн kvajtēn vintovkajasēn da gor-
dīsн:

— Leptēj kinьtāl Sdajtčēj!

— Kijas leptьnь vermam, no lovjēn og
sdajtčēj,— kinьsē leptig moz voča suēnь
kommuņistjas, a klanьs stavnьs bomba kutē-
nь.— Kolākē petēj ēni-zē, a to stavnьmly
rom loē,— kinas vьrstčēman suē Lozin.

Kьpādčьsjas sadtēgnьs čepēsјisн da giri-
lukjēn leččisн pos kuza.

Povzēn jьvšьd najē vištalisн kujim dod
tьr da ta vēsna zavoditisн nuēdnь tajē
kerka vьlas vьzd nastuplēņje. Nastuplēņ-
jeas učastvujtis mort vейmьn gēgār. Unzь-
kьs leččisн vadorē da vodalisн kьrgorulē
lьm piē. Mьjkē mьndaēn suvtalisн orčča
kerka pelāsјasē da zьtņikjas saјē. Kerkaē
zavoditisн lьjьnь nьd vokšān.

A kerkaēn kolččьs kujim mort gēgār igna-
sisн da kutisн lьjsьnь voča āsinјasēd,

saraj əzəsəd, mukəd rozjasəd. Pañsis çorğ
voj kuñim mortlən vetmьn mortkəd.

Ças kьk kьmьn lьjlisnь kerkaə, no ñinəm
vəçь ez vetmьnь da vər „ostupitisnь“. Voj dьrji Lozinlən rañitçis kьbьs. Kьrədçьşjas
ьlədisnь sijəs, med munas volñicaə, ez
kəşjьnь vərçədьnь, no sikt poməz nu'snь da
lьjlisnь.

Kerkaьn koñinь kьkən da olisnь sen kьk
lun.

Med nafə oz rьşjьnь, suvtədisnь çasə-
vəjjasəs. No çasəvəjjasьs oz lьştnь matə
loknь, a vojьs zev pəmьd da ьlьşəñd oz
tdav, vetmьsnь rьşjьnь.

Sek kьrədçьşjas vəçasnь taəəmtor: rьt-
nas turmaьş petkədasnь Piseik Petьr Şeçaəs,
şetasnь sьbь zatvortəm vintovka da eəktasnь
suvtnь kerka əsin ulas, a Şeçasə kьjdьnь
suvtnasnь Petьr Ivan Əndrej da sьlən rьbьs
— Jogor (Zuk Jogor). Vojьs vəli zev kəzьd.
Aja-rija rьřasnь sontьşnь Juş Vittor kerkaə.
Sek kostti Şeça şetas gələssə kerkaьn olьş-
jaslь Najə veşig termaşəmlanьs oz uditnь
paştasnь, gartьştçьsnь prəstunajasan da
saraj rьřьs veşkьda lьm rьetibьs kotərtasnь
Şeça veştə. Tuj vьlə voəm vərьn ətibьs suə
Şeçalь:

— Munam eə. Sen ñekod oz koł.

— Munə ədjə aşnьd. Veşkьda çetçьstəj
tati kьrgorulas, a seşşə Peçera uvlañ. Me-kə
munəsəd paşkəmnad—rьr i azzasnь da stav-
nьmьlь rom loə.

Leo jortьşkəd çetçьstisnь kьr gorulə, ko-
tərtisnь ji vь vti Peçera saja. Sen najə azzis-
nь vələəs. Pədej Pedər Piłaəs da sija vəvnas
mədisnь Peçera uvlañ. No 30° kəzьdьs da
kьk sutki dorş dьr uztəg ñi sojtçьbtəg oləmьs
zastavitis najəs suvtnь vər kerkaə Mьldin-
sañ 15 kilometr saja.

Sonьd kerkaə rьřəm mьşti najə çorğda
lañtisnь, a Piłaəs vər skaçən loktis Mьldinə
da viştalis stavşə, mьj vəli.

Na vərşə kəñinjas moz uşkədçisnь vəçьnь
Piłaəsl. n rьbьs — Jemel Vaşilko Petьr kupeç
pi da jeseə kodşurə. Vər kerka rьřekəssə
najə v-li tədəñ da vərşəñs zavoditəmьn
lьjlьnь nar vestas. Ətikьs uzaninas i kuləma,
a mədьs rañitçəma, zavoditəma petnь da
əzəs doras lьjəmьnь.

Şeçaəs vər arestutisnь da komьnьş kuç-
kisnь nagajtaən, a seşşə vətisnь ьvlaə,
çajtisnь — siz-rə kulə, əd sьlən stav kuçikьs
vəli potlaşəma, lovja rəşьs tьdalə.

Sija kəşjis na rьşjьnь, eəktis menə katəd-
nь rьnьs dorə lьřjas, əşşьs zevləm vintovka-
sə da içətik nop meşə. Stavьs vəli daştəma.
Vojnas kəşjə vəli petnь. No lunnas-na vara
arestutisnь da vara kьzvityş kuçkisnь nagaj-

kaən, a rьřja vьvnas, Petьr Ivan Əndrej da
Jogorьs eəktəm şerti, letçədisnь ulьs dərəm-
gaç kezşьs Peçera ji vьlə da ətləəñ Ətəska
Vaşilkəd (içət vokьşkəd) da jeseə kvajt
mortəs lьjlisnь.

* * *

Vosstanije vojə Məşej Mts (Frolov Mixail
Moisejeviç) vəli uzə Mikulaj vok ordas. Sad-
mədas sijəs Vşevolod, Mikulajьslən rьbьs:

— Çetçь, tьrmas uznьd. Kaput tijanibь.

— Mьj-nə loi?

— Pom loi tijanibь. Çetçь, me tenə dəd
mortəs açьm nuə, med koekəvtasnь. Əni
aslanьm vlašşьs.

Məşej Mts çetçьstis, kvatittis revolvərsə,
uşkədçis paştasnь, kəşjis rьşjьnь saraj rь-
řьs, no Vşevolod poeis tujsə.

— Əni, şurin. On rьřjə. So kьlə rьřəñ-
ñin.

— Lovjən me og şetçь! — leptis revolv-
versə, veşkədis visokas... liçkьstis vozçun-
nas... Plaşt uşi.

Vşevolod kəşəttis gərd jursə:

— Ponь—ponlən i mesta.

Açьs kotərtis şələm nursə veşkədьnь —
lьjlьnь kommunistjasəs.

* * *

Mьldin sərəñ kьrjьlas sulalə vazьnik ker-
ka — Ispolkom. Tərt, 1919 voşa fevral 4
lunə, sь vьlən vəli tələlə gərd flag, a talun...
talun leptəmaəş jezьdəs. Talun setçə çukərt-
çəmaəş mort dasvit kьmьn, pukələmaəş
ьzd rьřan gəgər. Kreslə vьlən Melnikov-
kəd ortçən pukalə Sandrə Petьr. Sija — sud-
da. Nevazən sija Melnikovlьş jualəm vərьn
ьstis Bazukov Şerafiməs, nədəznəj mortəs
(ozьra olьş) beləjjasla Porogə, a əni suditə
kommunistjasəs da səvet vlaš dor sulalьş-
jasəs.

Sudьs aslьşşəma. Seni avuəş mьzdana-
jas, avu prokuror ñi dorjьş. Səməñ rьřan
gəgərьs pukaləñ ozьrjas Şuz Ivan Vaşil
koddem da nalьş koklavər ñulьşjas — San-
drə Vaşil koddem. Sudsə nuədə Sandrə
Petьr açьs:

— Gospoda! — lapjədlə sija nьrroz pəvşə
paşkədəmən, — taja mortşьs mijanibь vursə
vidçьşnь oz poz. Me nogən, naprimer, kolə
lьjlьnь. Kədi prətiv?

Talь panьd ki ñekod oz leptь.

— Ñekod avu, — gizьşlь indigmoz pom-
şədas Sandrə Petьr da viştalis məd mortəs.
A „suditəm mortə“ çukəstasnь məd zьrjьş
da petkədasnь ьvlaə, eəktasnь munь vintov-
kajjas kostьn pəvoj kьvtьd, Sandrə Mikul
kerka veştəz, a seşşə ji vьləs, Peçera vьlə.

И вьвти нуэдасть Рецера сэр вьязьсь кьмьн. Сэсса еактаснь пэртцьнь став вьльсь пашкэм-сэ да котэртнь кьвтьд да секи и льясьн.

Тазі „судитиснь“ да льялснь ставсэ шо морт гэгэр. Сувороваь вьямь вьегь мед-воз льялснь Јаков Рожеаь, Афанасьеваь,— Мамьльсь, Кукарцеваь—СК сотрудикэс. Сэсса Морозоваь, Лозинаь, Попов Арсенијаь, Јудин Вашилїяь, Сусловаь да мукэдэс.

* * *

Рецераьсь vosstanije loəmsə дьр-на ez тэднь Ромэсдиньн сиз-зэ, кьвэ ez тэднь и Сугьрн. Ромэсдиншаң пьр-на воалиснь вэла-јас. Локтис сек кьмьнкэ вэлаң еэе еконо-мическэј експедиција Алсуфьев јуруэдэмэң. Сїяьсь вежькда ваялснь кьрэдцьсьјас став дїна. Сэмын секи сїя гэгэрвоис кьтсэ сїя шурї, кот еактиснь сїяьсь четцьнь додцьсь да пэрт-цьсьнь, а сэсса вэргьвлас льялснь.

* * *

Vosstanije вэргьн кујим мьшти, феврал 7 лунэ. Мьлдїна локтиснь велэјјас морт кьзвїт кьмьн поруцїк Орлов вежкэдлэм ульн. Белэ-јас локтїг кежлэ кьрэдцьсьјас лунтьр велэ-дїснь чэшт шетнь, лунтьр Јадїмир Вашил велэдїс најэс „на караул“ команда вэргьн гогэднь: „Здравїе желаем, господин капитан“, а Рада Мика лунтьр коршїс језьд полотна. Мьјэң шурї полотнаьд, ваялс велэдцьсьјас дїна, јев ронїдїка кошавлїс сїяьс да шеталїс сал-датјасль эьльнь саркаас, кїз пеклаас да стьк вьлас.

Дакэң Вашил эьнїлунь радэм сувталэмэң вїдцьсьїснь чаз-мэд. Возза радјасас сувтэ-далїснь сьпелэјасэс, мед-пэ мїчазьк вїзэ-дньс. Мьјэң велэјјас тьдовтцьїснь — вїцкоьн заводїтиснь звэнтїнь. Наң түрэсэң вstreчaj-тїснь Пїсеїк Іван да Сандра Петьр.

Јїгэ Әлэксан керкаэ рьгнь, кьтьсь пьсьјїснь кькэң, велэјјас ez льштнь. Seni лавїчас вэлі сулаэ ьзьд гудэк да полэнь вэлі сььс, чэјтэнь, сетчэ-пэ, дерт, мїна пуктиснь пь-кэс. Лун даьс кьмьн-на тајэ гудэкьд повзэ-длїс вандїтјастэ. Сэсса најэ јавїтиснь конкурс: кодї реїкэдас сїя гудэксэ, сьль і гудэкьс лоэ. Дерт, некүеэм мїна сеј ez шур.

* * *

Езвасаң краснэјјас локтэмьс вїзэм могоьс Сојва пос дорэ — Мьлдїшаң 12 kilometr сајэ — велэјјас лаэадїснь заставка. Вэчїснь сетчэ керка, лаэадїснь чазэвэјјасль сувтанїн, а чазэвэјјас дїншаңьс нүзэдїснь заставка керкаас сутуга да кэрталїснь кэлэкэлэ, мед чазэвэјьс вермас звэнтїтэмнэс вэчнь трэ-вoga. Чазэвэјјасэ да патрујјасэ пьрзьк вэлі сувтэдэнь Рецераьса да роц велэј салдатјасэь,

но сэсса кутэмаэсь еэе инднь и Езвасаяьс пьекьсь надезнэјькјасэ. Әтї војэ патрулэ ретнь лаэаласнь куьс Езвасаяьс әкмьс морт. Најэ возвьв-нїн шорнїтчаснь велэјјас пьекьсь пьсьјэм јьльс. Војнас најэ некод тэдлїтэг кразјасэң пькласнь заставка керкаьсь эзэссэ да эьнїсэ, орадаснь шїнал шетан сутуга-јасэ, сэсса вьелэдласнь Рецераьса чазэвэј-јасэь Вашилко Петьрэс, Әсїр Мїскаэс, да Ва-ка Мїколэс да пьсьјаснь. Пьсьјэсьјас пїрн вэлэма әтї зојанїк тусаа. Сїя матьштчас чазэ-вэј дїна — Мэшеј Вака Мїкулал дїна, вьр-скэвтас сїяьс стькнас кьнэмас, но Мїкулальд кутас стьк вузјэдэсь да ічэт мортьд оз вермь вэрсэ перјьньс стьксэ. Сїзї і колас вїнтов-каэ Мїкулаль рuskuas зургэмэң да пьсьјас. А Мїкулал педьр мьшти ацьсь пееьстас стькфэ да кутас тракјьнь орадэм сутугасэ, а сэсса ушэ. Азьвнас керкаьн садмаснь да керка оз вошсь. Әсїнэд кэсьјаснь ретнь да ігана. Мьј чүвствужїтиснь — куьс ашньс тэдэнь, оз тај вэлі озььсьн-а.

Әкмьс морт пьсьјэм вэргьн razoruzїтиснь (кодль шетлїснь әрузјесэ) да чүкэртиснь казар-ма дїна став Езвасасэ, ваз гөрдармејес-јасэ. Сувтэдалїснь әтї радэң. Rad возвьвтїсь роц велогвардејекэд, комеданткэд вет-лөдлө Параş Іван да суннаьс зурјэдлэмэң јукэ, вэргэ јэзсэ:

— Etїјэс — есчэ; тајэс — етатчэ.

Ставсэ јукїс кујим пелэ. Медьзьд чүкэрсэ тезїс пэтерасэ. Мэд чүкэр — морт 30-40 арестужїтїс, а којмэд чүкэр вьлэ индэмэң Параş Іван сїуїс:

— Тајјасэь ваяэдэј мїјан вэрсэ. — А во-кас муньс роц велогвардејес комедантлїь сөрпнїтїс: — тајэјас ставньс зајадлэј комму-нїстјас.

Мунїснь Рудез Мїкул ічэтїк зьтнїк дїна. Сувтэдїснь тајэ којмэд чүкэрсьс ортчөң даскујїмаң мортсэ. Параş Іван јесэ-на вїзэдлїс став вьлас торјөң да кьк мортэс сеј ьстїс турмаэ.

Којї дасәтї морт. Најэс еактиснь пэртцьсьнь, колїснь дөгэм кежьсь. Паşкэмньсэ тецїснь чүкэрэ, а дөңгасэ да часїјас да мукэд seeэмторјасэ комедантэьс да Параş Іван асланэь зөптэ тецїснь. Сэсса сувтэдїснь па-лачэс нагајкаэң — Падөјэс, кодї вэргьвлас оvmэдчїс Јїгэставьн. Комедант јуалас Па-раş Іванлїьс:

— Тајэ күеэмзьк.

— Тальсь розэ кьзэс кьмьн.

— Кьзэс! — гогэдїс комедант Падөјьл, а сїя тэдэ асьсь „уз“, оз валїт. Нэјтэм вэргьн мортсэ тојьстэнь кэзьд зьтнїкэ кувнь, әд вьлаас 30°.

Но кәт күеэма пьтајїтиснь, а нораşэм сь

ni kevmьšam sь ez kьv, vešig ošastam ez kьvь. Səmьn ružaktьstənь nagajkaən kuč-kigas.

* * *

Pokčasa ispolkomyň, Myldinšaq 30 kilometr sajn, fevral vitəd lunь ranьd vojnas pukalənь Taras Makarov, Paņukov, Turjev — koktəm pisar da mukəd. Najə čujmalənь, Myldinkəd jitəds ez lo da. I oz tədnь mьj loi. Drug azisə əsiņəds remьd ьvlašьs vuzər kod jəzlyš kotraləm, kerkasə kьəaləm, a sešsa kutisnь rьrnь viņtovkajas čurgə-dəmən. Paņukov čepəšis məd əzəsəd, kotə-tis ьm pьeti pəešjas pələn, četčystis vər-zəm vəv vьlə da sapkatəgьs skačən mədədiš Pečera uvlaņ. A mukəds stavnьs šurisnь.

Regьd najə zavoditisnь suditnь. Sud-čəds — kupec, Məlkə Peťr Mikajlə. Giznьs pukšədisnь ispolkomsa šekretar Turjevə, ašnьs oz vələņ kuznь giznьs.

So mьj seki gizəma Turjevьs:

Slusali:	Postanoviļi:
☐ Rastvorove	rasstreļat
☐ Makarove	rasstreļat
☐ Oštakove	rasstreļat
☐ P	rasstreļat
☐ Turjeve	rasstreļat.

Turjevəs ašsə zastavitisnь vāņditjasьd giznь ašsə ьjļəm jьvšьs prigovorsə. Gizəm vərəs-sijə svačkəvtis pərəsə gizəd vьlas neč-čьd voštlytəm vьlə. Sešsa sijəs kьskisnь ьvīlə (ačьs oz vermь vəli vetlədlьnь), pukšə-disnь ьm piə da seni i ьjļisnь mukədjās dinas-zə. Ņiəti norašan kьv nekod ez šet na piš.

*
Pədčerəm šiktə Əgas Mikulaj jurnuədəm ulьn vosstanije vərnь Myldin šiktšəņ let-čisnь kьmьnkə mort da ovmədičisnь setčə, vьttə, ьm piə vəjīnь, oz tьdavnь.

A Eugьrnь rьr-na oz tədnь, mьj loəma Myldinьn, rьr-na Myldinlənə ьstalənь raz-vedkajas kьmьnkə mortjasəs.

Razvedčikjas voəņ Pədčerəmə da ju-ašənь, oz-ə sen tədnь mьjkə, no najə višta-šənь űinəm tədtəmən. Mužəm razvedčikjas nəti povtəg pərtčьsəņ sojtčьnь ьivə vodə-nь uznь. Sek kostti najəlyš voštənь əruzjə-nьsə da ašnьsə kərtavlənь. Sešsa ta vərnь i zavoditənь ьz purtən pilitnь golisə krasno-armeječьdlьs.

* * *

Kəzьd purga skəra suvgəmən nəvələ as tuj vьvšьs stavsə, mьj vermə. Sutlələ tru-vajasnь, tьrtə tujjas, tьrtə Pečera ji vьlyš Myldinsa vāņditjaslyš zverstvojassə, zevə kommunistjaslyš, gərdarmeječjaslyš, Oktabr vəsnə jurnьsə pukšьjaslyš Pečera ji vьlyš sojjassə, šьlə nəly povtəg medvərja guvьv šьlankьvsə. ьjļəmajasləu sojjasьs neđel čəz-űin kujlənь Pečera ji vьlyš. Neđel čəz najəs ez guavnь, ez zevnь, verdisnь pon-jasly da kьrnьejasly. Səmьn neđel mьšti kodjisnь kləvisee pomə gьrьs gujas da ku-tisnь setčə katlyš. No nəjtəmnad da ьj-ļəmnad, tьdalə, avu-na pətəmnь tajə pez vāņditjasьs. Sojjassə najə gualisnь kьmьņən, ətmədar jurən vevšən tečəmən. Suvorovlyš vešig ki koksə čegjalisnь. A čegjəvtəzьs Šuz Mikajlə kerьstis Suvorovlyš čunsə, me-dьm perjьnь čuņkьsə, Sava Miska perjis sapəgsə.

ME RAÐEJTA

Me radejta
Pujaskəd vər sərən vorsnı
I miçazık pujas vek
Bərjıñ-korşnı.

So vərşərəd
Pozəməş-pozəmə
Kıelədlä.
Vərş zev ozır,
Zev kerja.

No miçazık pu
Vek me korşısa,
Bıttəkə nevesta
Aslım seş vərja.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pujaş vek
Bərjıñ-korşnı.

Əd miçakə pozəməş—
Lıvə i keravnı,
Lıvə i kырədnı
Cərtə.
Med vəşan da—
Kəşjışşə şeravnı,
Kələ vot seşməş
Bərjıñ kertə.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pujaş vek
Bərjıñ-korşnı.

Kor voan da
Şetıstan cərtıskən
Kıməsas —
Seçşıstas
Cərtıskıd vərə.
A keralan mıjən
Da jətkıstan —
İməstas,
Seşsa i
Zırtıgtır pərə.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pujaş vek
Bərjıñ-korşnı.

A kudrija jursə kor
Pozəməş ırkıtıas—
Vızədan səmın
Pıjılə
Kət şınmad
I çuzəmad
Pırgaən ırkıtıas—
Lıvuıçşan
Seki sı vılə.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pujaş vek
Bərjıñ-korşnı.

Kız vəgatır
Ruekışas,
Rəekışas —
Nəşjənık
Ruzıgtır vıdas.
A menım sek lıvə...
Me ədjənşık uvjısta...
Menım kuvometra
Sodas.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pujaş vek
Bərjıñ-korşnı.

*

No medşa mem
Jonşka kazıçşə —
Pıla kor pınjasnas
Pozəməş jırə
Ok, doılda lolıstə
Menam sek morəşəj,
Pıjılə
Şıləmın vırəj.

Me radejta
Pujaskəd vərşərən vorsnı
I miçazık pozəm vek
Bərjıñ-korşnı.

laxi velen

Tajə serpasʹs
Jenezʹn tadčə:
Pukšʹs sonđi
Da zirdalan ʹm.
Čizʹr təv vərša
Lʹzi vʹlʹn vətča,
Zvojtəm vedjasʹs ki ʹlʹn pʹm.

Zdukən ʹsmʹla...
Kʹz gəgər čukʹlta,
Tola guranti eņədə vus.
Vʹvʹlan gorədə—
Jəlaən jukʹstas
Səz don sʹnəd,
Vʹd gʹərtəm kust.

Koršan muzəm,
A viḡd pʹr ružə,
A vek sonalan,
Koknalan pʹr...
Vətča təv vərša
Čarəm tuj kuza,
Kʹtčəz morəšʹn loləj oz vʹr.

Tədsə kʹrkəəd
Dom dinə kaja.
Šələmsər pʹləs čukʹsta me:
— „Musa Klasuk,
Kʹz gʹərtas sajtʹs
Petav ʹm vʹlə
Islavnʹ pet!

A. RAZMʹSLOV

Janvar 1935 vo.

FUTLAR PËESA MORT

VIŞT

3ik pomas Mironoşickəj şiktən, Proko-pej starəsta sarajın, ləşədcisnə unzə sorməm kəjšəşjas. Najə vəlinə səmən kəkən: veterinarnej vraç Ivan Ivanoviç da gimnazijaın velədbş Burkin. Ivan Ivanoviç-lən vəli zev řeskod kəkrəvsa ov — Çimsa-Gimalajskij, kodi səl nəti ez ləşav da sişəs stav gubernəas suisnə prəstə nişnas da viçnas. Sişə olis karərdən vər zavod vələn da əni tatçə loktis kəjšəşnə, medəm loleştnə səstəm səz sənədnas. Gimnazijaın velədbş Burkin vəd gozəm gəştittis graf P. ordən da tajə mestaas sişə vazən-nin vəli as mortən.

Ez uzşş. Ivan Ivanoviç—kuz tusaa, kuz usjasa kos starik, pukalis ortşşn əzəs do-ğın da kuritis kaşlan. Sişəs jugdədis təleş. Burkin kujlis pəkəs turun vələn da sişə vəli oz tədav pemyđinas.

Viştavlisnə vıdşama torjas. Jona şonitlis-nə sş jəleş, mşj starəsta gətyr, Mavra, jon da vezəra pıvva, nemçəznas avu vələma aslas şiktəş ulənzək, nekər ez azzəv ni kar ni kərttuj, a vərja das vosə pər pukalis paççəras da səmən vojjasnə pətavlis vıla vılə.

— Mşj-nə seni řeskodş!—suis Burkin. —Pəkəs řertis askezşə jəz, kodjas kızı rak-otşejnik livə kızı lojə ziləş pərən kə pəkə—şvet vılad avu eə. Gaskə tajə atavizmlən pətkəçəm, sişə kadlaş bergəçəm, kor mort jonasə ez-na vən ətuvələş pəmə-sən da olis askezşəs aslas guyn, a gaskə tajə mort şamlunən ətik şikas,—kodi tədas? Me avu jəştəstvennik da avu menam uz təəm torjassə tədmavnə. Me səmən kəşja sunə, mşj seeəm vojtyrş, kızı Mavra, una ovləş. Da vot, oz kov vıleş korşnə. Tələş kək sajn kəşmən mişan karən kulis menam jort Belikov, greçeskəj kəv velədbş. Ti sş jəleş, dert, kənkə, kəvlinnə. Sişə vəli təd-çana sişən, mşj pər, veşig gozşə miçalunə,

vetlis koloslən, zontikən da şonəb vatnəj pałtoən. I zontikəs sələn vəli futlar pəkən, i çasış səd zamsəş vəçəm futlar pəkən da kor kəkəs pəreçinnəj purt karandassə jostnə, sələn i sişə purtəs vəli futlar pəkən. I çuzəməş sələn vıttə siz-zə vəli kəs pəkən — sişəs pər vəli sajadəma pałto vorotniksə leptəmən. Sişə novlis səd əçki, fufaj-ka, pəşə pər tupkəma vataən da kor kutas səvnə izvozeik dođdə, pər eəktə leptənə dođvələssə. Ətik kəvjən-kə,—tajə mortəs pər vəli zilə kəavnə aşşə kəən, ləşədnə asləs siz suşan futlar, kodi eškən sajadis sişəs ətnassə da vizis ortşşsa oləməş. Zvıl oləməş sişəs dəzmədlis, povzədlis, kutis pər poləməşn da vermas lonə sş mogşş, medəm viştavnə aşşəs tajə poləməş, zvıl dinas aşşəs zəvəktəməş, sişə pər oskis vaz-şasə da sişəs, mşj nekər ez vəvlə. I vaz kəvjəsş, kodjasəs sişə velədis, səl zvıl-vələssə vəlinə seeəm-zə koloslən da zontikən, kətçə sişə zəşşlis zvıl oləməş.

— O, kueəm gora, kueəm miça greçeskəj kəv!—suləvlis sişə vomsə jumolva vəçəmən da vıttəkə aşşəs kəvjassə vənşədəm mogşş şinjassə çitkərtəmən da çunşə leptəmən sodtas:—Antropos!

Aşşəs məvpjassə Belikov siz-zə zilis zəv-nə kəs pəkə. Səl vəlinə gəgərvoanaş səmən cirkularjas da gazetnəj stattaşas, kəni gizəma mşjkə zapretitəm jəleş. Kor cirkularən velədcəşjaslə oz vəli eəktəşş əkməs ças vərən rıtnə petnə vılavılə livə kueəmkə stattaşn divitşə plotskəj radejtəm, to sişə vəli səl gəgərvoana, veşkd: oz poz — i pom. Mşjkə lezəməşn-zə livə pozəmən su-əmən səl vek kazitçis mşjkə eskətamtor, mşjkə viştavtamtor da gəgərvotamtor. Kor karən lezisnə voştnə dramatiçeskəj kruçok livə çitalna livə çajnəj, sişə katlədlis jurnas da nəzjər,ik sualis:

— Tajə, dert, eškən, siz, stavş tajə vur da med eškən mşjkə oz lo.

Бъдсама шикас тorkәмјас, вокә kezәмјас, правилъс вәрвнв kosәмјас сјас вәјәдиснъ согсәмә. Бъттәкәиәс ешкән куеәм сетчәз снлв мөг? Кодкә-кә јортјас пилъ шормилъ молебен влә либә кывълиъ куеәмкә гимназист мькә локтор вачәм јилъ либә шорән гьтн азълиснъ класснәј дамаәс офицеркәд, сјә век полис да век сулис, мед ешкән мькә ез lo. А педагогическәј сәветјас вьлн сјә мијанәс прәстә нартитлис ас поләмнас, вьдторјлъ виццәсәмнас да аслаз кье рьесаң сь јилъс чәјтәмјашнас, мьј vot-рә музскәј да зенскәј гимназјјасын томијәз күтәнә аснәә лока, класснъ рьн дурәнъ,—ах, мед ешкән нацалствоәз тәјә ез кывъс, ах, мед ешкән мькә ез lo,— да мьј вәтлинь-кә ешкә веләдчәмьс Петровәс мәд классъс да Јегоровәс ноләд классъс, вәли ешкән зев бур. I мьј-зә? Аслаз шәкьда ьслаләмән, зьнгәмән, сәд әккјјаснас ичәтик kos цузәм вьлас,— тәдәд, цузәмьс ичәтик, вьттә сьрлән,— сјә мијанәс ставнъмәс ликис да ми шәцәлим, цитлим Петровлъс да Јегоровлъс рөвәдәније куза balljassә, пукәдлим најәс арестнә дәј дьрән вәтлиим кькнаньсә школаъс. Вәли сьлән тешкод мода—ветләдильнъ мијан пәтерәјасти. Локтас учител ordad, пукәс да чәволә, вьттә мькә кьјәдә. Пукәлас тәзи кывсутәг чәс-мәд дәј мунас. Тәјә сьлән вәли сушә „кутнъ бур јитәд јортјәскәд“ да, тьдалә, мијанә воливльнъ да пукәвнъ снлв вәли шәкьд да сјә мијанә воливльнъ сәмьн сь вәсна, мьј тәјәс льддис аслаз мөгән. Ми, учителјас, полим снлв. Вешиг директор полис. Мун да дивујццә сешә! Мијан учителјас ешкән јәз ставъс везәраәс, зев бурәс, ставнъс веләдчәлиснъ Тургәнев да Седрин вьлн, сәмьн тәјә мортъс, коди рьн ветлис колосјән да зонтикән, ас кјас күтис став гимназјјасә зон дасвит vol! Да мьј гимназјјасә? Став карсә! Мијан дамәјас сүвәтәјасә гортса шпектаклјас вәчавильнъ полиснъ, медьм ешкән сјә ез тәдлв, рорјас вешиг полиснъ сь дьрји ullunјән шojнъ да картјән ворснъ. Таеәм Belikov koddem јәз вәснаъс мијан карьн вәрјә дас-дасвит vosә вьдәнъс pondиснъ ровнъ. Полиснъ гораъка шорнитнъ, пишмәјас ьставнъ, тәдмашавнъ, льдднъ кнјгәјас, полиснъ otsавнъ гәлјаслв, веләднъ gramotәә...

Ivan Ivanovič mьkә кәсјис сунъ да кь-зәвтис, сәмьн пөвојә әзтис калләнә, визәдлис тәлъс вьлә да вәлишт-ннн suis сүтвәвләмән:

— Да! Везәра, бур јәз льддәнъ Тургәневәс да Седринәс, Боклјасәс да мукәдәс, а vot кьвзиснъ-зә, терпитиснъ... Vot сјә i em.

— Belikov olls сјә-зә керкаън, кәни i me,—vozә вишталис Burkin:—сјә-зә судтаас,

керка әзәсјаснъм пәньдәс, ми unaъс азълв-лим да ме бурә тәди снлвс гортса оләмсә. I гортас seeәм-зә: xalat, kolpak, әсиң рәв, әзәс кәлиң, велуна вьдсама кутәдјас, тур-јадјас,—ах, мед ешкән мькә ез lo! Kos-лunјән шojнъ лок, а ullunјәәс оз poz, vermasнъ-әд сунъ, мьј Belikov оз vizav да сјә шojis мәс вьјән заритәм судакәс,— шojән абу koslunја, no оз poz сунъ i ullunјә-ән. Ньввәвә slugәәс сјә оз viz, мед сь-јилъс локтор ез vermьнъ сунъ, а визис квәј-тмьн арәса рәрьс Afanašijәс, pusъс рьдди, неуна вәслашъс мортәс, коди коркә овләма денсеикән да мьј сурә кузьстә пунь-рәзав-нъ. Тәјә Afanašijъс рьзък sulalis әзәс догьн кјјассә кресталәмән да еәкьда lolaligtьрјә рьн vomgorulas әтитор сәрис:

— Una-nin најә әни јьвмиснъ!

Uzlaninъс Belikovlән вәли ичәтик, вьттә јәсеик да крәватъс вәли vonја. Uzigas рьн јурвьвтис себрашә. Вәли зар, шәкьд lolavnъ, тупса әсиңә да әзәсә сургә тәв, рацьн су-лалә, кухнәън кьлис шәкьда lolalәм да локъс ьркәм.

Belikovlъ вәли страәнә себрас улън. Сјә полис, мед ешкән мькә ез lo, мед ешкән Afanašij сјәс ез vi, мед ешкән вәрјас ез рьрнъ да сешә војьвд вәташас лок вәтјас, а асывнас, кор ми әтлаън мунам гимна-зјјәә, цузәмьс вәли газтәм, келъд да вәли тьдалә, мьј una јәза гимназјјәъс, кьтә сјә мунис, вәли страәнә, mustәм снлв да мьј муннъ мекәд орчәң снлв, аслаз мода сәрти әткән, аскезъс олъс мортлв, вәли шәкьд.

— Зев-ннн sumitәнъ мијан классјасьн,— сүлввлис сјә да сјән вьттә коршис вишталәм аслаз мөвпјасьснъ.— Некьтә оз согмь.

I тәјә грецескәј кьв веләдъсьс, тәјә кьз-рпекьн олъс мортъс, ti onә vermә чәјтнъ, тәкәтә ез гәтраш.

Ivan Ivanovič терьва вөргәдчәлис сарәј-лан да suis:

— Шералан!

— Да, тәкәтә ез гәтраш, сенъ кәт ен. Мијанә индиснъ исторјја да географјја влү учителәс, куеәмкә Kovalenko Mixail Sav-вицәс, хохолјас пилъ. Сјә vois ез әтнәсән, а Varenka сојьскәд. Kovalenko вәли том, куз тусаа, русәд цузәма, гьрьс јон кјјаса морт да цузәм сәртиъс тәдчә, мьј сјә шор-нитә кьз гәләсән. I звьльс—гәләсьс сьлән вьттә вәчка пилъ буvgis: бу-бу-бу... А сојьс ез-ннн вәв том, ар комьна, seeәм-зә куз тусаа, миңа, стаңа, сәд шнкьмјјасә, гәрд ванјјасә,—әтик кьвјән-кә—аву ньв, а marmelad, да seeәм звој, варов, мьј рьн шьлә малоросшјјскәј романсјјас да шәралә. Тәкәтә мькә,—рьн i гораа шәрәктас: ха-ха-

xal Pervojja vuzьka tadmazьmьs Kovalenkovaskad mijan pomnita loi direktor niplun vььь. Skar da zumьs uciteljas pavььь, kodjas i niplunjas vьlas vetlaxььь mьrdььььan moz, kьskaxььь drug azььvьl^t^m Afrodita vьg pььs c^uzis: vetlaxьь^ catartc^am^, s^eralax^, sьlax^, jax^t^... Sijax^ s^al^m^s^a^nx^ sьlis „Vijut vitr^“, sessax^ nax^ta romans da mijanax^ stavn^m^as as dinas kьskis,—stavn^m^as, v^s^ig Belikovax^s. Belikov puk^sis sь dinax^ da jumovax^ n^umjal^m^an s^ius:

— Malorossijskax^j kьv as n^evьdlunnas da mi^ca sьnas zik vaz greceskax^j kьv kod.

Tajax^ Varenkal^ s^al^m^v^l^as vois da sijax^ kutis s^al^m^s^a^nx^s da eskadana v^i^stavl^nx^, mьj sьlax^ Gadjacskax^j ujezdььь em xutor, a xutoras olax^ sьlax^ mamoc^kax^ da seni se^e^am^ grusajax^s, see^am^ dь^qajax^s, see^am^ kavak^j^as! Xoxol^j^as^l^ax^ tьkva^b^s su^s^ax^ kavak^ax^, kavak^b^s sinkax^l da pu^nx^ vorse vьd^s^ama s^ikasax^s, „see^am^ c^ask^b^d^ax^s, see^am^ c^ask^b^d^ax^s, mьj v^i^stavn^d on verm^“.

Kьvzim mi, kьvzim da stavn^m^l^ vois ax^tkod m^avp.

— Bur es^kax^ tajax^asax^s g^atravn^, — gux^ax^ n^ik vasn^itis men^m^ direktor g^ax^t.

Mijanl^ mьj^lak^ drug stavn^m^l^ dumv^l^ax^ usi, mьj mijan Belikov avu-na g^ax^t^ra da mijanl^ loi teskod, mьj mi ax^naz kьzkax^ eg i kazavlax^ tae^am^ ьz^d^torsax^ sijax^ olax^m^s. Kьz sijax^ vizax^dax^ n^v^vavajax^s vьlas, kьzi sijax^ resax^jt^ tajax^ ьz^d voprossax^? Vozььkax^ ta jьl^s mi n^ekor eg m^avp^stl^ax^, gaskax^ eg verm^lax^ v^s^ig i m^avp^stl^nx^s sь v^s^na, mьj tae^am^ mort, kod^i vьd p^al^ax^s povod^dax^ d^r^j^i vetlax^dax^ kolosis^ax^, zo^q^tik^ax^ da uzl^ax^ vonj^l^ax^ — verm^s kodaskax^ rad^j^t^l^ax^.

— Belikovl^ vazax^n^qin n^elam^nx^ sajax^, a Varenkal^ kom^nx^... — v^i^stalis as^s^s m^avp^sax^ direktorl^ax^ g^ax^t^b^s. — Mem kazitc^ax^ sijax^ es^kax^l munas sь sajax^.

Mьj s^am^nx^ oz v^ax^s^ m^i^jan provincijaad gazt^am^s^l^ax^, mьj^dax^ kovt^am^s^ da must^am^s. I tajax^ sь v^s^na, mьj n^ax^i oz v^ax^s^ sijax^, mьj kolax^l. No, suam, mьj^lax^ mijanl^ drug kovmis g^atravn^ Belikovax^s, kodax^s v^s^ig c^aj^t^nx^s oz poz g^ax^t^r^ax^? Direktorsax^, inspektorsax^ da mijan gimnazijax^s damajax^ lovz^is^nx^, v^s^ig san^m^is^nx^, vьt^t^ax^ drug az^z^is^nx^ olax^m^s^l^b^s p^ek^ax^s^ax^s. Direktorsax^ v^ox^t^ax^ teatr^b^s lozax^, vizax^d^am^ — sijax^ lozax^n^ — zax^ pukalax^ Varenkax^, ax^vtc^ax^ mi^cax^ vejerax^, dol^b^d^ c^uz^am^ax^, a sьkax^d orc^ax^en Belikov: ic^ax^tik, kus^ax^q^t^c^am^ax^, vьt^t^ax^ sijax^s gort^b^s kles^e^l^ax^ kьsk^ax^m^ax^s. Me c^uk^ax^t^ax^ r^j^t^j^am^ da damajax^s korax^b^, med^m^ me vьt^ kor^i Belikovax^s da Varenkax^s. Ax^tik kьv^j^ax^n^kax^ — m^as^ina m^ax^dis uzavn^l^ax^. Val^am^kax^, Varenkax^ oz

p^ak^s^ v^er^ax^s^ax^j mun^am^s. Vok ord^nx^ sьl^ax^ ovn^l^ax^ ez zev v^ax^v l^ax^s^d, s^am^nx^ i t^ax^dis^nx^, mьj lun-lun venz^is^nx^ da p^i^q^ax^is^nx^l. So tijanl^ scena: munax^ Kovalenko ul^c^ax^ kuza. ьz^d^j^on mort, vьs^v^ax^jt^am^ d^ax^am^ax^, jur^i klax^k^b^ kьm^ax^s vьlas sarkax^ uv^s^b^s ax^z^ax^d^c^am^ax^l. Ax^tik k^i^as kn^i^gax^ c^uk^ax^g, m^ax^das uv^j^ax^s kьz v^ed^l^ax^l. Sь v^ax^s^a^ munax^ c^ox^b^s s^i^z^z^ax^ kn^i^gax^j^asax^.

— Dax^ t^e^z^ax^, Mixajlik, tajax^s en l^ax^d^b^l^ — venzax^ sijax^ gorax^l. — Me-zax^ ten^d v^i^stalax^, tajax^s t^e n^ax^t^i en l^ax^d^b^l^.

— A me ten^d sua, mьj l^ax^d^b^l^l! — gorz^is Kovalenko, mosk^i kuza v^ed^nas tarkax^d^am^ax^l.

— Oj, j^en tekax^d, Mi^c^ik! Mьj-nax^ t^e skax^ralan, mijan-zax^ tekax^d s^ox^q^i p^r^i^nc^i^p^i^al^ax^l.

— A me ten^d sua, mьj me l^ax^d^b^l^l, — n^ax^ta gorax^l gorzax^ Kovalenko.

A gortax^b^s kьzi em kodkax^ vokax^v^j^ mort, s^i^z^i p^i^q^ax^am^l. T^ax^am^ olax^m^s^ k^ax^nkax^ mus^t^am^m^is, okotax^n^qin v^ax^l l^ax^s^d^nx^ asl^b^s poz daj kolax^ arl^b^d^sax^ art^b^st^nx^: v^ax^r^j^b^s^nx^ s^ek^i n^ekor^qin, k^ax^t kod sajax^, v^s^ig k^ax^t greceskax^j kьv velax^d^b^s sajax^ munan daj kolax^ sun^l, mijan un^z^k n^v^j^asl^ax^ med s^am^nx^ mun^nx^, sessax^ k^ax^t kod sajax^l. Med k^ax^t mьj, a Varenkax^ kutis mijan Belikov v^l^ax^ t^ax^dalana vuz^b^s v^i^z^ax^d^nx^l.

A Belikov? Sijax^ i Kovalenkovax^s ord^ax^ vol^v^l^is s^i^z^z^ax^, kьzi i mijanax^l. Lokt^ax^s na ord^ax^, puk^j^as da c^ax^v olax^l. Belikov c^ax^v olax^, a Varenkax^ sьl^ax^ sьl^ax^ „Vijut vitr^“ l^i^v^ax^ vizax^dax^ sь v^l^ax^ as s^ax^d s^i^nj^asnas l^i^v^ax^ drug sessax^ s^erax^kt^ax^s:

— Ха-ха-ха.

Lubovn^ax^j del^ax^jasax^d da g^ax^t^ras^igax^d vok^s^ax^n^ otsax^g^ax^d j^onax^ otsal^ax^l. Stav^ax^n^ — i jort^j^ax^s, i damajax^s — pondis^nx^ eskax^d^nx^ Belikovax^s, mьj sьl^ax^ kolax^ g^ax^t^ras^nx^, mьj sьl^ax^ sessax^ n^emtor^qin^ ez kol^ olax^mas g^ax^t^ras^am^b^s kьzi, stav^ax^n^ zьv^l^ c^uz^am^j^as^ax^n^ v^i^stavlim vьd^s^amator^j^ax^s, mьj g^ax^t^ras^am^b^d zev ьz^d v^ox^kov ol^am^ad da muk^ax^d^tor. A kolax^ sun^l — Varenkax^ v^ax^l mi^cax^, l^ax^s^d^i^nik, sijax^ v^ax^l statskax^j s^ax^v^et^nikl^ax^n^ n^v^, sьl^ax^n^ v^ax^l asl^ax^s xutor, a med^sax^ ьz^d^b^s — tajax^ v^ax^l med^sax^ pervojj^ax^ n^v^vavax^, kod^i Belikov v^l^ax^ vizax^d^lis m^el^l^ax^, s^al^m^s^a^nx^s. Belikovl^ax^n^ jur^b^s v^er^g^ax^d^cis da sijax^ res^i^tis, mьj sьl^ax^ zьv^l^b^s kolax^ g^ax^t^ras^nx^l.

— Vot es^kax^n^ s^ek^i i kolax^ sьl^b^s mьrd^d^b^nx^ kolosis^ax^ da zo^q^tik^sax^, — suis Ivan Ivanovi^c^.

— S^am^nx^ sijax^s n^ek^b^z eg verm^l^ax^l. Sijax^ puk^t^is asl^ax^s p^ьz^ax^n^ v^l^ax^ Varenkal^b^s portret^sax^, v^ek vol^v^l^is me ord^ax^ da s^ox^nit^is Varenkax^ jьl^b^s, s^em^j^ax^en ol^am^ jьl^b^s da sь jьl^b^s, mьj g^ax^t^ras^am^b^d em ьz^d v^ox^kov, c^ax^st^ax^ vetl^v^l^is Kovalenkovax^s ord^ax^, s^am^nx^ ol^am^ s^am^s^ax^ n^ax^tik ez vez. V^s^ig m^ax^dar^ax^, g^ax^t^ras^nx^ su^m^s^ sь vьl^b^nx^ t^ax^d^cis kьzkax^ v^i^s^am^l^ax^, sijax^ om^ax^t^c^is, k^el^d^ax^dis da vьt^t^ax^ n^ax^ta p^y^d^ax^ p^r^i^s as kьb^ p^r^ek^ax^s.

— Varvara Savvisna menъm kazitčə, — vistavlis sija menъm đevđika ņumjaləmən: — me tədə, mьj gətrašnъ kolə vьd mortlъ. Səmьn... stavъs tajə, tədəd-kə, loi kьzkə drug, vidčьstəg... Kolə məvрьstlъnъ.

— Mьj-nə seni məvpravnlъsə? — sua me sьlъ. — Gətraš, seni i stavъs.

— Abu sizi. Gətrašəm — ьзд đelə, kolə vojđər artьstnъ aš vьlad voštəm torsə, kьv-kutəmsə... Med eškən mьjkə ez lo. Tajə menə seeəma povzədlə, me əni vojžassə vešig og uz. Daj sunъ-kə, me pola: najə vokьskəd kueəmkə ašlъs šamaaš: šorņitənъ najə kьzkə teškoda daj šamnъs zev zvoj. Gətrašən, sešša nəsta šuran kueəmkə istorijaə.

I sija ez koras, pьr ņuzədčis đirektorsa da mijan stav damajas dəzməm vьlə. Vek artalis aš vьlas voštən ovjazannostžassə da kьvkutəmsə, a ačъs pəsti vьd lun guļajtis Varenkakəd, i gaskə məvpalis, mьj tajə tazi i kolə lonъ sija položenijeьn da volьvlis me ordə, medьm šorņitьstnъ šemejnəj oləm jьlъs. I gaskə đьrən eškən sija i korasis da loi ətik seeəm kovtəm, teškod gətrašəm, kueəmkə mijan gəztəmla da ņinəm kerəmən oləmla ovlənъ šursjas, ez-kə drug lo ьзд skandal. Kolə sunъ, mьj Vareņkalən vokьs, Kovalenko, mustəmtis Belikovəš tədməšan pervoja lunšanъs-zə da terpitnъs sijaš ez vermъ.

— Og gəgərvo, — sulьvlis sija, pelpomjas-sə topədləmən, — og gəgərvo, kьzi ti verman-nd terpitnъ seeəm fiskalsə, seeəm mištəm cuzəmsə! Ek, gospoda, kьzi ti tani vermad ovnъ! Tijan sьnəđьs pədtə, zьvək. Ti əməj pedagogjas, veləđьsjas? Ti činodralsjas, tijan abu nauka xram, a činperjьsjaslən orava daj gəgər somъsduk petə, kьzi policejskəj budkaš. Me, vokjas, olьsta nəsta tijankəd đedьr da muna ašlam xutorə da kuta seni rakjasəs kьjnъ da xoholjaslъs čelədsə velədnъ. Muna, a ti kolčəj tatčə ašlanъ Judanьdkəd, med sija potə.

Čivə sija šeralis, šeralis šinvašs pettəz, to vasən, to vəšņidik zurtan gələsən da kijassə sevgədəmən juavlis menъm:

— Mьj sija me ordьn pukalə? Mьj sьlъ kolə? Pukalə da vizədə.

Sija vešig Belikovlъ ņimsetis: „Глиતાڻ اڄوڄ ڀاڻڪ“. I gəgərvoana, mi sьkəd egə šorņitlə sь jьlъs, mьj sьlən čojъs, Vareņkaš, ləšəđčə munnlъ tajə „ažoj ڀاڻڪ“ sajas. I kor direktorsa šetis tədnъ sьlъ, mьj bur eškən sьlъs čojšə šetnъ seeəm solidnəj, vьđənən radejtana mort saja, kьzi Belikov, sija zumьstčis da vomgorulas suis:

— Menъm setčəz abu đelə. Med kət gaduka saja munas, me og radejt jəz đeləz sujъnъ.

Əni kьvzə, mьj vozə. Kueəmkə vļsašьs mort vəčəma karrikatura: Belikov munə kolosia, kokpromjassə ružəm gača, zontik ulьn da sьlъ kias kutčьsəma Vareņka. Ulias gizəd: „radejtъs Antropos“. Kolə sunъ — zev bura kuzəma risujtnъsə. Xudožnikъs, tьdalə, uzaləma abu ətik voj, sь vəzna, mьj muzskəj i zenskəj gimnazijasa stav veləđьsjaslъ, šeminarlijasa veləđьsjaslъ, činovņikjaslъ, stavnlъs əteəe voəma. Voəma i Belikovlъ. Karrikaturašs sь vьlə vəčis zev ьзд vpečatlenije.

Petim mi əteəe kerkaš — tajə vəli buree maj pervoja lun, vəskrešənna da mi stavən, veləđьsjas i gimnazistjas, ləšəđčьlim čukərtčьnъ gimnazija dorə, a sešša ətlaьn podən munnlъ kar saja vərə — petim mi, a sija kьməgъs šədzьk.

— Kueəmkə eməš oməl lok jəz, — suis sija da parjasъs kutisnъ tiravnъ.

Menъm vešig zaļ loi. Munam da drug, vermannьd-ə ti čajtнъ, velošiped vьlъn Kovalenko, a sь vərsə Vareņka, siz-zə velošiped vьlъn: gərdədəma, muzəma, no dolьd, gaza.

— A mi, — gorədis Vareņka, — vozə munam. Seeəm bur talun lunъs, seeəm bur, veškьd gaz.

I sajalinъ kьknannъs. Menam Belikovlъ vizьd loi jəzьdn da vьtčə padmis. Suvtis, vizədə me vьlə...

— Čəvlъ, mьj-nə tajə? — jualis sija. — Alj gaskə šinjasəj menə ьlədlənъ? Ləšьd əməj gimnazijaьn veləđьsьlъ da nьvbavalъ velošipedən vetlъnъ?

— Mьj-nə sen ləšьdtəmlъs? — sui me. — Med vetlənъ ašlanъs zoņviza vьlə.

— Da kьz-nə pozə? — gorədis sija, menam veškoda suəm vьlə senzig.

— Mьj te suan? — I sija seeəma vəli səjə-vosəma, mьj ez kəšъ munnlъ vozə da vėgədčis gortas.

Mədlunnas sija pьr lokъs čavralis kijassə, skəralis da cuzəm šertisъs pozə vəli tədnъ, mьj sьlъ abu ləšьd, i skolašs munis, mьj sьkəd pervojaš-na oləmčəznas loi. Vešig ez əvəđajt. A rьtgoruvnas sonьdzьka paštašis, kət ьvlaas vəli zev sonьd da kьššis Kovalenkojas ordə. Vareņka ez vəv gortnъ, suis səmnъ sьlъs voksa.

— Pukšəj, — suis Kovalenko kəzьda da čukьrtis šinkьmjassə. Cuzəmtьs sьlən vəli pьktьstəma, sija səmnъ-na sojčьstis əvəđ vərnъ da vəli jona skəg.

Belikov pukalьstis lančəmən minut das da zavoditis:

— Me tijanə lokti, medьm koknədnъ šələməs. Menъm zev, zev šəkьd. Kueəmkə soritčьs mort teškoda risujtəma menə da.

næsta ætik nylæs, kodi mijanl̥ k̥knan̥ml̥ mat̥sa. L̥dda kolanaen eskadn̥ tijan̥s, m̥j me seni avu m̥za... Me as̥an eg ťetl̥ pomkas̥ seeem ťeral̥m v̥las,—m̥dar̥, aťm̥s p̥r kutt̥, k̥zi pram̥j mort̥.

Kovalenko pukalis zevt̥c̥m̥en da ťavolis. Belikov viťťťis deuna da voz̥ kutis nuadn̥ naz̥nik, sog g̥l̥es̥en.

— I næsta-na menam em m̥jsur̥a viťtavn̥. Me vaz̥n sluz̥ita, a ti s̥m̥n-na zavodit̥n̥d sluz̥bas̥a i me l̥dda mog̥en, k̥zi l̥z̥dz̥k jort̥, voz̥v̥n viťtavn̥ tijan̥l̥. Ti islad velošiped v̥l̥n, a taj̥ vors̥m̥d zev avu miťa tom j̥z̥es vel̥dz̥l̥.

— M̥jla?— k̥z̥ g̥l̥es̥en jualis Kovalenko.

— Kol̥ æm̥j ta j̥l̥s̥ næsta viťtavl̥n̥, Mixail Savviť, avu æm̥j taj̥ g̥g̥arvoana? Uťitel-k̥a mun̥a velošiped v̥l̥n, m̥j kol̥ v̥ťn̥ vel̥dz̥ťjas̥l̥? Nal̥ kol̥ s̥m̥n jur̥v̥lan̥s vetl̥n̥. I taj̥-k̥a oz lez̥ť sirkular̥en, siz-k̥a oz i poz̥. Me t̥r̥t̥ povzi! Kor me azzi tijan̥l̥s ťojn̥t̥—menam ťin̥m̥n gud̥r̥t̥ťis. N̥v̥vava liv̥a n̥v velošiped v̥l̥n—taj̥ zev miťt̥m̥.

— M̥j-n̥a z̥v̥l̥ťťs̥a tijan̥l̥ kol̥?

— Men̥m̥ kol̥ s̥m̥n æti tor—vizn̥ tijan̥s, Mixail Savviť. Ti mort̥ tom, ol̥m̥d tijan̥ voz̥n-na, kol̥a kutn̥ aťt̥a zev, zev vura, ti-z̥a siťa p̥ddi on voťt̥a, ok, k̥zi p̥ddi on voťt̥a. Ti vetlad v̥sival̥t̥m̥ d̥ar̥em̥en, p̥r uliť v̥l̥n kueam̥k̥a kniga-jas̥en, a æni næsta velošiped. S̥ j̥l̥s̥, m̥j ti ťoja-voka vetlad velošiped v̥l̥n, t̥dl̥as direktor, seťťa k̥v̥ťas popeťitel̥z̥... M̥j seni vur̥ť?

— M̥j mi ťoja-voka vetlam velošiped v̥l̥n, seťťez ťekodl̥ avu ťekueam̥ del̥a,—suis Kovalenko da g̥rd̥adis.—A kod kutas ťuťťn̥ menam gortsa da ťemejn̥j ol̥m̥a, siťas me m̥d̥ada k̥ť loktis!

Belikov keld̥adis da suvtis.

— Ti-k̥a ťorn̥itann̥d mekad̥ t̥æm̥ nog̥en, me voz̥a taj̥ ťorn̥i og verm̥ nuadn̥,—suis siťa.—I kora tijan̥s ťekor ťe ťorn̥itn̥ me d̥r̥ji naťal̥nik̥jas j̥l̥ť. Tijan̥l̥ kol̥a vur̥ť ťorn̥itn̥ v̥laťt̥jas j̥l̥ť.

—A me æm̥j m̥jk̥a lok̥s̥ sui v̥laťt̥jas j̥l̥ť?

—Jualis Kovalenko s̥ v̥l̥a sk̥era viz̥ad̥am̥en.—P̥zalujsta, kol̥ men̥ ætnam̥s. Me t̥æm̥ gospod̥ink̥a, k̥zi ti, og k̥s̥j̥ ťorn̥itn̥. Me og radejt̥ fiskal̥jas̥s.

Belikov z̥ar̥ťtis da kutis ædj̥a paťtas̥n̥, ťuz̥am̥ v̥las̥ t̥dz̥is ťor̥da povz̥am̥. Pervoj̥s-na-æd siťa as nemnas̥ k̥l̥a t̥æm̥ k̥v̥jas̥.

—Vermann̥d ťorn̥itn̥, m̥j tijan̥l̥ kol̥a,—suis siťa petigas.—Men̥m̥ s̥m̥n kov̥mas̥ voz̥v̥n viťtavn̥: gask̥a kodk̥a k̥v̥lis mijan̥s da med̥m̥ oz m̥dar̥a v̥rg̥adn̥

da sodtavn̥ mijan̥l̥s ťorn̥is̥a da med̥ eťk̥an m̥jk̥a ez lo, men̥m̥ lo̥a viťtavn̥ gospod̥in̥ direktor̥l̥ m̥j j̥l̥s̥ mi ťorn̥itim̥... g̥r̥ťťťk̥ tor̥jas j̥v̥ťťs̥. Men̥m̥ kol̥a siťas v̥ťn̥.

— Viťtavn̥? Mun̥ viťtav!

Kovalenko s̥m̥r̥tis siťas v̥ar̥ťan̥s vor̥ot̥nik̥t̥is da toj̥ťtis. Belikov guril̥uki leťťis pos kuza as̥las kolosijas̥nas g̥r̥mak̥lig̥t̥r̥ja. Posk̥s v̥li kuz̥, krut̥, no siťa iskov̥tis ul̥z̥ťs da ez dojm̥. Suv̥tis da vid̥lis aťťa n̥r̥ad̥ť: z̥on̥ť-æ æťk̥ijas̥ť. No vur̥æ seki, kor siťa uťis pos kuza, p̥ris Varenka da s̥k̥ed̥ næsta k̥k̥ dama, naj̥ sulalisn̥ ul̥u da viz̥adisn̥—i Belikov̥l̥ v̥li taťť med̥janzim̥. Vur̥z̥k̥ eťk̥an v̥li, kazit̥ťa, ťyliz̥r̥ťa liv̥a k̥kn̥an kok̥s̥a ťegn̥, j̥z̥ voz̥n̥ ťeral̥an tor̥jan̥ loam̥ dor̥ť. Æni-æd stav̥ kar̥ť t̥edas, k̥v̥ťas direktor̥z̥, popeťitel̥z̥,—ok, med̥ eťk̥an m̥jk̥a ez lo,—v̥casn̥ v̥l̥ karikatura da ponas̥a taj̥ stav̥ťs siťen, m̥j æaktas̥n̥ petn̥ ostav̥kḁa...

Kor siťa k̥p̥dz̥is, Varenka t̥adis siťas da siťa ťeskod̥ ťuz̥am̥ v̥l̥a, ťukraťam̥ palto v̥l̥a, galos̥ v̥l̥a viz̥edig ez g̥g̥arvo, m̥j loi, ťajt̥is. m̥j siťa aťť k̥z̥k̥a uťis da ťer̥aktis stav̥ ker̥kat̥rn̥as:

— Ха-ха-ха.

Taj̥a gora, gaza, „ха-ха-ха“-nas pom̥aťis stav̥ťs: i g̥traťam̥ťs, i mu v̥l̥n ol̥m̥ťs Belikov̥l̥n̥. Siťa ez k̥v̥l̥, m̥j suis Varenka da nin̥am ez azz̥v̥. Gortas̥ voam̥ v̥r̥gn̥ siťa med̥voj̥d̥ar̥ idralis p̥zan̥ v̥l̥ťs Varenkal̥ťť portret̥ťa, seťťa vodis da ez-n̥in̥ ťeťťv̥.

Lun kujim̥ m̥ťti me ord̥a vois Afanaťij da jualis, oz-æ kov̥ťst̥v̥n̥ doktor̥la, varin̥ťsk̥ed̥-p̥a m̥jk̥a loama. Me muni Belikov ord̥a. Siťa kujlis von̥jas, esk̥n̥en v̥v̥t̥ťťťam̥en da ťavolis. Jualan̥ siťas, a siťa s̥m̥n „da“ liv̥a „oz“—seťťa s̥ oz lez̥. Siťa kujl̥a, a s̥b̥ g̥g̥ar̥ z̥ar̥a Afanaťij, gaz̥t̥m̥, sog da ťek̥l̥ l̥al̥a. A s̥l̥en pet̥a vina duk kavak̥ť moz̥.

T̥el̥ť m̥ťti Belikov kuli. Kollalim̥ mi siťas stav̥en, k̥kn̥an gimnazijaťs daj̥ ťeminarija. Æni, kor siťa kujlis gort̥jn̥, ťuz̥am̥ť v̥li ram, meli, veťig gaza, v̥t̥t̥a siťa v̥li rad, m̥j siťas puktisn̥ futlar̥a, k̥ť siťa seťťa ťekor-n̥in̥ oz petav. Da, siťa vois as̥las poz̥j̥a! I v̥t̥t̥ak̥a siťa ťeťt̥ kuza, siťas gualig̥en v̥li gud̥r̥, zeralun̥ da mi stav̥en v̥lim̥ kolosijas̥en, zontik̥jas̥en. Varenka v̥li-z̥a gualigas da kor gort̥ťa pondisn̥ gu̥a lezn̥, ťin̥vas̥a ťťsk̥at̥is. Me kaz̥al̥, m̥j xoxlusk̥ajas̥ liv̥a s̥m̥n v̥rd̥an̥ liv̥a ťeral̥an̥, a ťarkost̥ťs nal̥en oz ovl̥.

—Viťtala—guavn̥ Belikov kod̥ j̥z̥es zev n̥imkod̥. Kor mi v̥r̥ loktim̥ kl̥ad̥v̥isee v̥l̥ťť,

mijan stavlən vəl koslunja çuzəmjas. Nekod ez kəsʹ petkədlnʹ şələm vıvsa dolıd-lunse—sijə çuvstvose, kodı mijan vəvli vaz-ən-vazən nəsta içətdırji-na, kor gırʹşjas munasən gortʹs da mi kotralam ças-məd sadjbn, tır svobodaən nımkodasıg. Ek, svoboda, svoboda! Veşig sʹ vılə çajtəmʹs, veşig sijə loəm vılə içətik nadejaʹs şələ-mıdʹ bord şetə. Zvı-əd?

Kladısee vıbʹs voim stavən zev dolıdəs. No kolı vezalunʹs ne dırʹzık, i oləmʹs mədıs vaz mozʹs. Seeəv-zə surov, muztana, təlktəm oləm, kodəs avu kutəma cirkułarən, no i avu lezəta tırburu. Ez lo vurʹzık. Zvı-əd, Belıkovəs gualim, a kʹmʹn-na nəsta kolı taəəm kʹrʹbeasa olʹs mortʹs, kʹmʹn-na nəsta seeəmʹs vozə loə!

—Sijə-əd i em,—suis Ivan Ivanovic da əztis kallansə.

—Kʹmʹn-na nəsta seeəmʹs vozə loə! —mədʹs suis Burkin.

Gımnazijaʹn velədʹs petis sarajʹs. Sijə vəl içətik tusaa, kʹzıñik, kus plesa mort, şəd tosʹkʹs təkətə avu koskəzʹs leççəma. Sıkəd petisnʹ kʹk pon.

—Təbʹsʹs, təbʹsʹs!—suis sijə, vılə vızedəmən.

Vəl-i-nin vojsərkad. Vesʹkʹdvıbn tədalıs stav şiktʹs. Kuz ulıç nızaləma ıbʹz, verst vit kʹmʹn. Gəgər stavʹs ləna, çorɣda uzıs. Nekod nekən lovjalov ez vən ni nekueəm sʹ ez kʹv, veşig oz esʹkʹşş, mʹj ıvılavıv vermas lonʹ taəəm çəv.

Kor təbʹsa voje azzan şiktsa paşkʹd ulıça, aslas kerkajasnas, zorədjısnas da unmov-şəm vadjasnas—lolıdʹ loə kokni. Tajə lənas, vıttə vojja vızerjasas, uzjasʹs təzdʹ-şəmʹs da sogʹs zevşəmən, sijə ram, nevıd, miça da kazıtçə, mʹj kozuvjas vızedəne sʹ vılə melia da vasjaləmən da mʹj lokʹs vıttə avu-nin mu vılas da gəgər stavʹs vur. Şikt sujgavıvşan zavoditçənı mujas.

Sijə vəlı tədalə ıbʹz mu veztasəzʹs da təbʹşjugıd ulıbn ləstalış tajə pomtəm mujas vılas siz-zə nekod ez vən, ni nekueəm sʹ ez kʹv.

—Sijə-əd i em,—mədʹs suis Ivan Ivanovic. —A sijə əməj, mʹj mi olam karıbn, duk rʹekıbn, zesʹkʹd inıbn, gizam kovtəm vımagaj-şas, vorsam kartıən—avu kʹs? A sijə, mʹj mi nemnıməs kolıalam vezdełıñkjas, kʹskaşʹşjas, vezərtəm da veşolış nıvıvavaj-şas pəvsıbn, şornıtam da kʹvzam vıdşama sərəm—tajə əməj avu kʹs? Vot, kəsjan-kə, me vıstala ətik tor.

—Tırmas, kad-nin uzıstnʹ,—suis Burkin. —Askıəzi!

Kʹknannʹs rırisnʹ sarajə da vodisnʹ turun vılə. Kʹknannʹs-nin vevttışisnʹ da ojvırtisnʹ, kʹzi drug kʹlis kokñidik kokʹs: tup, tup... Kodkə vetlədlis neıbn saraj dıbn. Munıstas neuna da suvtıstlas, a minut mʹşti vara: tup, tup... Ponjas kutisnʹ ergıbn.

—Tajə Mavra vetlədlə,—suis Burkin. Kokʹs lañtis.

—Azıbn da kʹvıv, kʹzi ıbıdləne,—zıaşıs Ivan Ivanovic, məd vokvılas bergədcıg moz,—kor tenə-zə suasnʹ jəjən, sʹ vəsna, mʹj te tərpitən tajə ıbıdləmsə da vəjpemsə da on ıbıst voşşən sunʹ, mʹj te çestnəj, svobodnəj jəz dor da asıbd ıbıdlıbn da nımjavıbn, i stavşə tajəs kusək nañ vəsna, sonıd peleş vəsna, kueəmkə çin vəsna, kodlən donʹs səmıbn grəs,—oz, tazi vozə ovıbn seşşə oz poz.

—No, tajə-nin ti, Ivan Ivanovic, məd operas,—suis uçitel.—Vaj uzıbn.

Minut das mʹşti Burkin uzıs-nin. A Ivan Ivanovic vek bergalis vokvıbʹş vokvıle da şəkıda lolalis, a seşşə suvtis, vara petis ıvlaə da əzəs dorə pukşəmən əztis kallansə.

1898 vo.

A. P. ÇEXOV JЫЛЫŞ

ÇUZAMŞANЫS 75 VO TЫRӘM KUZA

Anton Pavloviç Çexov çuzis janvar 29 (17) lunә 1860 voә Taganrogъn. Rәd-vuzыs stavnyс vәlәmaәş krepostnәjjas. sәmъn pәlyс vestыsәma pomeseikыslyс 3500 sajтыs, mezdәma aşsә da kujim piсә pomeseik Çertkov ordыs. Ta vәryн Çexovlән vaтыs ovmәdças Taganrog karыn. Mыjkәdыra olas prikazçikыn Kovylin kupeç ordыn, seşsa lәşәdas aslyс içәtik lavka, loә kыz sulәny—„сыр куpeç“ da seki gәtraşas. Vaтыslән vәlәma kvajt çelәd (na piыş sәmъn әti ны—Marja Pavlovna Çexova, kodi әnәz-na uzalә vokыslyс tvorçeskәj çuzәmsә petkәdlәм vыlyн: zavedujtә Jaltasa Çexovskәj muzejыn, gizalә uzjas sy жылыс da s. v.). Kojmәd piән loә Anton Pavloviç. Şemjasa olәм vәlәma zev strәg, tipičnәj vaz patriarxalнәj şemja, „Domostroј“ vыlyн-na teçşәm. Taganrogsa gimnazijaыn velәdçigән Çexovlән „сыр куpeç“ vaтыs bankrutitças da med uzjәzыsыs turmәә de veşkavny—şemjanas pyşjas Moskvaә.

Jona kovmәma tuza-nuza tәdlыvny sek Çexov şemjalы. A. P. kolççәma Taganrogә gimnazija pomavny. Velәdçigsornas kovmәma i kыnәmpәt perjыn urokjasәn: velәdny ozыrjaslyс çelәdsә gortаныs. Tajә nazetkaыs loә-na vәlәм viçmәdny mamыslyс da posni соj-vokыslyс otsәgjas ыstavny. Çimnazija pomalәм vәryн munas şemjaыs dinә Moskvәә da pyşas velәdçыny Moskovskәj Univerşitetә (1879-1884 vojas), pomalas sijәs vraçәn. Univerşitetas velәdçigән i zavoditas Çexov peçatajtçыny (gizә Taganrogas velәdçigән-ñin, suam, sen gizәma ыzd drama „Безотцовщина“) „Стрекоза“ ñima jumoriştıçeskәj zurnalыn. 1880 voә 10 №-ыn petә Çexovlән „Письмо к ученому соседу“. Taşaң kvıtәzыs (1904 vo, jul 2/15) Çexov ez enovtçыv gizan ызыs.

Sizkә, olan-uzalan kadыs Çexovlән zoң-

nas uşә krepostnәj prava ыrәdәmvәr kad vыlә, kor roşşijasa uzalыs jәz veşkalәny „na potok i razgrablenije“ (Ленин) kapitally. No krepostnәj pravatә ыrәdәmъd loі ne demokratiçeskәj kreştanskәj revoluçija ыıyn (kodәs pestәм vыlyн uzalisny revoluçionnәj kreştanskәj demokrattjas N. G. Çernыsevskij da mukәd, med mezdыny Roşşijaәs feodalno-krepostniçeskәj siştemaыs zikәz, lәşәdny uzalыs kreştanalыs demokratiçeskәj respublika, sizkә—nuәdny kapitalizm kыrtәmsә „amerikanskәj“ tujәd, kыz suis tanoga tujtә Leñin: dvoranskәj pravitelstvolы-carizmlы udajççis pәdтыny kreştanskәj revoluçijasa, sыlyс vozdsә—Çernыsevskijәs—sişteny Şivirskәj sыlykaыn, a kapitalizm Roşşijaыn pondis kыravny prusskәj tujәd (kor ыzdalyс klassnas kolis dvoranstvo: siјә açыs pondis kapitalizirujtnы da şivәdny as verdas kapitalizmәs, seţny sыlyс „verdçыny“ -vыdmыny). Dert, tajә tujәd uzalыs jәzly vәli jona şәkyd, sijән nador sulalyşjas ez dugәdlyny koşjas carizmkәd: narodovolçыlән geroiçeskәj vermaşәm, kыtçәz siјә ez pomaş mәd Әleksan carәs 1881 voыn mart 1 lunә viәmәn. Ta vәryн pukşis reakcijalән sap remъd voj.

Vot tajә kad vыlas i uşә Çexovlән gizny vostçәmыs. Çexovәn lovzәdәm xudozestvennәj obrazjasыs seeәm vura petkәdlәny tajә kadsә, mыj vozә pozas sәmъn indavny na vыlә aşşaң, una sođtavtәg.

Çexov-jumorist, i sыlән jumoryс eәkyda kыrtәjoşşatiraәz („Уттер Пришибеев“, „Человек в футляре“, „Хамелеон“, „В бане“ da s. v.). Sizkә, pisatelskәj orudijeыs sыlән—şeram. A şeram—joş orudije. Marks suә:

„Современный режим скорее лишь комедиант миропорядка, **ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЕ** герои которого вымерли. История действует основательно и проходит через множество фазисов, когда несет в могилу устарелую форму жизни.

Последний фазис всемирно-исторической формы есть ее комедия... Зачем так движется история? Затем, чтобы человечество смеясь расставалось со своим прошлым" (Маркс, „Критике гегелевской философии права“).

Tajə kŭvjasŭ Marksŭn gəgərvoədnə Gogol — Ċedrin — Ċexov ņeramŭs donlunə da ĩnə Roŝŝijasa ovseestvennə oləm munəmŭn (tajə kŭvjasŭs siz-zə vəçə-nŭ gəgərvoanaən, mŭjla komi literaturən otnoŝitelno seeəm ызd mesta voŝtə ņeram: ĩçət Ivan, ņim Van da torja-nin Novdinsa Vittor. Bərekoŭəm komijasŭ səmŭn səvet-skəj kadə pondis rozŭnŭ tŭskaŭnŭ aslas bərekoŭəmŭskəd, medŭm suədnŭ vozəmu-nəm jəzjasəs da ətveŝtŭn sulavnŭ klassjas-təm socialiŝtiçeskəj ovseestvo teçŭ radjasŭn. Vot tajə ызas i kolə ņeram. Siŭə çorŭda-na pondas kovŭnŭ, med ekonomika-ŭŝ i vojtyr vezəryŝ zikəz vŭrədnŭ kolas-jassə siŭə olasnogŭsŭŝ, kod jŭlŭŝ ņornitə Marks vŭlŭn vajədəm citatənŭ).

Leŭnin, „Империя изм, как новейший этап капитализма“ klassiçeskəj ызŭn eəe pet-kədlə, kŭz mirəvəj kapitaliŝtiçeskəj siŝtema aslas vezjasas kŭskə carskəj Roŝŝijaəs, ĩndə, mŭj 1918 voəz Roŝŝijasa bankjas kapitaljaslən 2/3 jukən dorŝŭs unəkyŭs vələ-ma zagraničnəj, medvoz—Parizskəj bank-jaslən. No takəd əteəe Leŭnin ĩndə, mŭj Roŝŝijaəd „medŝa bəre koləm strana“ da sen „medvŭl kapitaliŝtiçeskəj imperializm kŭŝəma... torja ņəkŭd da zug dokapitali-ŝtiçeskəj otnoŝeniŭejas tŭvjən“. Ċexov aslas ņeramən i erdədə da tŭskaŭə tajə dokapitaliŝtiçeskəj otnoŝeniŭejas zugŭskəd.

Aslas ņeram vŭlə Ċexov vizədə so kŭz: „... Kodi ņeralə—siŭə zoŭviza“ (P. Ćne-đičŭ). Tajəs Ċexov suə scena rŭr ņeram jŭlŭŝ, sizkə oz voŝt ņeramə kŭz biologi-çeskəj, a kŭz socialnəj tor, sizkə i zoŭv-izalun jŭlŭŝ kŭvjasŭd ĩnməŭn socialnəj zoŭvizationalunŭ, vŭdŝikas ņajtsə-loksə ovsee-stvennəj oləmŭŝ vesaləmlŭ.

Zvŭl-əd, taeəm i em sŭlən ņeramŭs. Ċe-xov jŭlŭŝ rozə sunŭ siŭə-zə kŭvjassə, kodəs korkə siŭə sulis Saltŭkov-Ċedrin jŭlŭŝ: „Tajə vəlŭ jon vŭna jur. Siŭə svoloçnəj ruŭs, kodŭ olə sərkoçdəm roç intelligent mossenikŝaləm ĩçət dusaŭn, vostis sŭlŭn asŝŭs medŝa viŭov da enovçŭtəm vragəs. Ovŭiçajtnŭsə kuzə vŭd gazetçik, izdevajç-çŭnŭd kuzə i Bureŭnin, no zevlaŝtəg prezirajtŭn kuzlis səmŭn Saltŭkov“. (Ċexov-lən Pleeejevŭ 1889 voŝa piŝmə).

Tajə kŭvjasŭs Ċexovŭlŭ zev-zə ləŝaləŭnŭ.

M. Gorkij to kueəm kŭvjasən petkədlə Ċexovəs“.

„Siŭə kuzlis vŭdləŭŝ əzŭŭnŭ da tədçədnŭ posloŝt, a tajə iskusstvoəd sedə səmŭn oləmas gŭryŝ trebovanŭjejas puktŭs mort-ŭlŭ, artmə səmŭn rəŝa okotičəmən əzŭŭnŭ jəzas prəŝəjjasən, miçajasən, garmoniçəjjasən. Posloŝt vek əzŭŭvlis sŭlŭn (Ċexovŭn) lok da joŝ strəg suddəəs... Stavnas Roŝ-ŝija kueəmkə dŭs da gors jəzlən strana: najə povzŭmən una ņoŭəŭnŭ, juəŭnŭ, oko-tičəŭnŭ ызŭnŭ, lunŭnŭ i uziganŭs skorgəŭnŭ. Ćətraŝəŭnŭ najə gortŭn pəradok vŭlə, a lŭbovniçajasəs ləŝədəŭnŭ ovseestvoŭnŭ prəŝ-tiz vŭlə. Pŝixologijəŭnŭ nalən pon ņəma: nəj-təŭnŭ najəs—najə nəzjəŭnik ŭksəŭnŭ da zevla-ŝəŭnŭ aslanŭs vevtuvjasŭnŭ, vorsədçəŭnŭ najə mŭskuvŭlanŭs, vodələŭnŭ lapajas vŭvŭlan, i vəznəŭnŭs əvtçəŭnŭ“ (Gorkij vajədə Ċexov-ŭlŭŝ kŭvjas). Stav posloŝtsə da ņajtsə muŝ-təmtig siŭə mŭtçədŭs oləmlŭŝ merzoŝtjassə vŭlagorodnəj poet kŭvjən, nevŭda ņumdəm jumorist nogən... ñekod sŭəz ez kuz seeəm jəzlŭ jənzim pe tkədana da zugŭltana ņerpəssə meseənskəj ovŭdŭŝenseina pemyd kŭmərŭn najə oləmlŭŝ (Gorkij: „A. P. Ċe-xov“ — kazŭləmjas).

1889 voŝa janvar 7 lunŝa piŝməŭn Ċe-xov taeəm kŭvjasən Suvorinŭlŭ obrəznəja petkədlə asŝŭs tujŝə... „Noltə, gižəj viŝt sŭ jŭlŭŝ, kŭz tom mort, krepostnəjlən pi, korkəja lavoçnik, pevçəj, gimnazist i stu-dent, çinajasəs poeitajtəm vŭlŭn, porŭjas-ŭŝ kŭjas okuləm vŭlŭn, jəz mərvjasŭlŭ kləŭ-gəm vŭlŭn voŝpitajtəm, vŭd vomtyr ņəŭŝ əttə kajtsŭ, unəŝ roŝjŭvləm, kolositəg urokjasvŭlə vetŭlvŭŝ, tŭskaŭŝŭŝ, peməŝjasəs muçitŭŝ, ozyr rədvuz ordŭn əvədajtnŭ radejtŭŝ, ņinəmla kovtəg—səmŭn asŝŭs ņinəmlunŭsə gəgərvoəm ponda jenŭ i jəz-ŭlŭ liçemeritŭŝ, — gižəj, kŭz tajə tom mort-d vovtjasən rŭçkə asŝŭs ravŝə da kŭz siŭə, əti vur asŭlə sadmigən, kazalə, mŭj sŭlən sənjasas vizuvtə ñe ravskəj vir-nin, a zvŭl mort vir“ („Письма Чехова“, t. II).

Feodalno-krepostniçeskəj Roŝŝija viçko da kavak otsəgən una ņo vojəsən vovpi-tŭvajtlis ravjasəs, stav olan sāmŭs vəlŭ kŭŝəma tajə rava-ravovladeleçə idejajasən. Vozə nuədŭŝjasŭlŭ (ideologjasŭlŭ) rŭr kov-mŭvlis vermaŝŭnŭ taeəm torjŭskəd (ovseest-vennəj vezər kŭpədəŭnŭ i vəlŭ ызd zaslugaŭs Belinskiŭ, Ćernŭsevskij, Dobroŭov, Saltŭkov-Ċedrinjas koddemlən). Tajə-zə loi i Ċexovlən ызŭs, siŭən mi i suam, mŭj Ċexov vəlŭ aslas kadŭslən əti ызd vozŭn-munŭŝ, vozənuədŭŝ mortən, kət. eŝkə i ez vermŭ kŭpədçŭŭnŭ marksizməs da ravoçəj

revolucioņņaj dvizenijeas gēgervoemaz. No siļē vėli čestnāi xudoznikēn, lečđ xudozestvenņaj obrazjasēn olėmsē ņerpasalēšēn da tajē uzēs sylvēn objektivnē vėli markšizmlē, proletarskēj ravočej partijalē otsašēm (suam, markšistjasēn narodnik-jaskēd tšjas nuėdigēn Čexov otsalis vėrjasēs sē „Мужики“ da „В овраре“-ēn dērev-ņalēs zvlē čuzēmsē petkėdlēmēn, stav loksē-ņajtsē erdėdēmēn Čexov sodtis lėgsē-vņsē ravočej dvizenijelēs. Oz-ėd veš Ćeņin pasjē, „русское безвремение“ (Čexov) (vizėd XVI Ćeņinskēj Zbornik, 283 listv., siz-zē V Ćeņ. sv., 361 da 372 listvokjas), kor Ćeņin pėlzujtčē Čexovskēj obrazēn meņševikjaskēd tškasigēn. Pozē tan eē uskėdnē tėdvėlė i siļē, kēz Staļin jort partija generalņej viz ponda tšēn VKP(В) XVI sjezd vėlvēn Buxarin — Rьkov — Tom-skijēs karakterizirujtē Čexovskēj „Человек в футляре“-ēn).

No, a kueēm-zē klassėvėj podulēs Čexov tvorčestvolēn, kueēm vizvėlvēn siļē sulalis da mьjla vermīs seēēm joša, seēēm pol-pocennėj obrazjasēn petkėdlēnlē asēs kad-sē? Čexovlėn una padvez munēmjas (pro-tivorečijejas): to siļē Tolstojlaņēn, to siļē matьn Suvorin dinē da sylvēn ņajt gazēt „Новое время“ dinēn (car pravitelstvovēn oficioz), to matьn liberalņej „Русская мысль“ dinē. No Čexov pyr vėli čestnej pisatelēn, ez lākšv Suvorin ņajtan ņi liberalizmēn, pyr vėli olėmsē pėrjavltėg petkėdlēsēn, ta ponda siļē i vermīs lonē matьsa jortēn M. Gorkijlē.

Markšistskēj kritikaēn em kьkrėlēs donjalēm Čexovlēs klassėvėj poduvš: V. V. Vorovskij vėli donjalē sijēs kēz melko-burzuaznej pisatelēs, a V. M. Frige da A. V. Lunačarskij matьstēnlē Čexovēs Lora-xinkėd („Вишневый сад“-ēs), sizkė-vėčēnlē burzuazija ideologēn. No taz sunē nekьzi oz poz: Čexov nekor ez vėv burzuazija ideologēn. Sylv jona vėli mustēm krepo-stņičestvo šistēmaēs, kulturnej kapitalizm sylv vėli kazitčē vozē voškolēn. No sьkėd eē Čexov azzē, mьj kapitalizmđ pьšēņēs sīs, tēsē pьkēsā: tajēs pozē vira azzylv „Три года“, „Бабье царство“, „Случаи из практики“ da „Вишневый сад“ gizėd-jas šertī.

Oz poz sunē Čexovēs i melkoburzuaz-nej pisatelēn „вообще“: Dostojevskij-ėd melkoburzuaznej pisatel-zē, a-ėd on-zē ēt-lėd najēs. Siļēn, me čajta, loē veškđ, su-ņ-kē: Čexov vėli karsa (kēz šiktsa uzalēs kreštanalēn vėli V. G. Korolenko) progreš-sivņej posņi burzuazijalēn ideolog, siļē

slojjaslėn, kodjas revolucija kadē loinē pro-letariatlē sojuznikjasēn. Ez-ėd veš vėv Če-xovlėn Gorkijkėd jortāšēmēs: na kostēn una vėli ēta-mėdnēs matьstanaēs, objektivnēsē Čexov ordьmalis tujšē Gorkijlē, Čexovlėn uzēs vėli „Человек — это звучит гордо“ (Gorkij ponda košēn).

Proletarsēj literaturalēn vьdajēs M. Gorkij siļēn seēēm burkьvjasēn i kaz-tylvė da vьdėdlē Čexovēs, suē:

„Bur tėdvėlē uskėdnē taēm moit jylvē-rygš-pyr olėmad ted vėr voē kьрьdlun, vara pyr sēv sēz vezortēm“ (Vizėd M. Gorkij — „О писателях“, 127 listv.).

Kritikaēn vėlavlinē suēmjas, mьj Čexov „бездейный писатель“, sylvē ņeramēs-pē sēmьn „pič zėrjėdlēm“. Taz suēm d nekьčē tujtēm: vešig jona posņi gizėdjasēs. kor Antosa Čexonte (taēm vėli Čexovlėn tom-dьrša pševdoniņēs) suvtis literatura uz vėlē jumorištičeskēj zurnaljasēn („Стре-коза“, „Будильник“, „Осколки“ da mukėd Čexov ez vėv veš pič zėrjėdlēsēn. Voštņ kėt medvozzasē, mьj sylvē seni petis: „Письмо кученому соседу“. Tan petkėd-lėma romeseik-krepostņik, kodlėn neku-ēm tėdēm avu, a čajtē asēs tėdēs mortēn, ņorņitē əvlezanašan mort loēm jylvē (Dar-vin teorija jylvē) i azzan: olēmьn vьdėdlēs klass — dvorana, no kutčьsņsēnalē Ćin-ēm, ekonomičeski ņi kulturno Ćinēm šet-łėg sēmьn jėz sylvē əsalēnlē. No letčьsņ vьdėdalēmēs oz kēsj, vazmoz-na kēz ver-mēnlē tesitčēnlē kreštana vėlvēn: tajēs petkėdlėma „За яблочки“, „Дочь Альби-она“ da mukėd tanoga posņi vištjasēn. A kueēm joša da inmana petkėdlėma siļē kad ša olasnoglēs šēmēsē ičėtik, „В бане“ vištьn! „Idejnej“ mortēn Mixajlė-sьruņnik čajtē đakėnēs (siļē oz tėd, mьj tajē đakėn) da lėšėdčē juertņ pėlicijalē: idejajastē kutņ oz poz. A kor tėdas, kodēs puktē „idejnej tujad“ — pšesa kor đakėnlēs. Tani šetēma zik šēmēsē 1881 vo vėrša olēmļēs, kor stavšē vėli pėdtēma reakci-jaēn. Voštņ kėt jona posņi torjassē Čexov-lēs: „Краткая анатомия человека“, „Мои остроты и изречения“ da mukėd tanoga gizėdjas. Tan šurēnlē taēm torjas: „ваљавэ колэ сэмьн музикашлэ vestьtēm vot čukertig kezlē — lьvēm kilь vьvti vьstana organ“ („Краткая анатомия“). „Ме-kē suam ņajti mekėd ēti kvartalsēn olēs gos-podin Karaulovēs sek, kor siļē voštē vėli mejam pačera kəzainlēs kalьm, — oz-ə tajē lo, „mьj me ņajti sijēs sluzevņej ovjazannostjas kerigēn“ („Мои остроты и изречения“). Uradņikjas“ institut — Institut, kodē ogē

səvetujtə tijanl̄ ʃetn̄ ʃəsn̄nd n̄vjasn̄tə. Boʃtənl̄ voɔn l̄uvəj kadə. Boʃtalənl̄ ʃipanjās, juʃjās i mukəd pələs „живность“ („Словарь иностранных слов“). Dert, nekodlən k̄vjl̄s oz bergəđs̄ sup̄ vezidejn̄j piɔ zergjədləmən seəəm torjās, k̄z „Злоумышленник“, „Хамелеон“, „УнтерПришибеев“, „Человек в Футларе“, „Палата № 6“ da mukəd tanoga gizəđjās. Tan posnidik torjāsn̄ ʃetəma zev joʃ da ḡr̄ḡs̄ ovovseeniʃejas, kodjās əztənl̄ ləg-lək, k̄pədənl̄ v̄n stav tajə olasnogsə putkyl̄tn̄, vesigtə əni-na mijanl̄ sodtənl̄ v̄n-evəs socializm̄ strəitan iz̄n: azzəm, m̄j̄j̄s̄ m̄n̄səma, azzəm, kueəm v̄dvokʃəɔ oz̄v̄ mijan oləmn̄m̄ siʃ kadʃs̄s̄.

Сеховəs vaz kritikənl̄ v̄li l̄ddənl̄ n̄rḡj̄s̄ intelligenciʃa pisatələn, nal̄s̄ v̄ntəmlun̄sə — n̄rḡəmsə nemməd̄s̄ən. Taz v̄li artmə s̄v̄ ponda, m̄j̄ giz̄j̄ssə puktənl̄ ətkodən s̄v̄n artmədəm vetəkkod̄ intelligentjaskod̄ (Иванов, Астров, дядя Ваня, „Скучная история“ — ʃs̄ professor da s. v.). No tajə zik̄ ɔe z̄v̄l̄: Сеховəs siʃə gizəđjassa „geroj-jaskod̄“ ətkod̄tujə l̄ddənl̄ ɔek̄z oz roz, Сеховl̄ mustəməʃ tanoga jəz̄d, siʃə korʃə v̄na jəzəs, kodjās k̄s̄ʃənl̄ vozə oləmsə vezəmləɔ (Tuzenvax da Irina „Три сестры“ — ʃs̄, Trofimov da Ana — „Вишневый сад“ — ʃs̄: Lyov — „Ivanov“ — ʃs̄; Fon-Koren — „Duel“ — ʃs̄ da mukəd). Jona radejtəm k̄lə Сеховl̄n̄ nartitəm ʃeləđjās j̄l̄s̄ viʃtjās̄n („Ванька Жуков“, „Спать хочется“).

СЕХОВ — DRAMATURG

Aslas posɔi novellajasən Сехов p̄r̄is roč literatūra istorijaə, k̄zi əzjalən v̄z̄d nim. No siʃə p̄r̄is i roč teatr istorijaə, k̄zi zev təđçana nim. Сехов — avu slučajn̄j mort teatr̄n: teatr siʃəs i sadməd̄is, k̄zi giz̄j̄s̄s̄. Nəsta Taganrogsa gimnazijaas veləđçigən-na siʃə jona radejtis teatr, zev eəkl̄da vetl̄vlis sečçə. Giz̄n̄sə siʃə zavod̄it̄is teatr v̄l̄jan̄iʃe ul̄n̄ da gimnazijaas veləđçigən-na giz̄is v̄z̄d p̄jesa „Безотцовщина“ (kodi petis səm̄n 20 vo m̄ʃti Сехов kuləm vəḡn).

Сехов teatr̄l̄ uzalis nemçəz̄s̄, ʃetis stav-sə matə k̄z̄ dramatičeskəj gizəđ.

Teatrə Сехов siz-zə p̄r̄tə una ʃeram: tes-jas (vodeviljās) da komedijajās. Seʃsa i dramajasas ʃujə komičeskəj elementjās. Marks-lən v̄l̄n̄ vajədəm k̄vjas̄s̄, dert, zonnas inm̄ənl̄ i tajə torsə gəgərvoədəmə: scena p̄r̄ ʃeramnad Сехов siz-zə t̄skaʃə socialn̄j zov̄vizalun̄ ponda, vaz n̄ajtsə vesaləm ponda. No Сехов vič̄s̄s̄ə (kəɔ tujjassə setçə i oz təd, no k̄z̄ v̄z̄d xudozn̄ik — azzə vl̄z̄k̄

i tədə, m̄j̄ taz v̄t loas) i ḡr̄ḡs̄ v̄ltorjās. Əđ scena p̄r̄ Сеховl̄n̄ petisn̄ taeəm k̄vjas̄:

„... Loktə mijan v̄l̄ə, stavn̄m v̄l̄ə v̄z̄d-ʃəns̄ v̄z̄d gromada, ləʃədçə v̄z̄d jon v̄na tav̄n̄r, kodi loktə mat̄n-ɔin da regəđ pələstas mijan ovsestvoʃs̄ d̄s̄, veskodlun, uz̄s̄ ʃr̄jan̄itəm, siʃ gaztəmlun... k̄zv̄it-kom̄n vom̄ʃt uzav̄n̄tə pondas-ɔin v̄d mort. V̄d!“ („Три сестры“, Tuzenvaxlən k̄vjas̄).

Vot m̄j̄jās ponda m̄r̄ʃə Сехов, k̄z̄ dramaturg. Vəçə siʃə tajə uz̄sə k̄zi v̄z̄d xudozn̄ik daj k̄zi asl̄s̄pələs xudozn̄ik: puktalə v̄l̄ tujjās teatraln̄j kul̄tura k̄pədəm v̄l̄ə. Marks (Lassal̄s̄ „Eric Fom Zikingen“ j̄l̄s̄ piʃmənl̄) azzə dramaturḡl̄s̄ mogsə s̄v̄n, med „sekspirizirujtn̄“ p̄jesajās, vəçn̄ najəs seəəm-zə „lovjajasən“, kuznemas̄jāsən, xudozestvenno-ubediteln̄j-jasən, kueəməʃ Sekspirən gizəmtorjās. Marks l̄ddə „v̄v̄ti v̄z̄d t̄r̄m̄təmtorjən“ Lassal̄s̄ „silleroveina“, scenav̄v̄sa ind̄ividjāsəs kad̄s̄l̄s̄ duxsə razədan prəstəj rurojāsə pərtəm. Сеховl̄d, k̄z̄ v̄z̄d xudozn̄ik, vois taeəm-zə məvpjāsə da gizə siʃə Sekspir ʃamən. Сехов ʃor̄da veləđçis Sekspir̄l̄s̄, m̄j̄ medʃa jona təđçə dramatičeskəj da komičeskəj sorlələmən ʃetəm̄n (tajə v̄li paʃkaləma Sekspir kadad: siz suʃana „stil Barokko“).

Kor Сехов ʃivəđçis teatr̄n uzaləm verdə, roč teatr̄n polozeɔiʃe v̄li oməl: siʃə v̄li k̄n̄m̄əma feodalno-krepostničeskəj Rəʃsiʃən artmədaləm kanonjās da tradicijajās v̄l̄n̄. Artistjās turdaləmaəʃ vaz, stampovannəj vorsan prijomjās v̄l̄n̄, oz v̄li petkədl̄nl̄ v̄l̄ kadʃa lovja mortəs, s̄l̄s̄ p̄ʃixologijāsə, a ʃetalənl̄ uslovno-realističeskəj „maskajās“. Repertuar k̄n̄m̄əma tav̄l̄n̄ da vozə vəzçəm avu. Siʃən aslas kadʃa teatr̄n otnoseniʃeʃs̄ Сеховl̄n̄ oməl. Tajə t̄dalə i teatr̄ j̄l̄s̄ da artistjās j̄l̄s̄s̄v̄n̄ gizəmt viʃtjās̄s̄ („Месть“, „Барон“, „Трагик“, „На кладбище“, „Комик“, „О драме“, „Сапоги“ da una mukəd) da siz-zə i torjā s̄v̄əđçəmjās̄s̄. „Əniʃa teatr — kiʃtaləm, ləkviʃəm karjaslən... əniʃa teatr̄d avu v̄l̄n̄z̄k̄ topraʃs̄, mədarə-na — topraʃslən oləms̄ v̄l̄n̄z̄k̄ i interesnəjz̄k̄ teatr̄s̄“ (1888 voʃa nojavr 7 lunʃa piʃmə I. Eeglov̄l̄); „Əniʃa teatr̄d vatol̄itəmlən tupoʃt da kus k̄v̄jən zvənitəmlən mir“ (s̄l̄s̄-zə XI II-1888 vo).

S̄v̄ ponda Сехов i voʃtis artmədn̄ p̄jesajās v̄l̄ dramaturgicəskəj principjās v̄l̄n̄. Dert, tajə loi ɔe p̄r̄s̄-p̄r̄, a kuzaən p̄jesaʃs̄ p̄jesəə sodəmən. Сехов petə so kueəm vizəđlasjās̄s̄:

„Korənl̄, med-pə geroj, geroiɔa vəl̄nl̄ sceničeski efektnəjəʃ. No-əd oləmad oz

divā, kor Vojņickaja sualā Platonovļ taeam kьvjas:

„Абу ģinām omāzьк, кьз lonь разvitāj anā. Razvitāj an i nekueam uztag... nō, mьj-nā me sulala, mьjla ola? Nevēlās veznravstvennēj loan... I tenā radejta sь ponda, mьj veznravstvennēj... Me i propadita... Taeamjasьd vek propaditlāņ. Vēli-kā me diplomatān, me eskā stav švet-sā sьzādi-gudьrti... Razvitāj an i... uzām... А? Og kov, sizkā... Vēvjas, māsjas i pon-jas kolāņ, a te on kov, lisnā“...

Taeam problemajas „Безотцовщина“-ьп, pēsti taeamš-zā „Ivanov“-ьп, „Lesij“-ьп da „Дядя Ваня“-ьп (vozзāsь pervojja redakcija vērjāsļān). Čexov petkādļā kil-kodsā feodalno-krepostņiceskāj „наука“ predstaviteljasļs, feodalno-dobrodeteljasān lēddьšān „дружба да верность“ kiššām. „Чайка“ vāčā sijā-zā teatr da literatura kuza, nō medsa jonasā tan Čexov petkād-lā asšs vьl principjassā dramaturgijaьп. „Три сестры“-ьп—feodalno-krepostņiceskāj pьkādļān-armijalān, sijā oficerskāj sostav-lān čuzāms, sislunьs. Burjasļs, cest-nājasļs seš kolā pьjьņ, кьз vāčis Ту-зенвах. Nō-ād oficerstvo medmīča „зори-зьс“ dvorānstvolān, mukājasьd „slapajas, sprakjas“ (taz vēli ģimtāņь statskējjasās „господа офицеры“, mьj medbura petkād-lāma A. Kuprinlān carskāj armija jьļs vištjasьп), armijaš munān loā — „честь мундира“ oskorvitām, oficerskāj katalā izmenitām, sijān Solonfejas (oficerskāj katalān tiņicnēj predstavitel) oz vermьņь lezнь taeamtor: Тузенвахēs lьjāņь duel vьļп.

Кьз аzzām, stav pjesajasas Čexov nu-ādā „переоценка ценностей“, petkādļā āti-ļs kiššām, mьjkā vьļs čuzām livā vьļlān čuksalā. Stavšā tajā šetāma polnocennā xudozestvennēj obrazjasān, stavšā petkād-lāma siz, кьз ovlā vьdļunja olāmьп. Vьl drama-turgičeskāj principjas artmēdām munā stav pjesajasas („Безотцовщина“-ьп kьzi, kān Čexov zonnas-na sulalā vaz principjas vьļп).

Medvozza piesa Čexovlān, kodās vā-li puktāma scena vьļп (teatr Korsa—1887 vo)—drama „Ivanov“. Čexov tan puktis mog—šetņь scenavьļп vāvļtām karakter-jas. Ģizāmasā vaz dramaturgija šamān-na: āti centralnēj geroļ, fabula vizjas šetāma zev tādčāna, zev naprazonnēja, kompozici-jas emās una eļementjas melodramalān da ģēti sajādtāg suvtādsā mog—кьз pozē jon-зька najēs ispolzujтнь. Nō takād eāe i em una vьltorjas, Čexovēs vāvļtāmjas, med

šetнь unзьк in (pozām) zebasa pсихологи-českāj voštāmb (vorsāmpьr), paškьda pēlzujtčā pauzajasān, sešša paškьda sorlalāma dramatičeskāj komičeskājкād (olāmad ād šeramьs i vārdāms, gazьs i sogьs ātamādnьskād jītčāmaš, tan dia-лектikaьd tьrbura-zā tādčā). Tajā vizjassā Čexov i pondas paškēdnь dramaturgija vьlmēdan uzas: sijā-ād lāšādā impressio-ništiceskāj drama, „драма настроений“. Impressionistskāj dramaēs tādčādāņь: dej-stvijāš oz mun vizьva (статичность), аву vьvti još intriga, zug fabula, čotkāja tād-čādām šuzet. Jonзька zurasāmjasš munān scena saļп (suam „Три сестры“, „Чайка“- lьjšalāņь de šinvoзьп, sāmьп jāz šornis lивā sьjasьs tēdan lьjšāmтā). Šorni nu-ādāmjas аву dramatičeskājās, a liričeskā-jāš. Šuzetas šetām liričeskāj pomkajas (āta-mādēs radejtām) oz азьнь petāninsā (ātiš radejtā, mādьs oz), tajān torja-ņin artmā „драма нестроений“-ьд.

Avtor aslas remarkajasān vek tādčādāļ, kueāmзьк „nastrojenijēs“ vorsьšļān, кьз sijā vezlāšā. Dramasa dialog pērā olāmbn vьdļunja munān šornijasā. Bьzd mesta voštā pējaz, avtor vek indā, кьз sijā vezā-nastrojenijejassā (tajā torja jona tādčā „Чайка“-ьп). Siz-zā bьzd značēņije kutā vьdšikas sьjas (vojsā stōrēzļān taekādčām, muzьka, vojennāj orkestr). Pēsti vьd pjesa—jānsādčām,—prāšēajčalām. Centralnēj geroļ аву (vešig ģimjasnas tajās tād-čādčā: „Три сестры“, „Чайка“—paškьd šim-voļ). „Javļēņijejas“ vьlā juklām аву, na mestā „scenajas“. Stav tajā torjassā mi azzām Čexov pjesāš.

Vaz tujjas vьļп sulalēs teatrjasez ver-mьņь kolānoga paškēdnь stav taeamtor-sā. Nāļ vēli gēgārvotām, mьj scena vь-ļп vьdтор vorsā (Čexov suā: āsādin-kā-pē-te scena vьlād revolūver vorsнь zavoditčigān, kolā med pomlāņьs sijā lьjis): iku-sām samāvarьd, i ponlān ortсь „вид“-ьs, Trigorinlān kiššām vočinki, viza gač, eзьs vumagaān gartām šigara, aslas kinas pe-ročinnāj purtān vāčām čukla vugьrsajt,—stavньs najā „vorsāņь“, artmēdāņь kola-na „настроение“. Sijān Čexovlān pjesajas-ьs provalivajtčьlisнь („Ivanov“ Kors te-atrьп 1887 voьņ; „Чайка“—Aleksandrin-skāj teatrьп 1889 voьņ), kьtčāz ez vošš Moskovskāj xudozestvennēj teatr (1898 vo, Nemirovič-Dančenko da K. S. Staņi-slavskij). Tajā teatrлān istorijaš kьšāma Čexovkād („Čexov—mijan vekša avtor“—suā Staņislavskij). Čexov uzalān kādā MXT kotьrtām—vьdsa revolūcija feodal-

nə-krepostņiceskij teart tradicijajasľ pa-
 ньd. Nemirovič-Dančenko da Staņslavskij
 aslanьs opыtыльn voizнь sьə-zə, mьə
 vois Čexov aslas opыtən: teart da avtor
 azzisнь əta-medньsə. Čexovlən pjesajas
 lovzisнь, a Čajka (Kaļa) Čexov pjesa ni-
 mьs kajis eəe i xudozestvennəj teatr za-
 navesə. „Три сестры“ da „Вишневь сад“
 Čexov gizas-ñin zik MXT vьlə ləšədčə-
 mən, da xudozestvennəj teatr jьls sija
 gizlis: „Me atəala sьnədezə, mьj oləm
 sarizkuza kvьtigən veškali seeəm čudes-
 nəj di vьlə, kьz xudozestvennəj teatr
 (1899-d voša pišmə A. Višnevskijь). „Xu-
 dozestvennəj teatr—medbur listbokjasьs
 sija knigalən, kodəs loə gizəma ənija roč
 teatr jьls... i tajə semьn əti teatr, kodəs
 me radejta (1899 voša XII/24 lunša pišmə
 Nemirovič-Dančenkoľ).“

A. P. ČEXOVLƏN GIZANŠAM

Čexov—ьzd mašter xudozestvennəj for-
 маьn, sьlən posni vištjas „zirdaləнь bril-
 liantjasən“. No kuz vištjas (romanjas) sьl
 oz vəli šetčьнь: neətčьd pondьlis gizнь,
 no nekьz ez artь (ne-kə lьddьнь tomkad-
 sa roman „Драма на охоте“, kodlən mog-
 ьs ez i vəv xudozestvennəj: Čexov
 seni parodirujta sek jona paškalam ugolov-
 nəj romanjas). Em Čexovlən čekьmьn
 povest („Три года“, „Черный монах“,
 „Моя жизнь“, „Дом с мезонином“ da mu-
 kəd), no na rəvsьs rəsti səmьn əti „Степь“
 kutə ьzd xudozestvennəj tedčanlun. No
 i sen tajə oz poz sunь krepyda tečəm šuzet-
 nəj povestən (ačьs Čexov suə ta jьls:
 „Kuzə gizнь velavtəmta, lišnəjgizнь poləmta,
 me uša krajnoštə. Vьd listbok artmə torьd,
 kьz ičətik višt, šerpasjas kavsašəнь, zes-
 kədəнь da əta-mədsə sajlədləнь, vijəнь
 ovseəj vpečatlenijesə“. „Vьd torja glava art-
 mədə torja višt i stav glavajasьs kərtəšəma-
 əš, kьz kadriľn vit figura matьsa rədstvoən.
 Zev tədčə Čexovlən kьk kadkolast: sap re-
 mьd ovseestvennəj reakcija kadə Čexovlən
 unьk gizəds posni ĵumorističeskəj novel-
 lajas, a XIX nem vərja vojaslanьs da vьl
 nem pukьmьst—unьksə setə povestjas,
 jona liričeskəj šəməsajasəs. Dert, tajə petə
 sija mirovozzrečeskəj pozicijajassən. Neət-
 čьd-ñin vəli kaztəma Čexov impressiönizm
 jьls. Impressiönizmьd—burzuaznəj kultu-
 ralьs kišьнь (golziny) zavoditčəmsə petkə-
 lьs, realizmьs pьšjəm: tajə vura tədčə zapad-
 nəj impressiönizmьs. Roč impressiönizmьd
 neuna mədšamazьk. Suam,—Čexov materi-
 alist, sija oz pьšjь objektivnəj dejstvitel-

noštьs, a petkədlə sija kьz realist, no pet-
 kədlən šamsə vəčə impressiönistjas nogən.

L. N. Tolstoj so kьz tədčədə Čexovlьs
 gizan šamsə: „Čexovə, kьz xudoznikə,
 vešigtə oz poz sravnivajtnьsə vozsa roč
 pisateljaskəd—Turgenevkəd, Dostojevskij-
 kəd libə mekəd. Čexovlən aslas assərja
 (aššama) forma, kьz impressiönistjaslən. Vizə-
 dan-da vьttəkə mortьd nətə vərjəštəg lakšə
 kraskajasən, kueəmjəs veškalanь sьl kiulas,
 da vьttəkə tajə lakəmjəsdlən əta-məd
 kostanьs avu vešigtə nekueəm otnosenije.
 No munьstan vərə, vizədlən da artmə sen-
 zəmənja jon vpečatlenije. Mijan voznь zirda-
 lana orəččьнь poztəmə šerpas“. Zik taz
 Čexovlən: šinvozd pərtmašmən ədjə sija
 petkədlə vьls-vьl šerpasjas, oləm-
 sə azzan kьz kalejdoskopьn. No kalejdosko-
 pьd—avu kino: oləməslьs vezlašəmsə, dina-
 mikasə taeəm posni, ədjə vezlašьs šerpasjas-
 šьd on azzь. Impressiönizm petkədlə mortьs
 nastrojənijesə, perezivanijesə, sija
 prirodalən i stav mukədpələs šerpasjaslən
 mogьs—petkəčəнь mort perezivanijesə
 pьr, kьz sija otrazajtčə mort vezərn. Əlak-
 san vokьs Čexov gizə: „Prirodaьd petkəd-
 čə lovjaən, on-kə te zьvəktь sьls javlenije-
 jassə mort kerəmjaskəd (действия) sravniv-
 vajtəmə upotrebļajtnь“. Čexovlən tajə zev
 paškьda primenajtan xudozestvennəj pri-
 jəm. Čexov petkədlə təlyšsə voj taz: „melniča
 pruddorьn juğьd kozulən zirdalis zugədəm
 sulejaьs šteklə tor“. Tajə šerpasьd
 šetə-ñin tьrmьz „впечатление“ təlysa vojlyš.
 Čьmaləm: „Kьlis kьz kənkə zev ьlən kodkə
 munis kərtvevta kerka vьləd, burakə munis-
 нь kəmtəg: kərtьd murakьlis pədəm sьən“. Čar-
 dьstəmə: „...Sujgavьlьn vьttəkə kodkə
 ĵirsñitis sьnədezə iztəgtuvjən, juğñitis
 fosforičeskəj kelьd viz da kusi“ („Štep“),
 čuvstvə „tom gənkod (nevazən ušəm, tal-
 təmə. Ə. Ə.) jezьd lьmkod“. „Kor sija sьlis,
 menьm kazitčis, vьttə me šoja kišməmə, ĵu-
 mov, dusistəj dьnə“.

Kьz azzam, Čexovlən stavьs petə kon-
 kretno-materialnəjən da šələmə laskьsanaən.
 No šerpastə (pejzəztə) vəčəməd sьlən məd-
 šama sьšs, kueəmə vəli dvoranskəj literaturā-
 ьn, suam Turgenevlən. Turgenev, dert,
 realist, no sija liberal, kapitalizirujtčьs dvo-
 ranstvolən ideolog i olis-užalis sija seeəm
 kadьn, kor dvoranskəj Rossiəьd vəli porok
 vəčkakod: vьd čutkəməš vermis tonь kres-
 tьnskəj revolucija vzьv, kodьs poləməd
 zev čorьda kьlə sьlən i pišməjasas, i tvor-
 čestvoas (suam „Призраки“). Sija Turgenev
 suvtədis mog aslas tvorčestvoən nev-
 zədnь klassəvəj padvez munəmjassə (pro-

tivorečljejassə), mezdънь dvoranstvoəs kreštanskəj revolucija vьn zginitəmyš. Tajən i opredelajtcis pejazaz. Turgeņevlən, tanoga pejazazь ez vermь lonь tujanaən Čexovlь. Sijə gizə Suvorinlь 1893 d voьn: „Prirodasə šerpasaləma Turgeņevlən vura, no čuvstvujta: mi ətvьkajtam-nin tanoga šerpasavləmьšd, kolə mykə medpələs“, i 1885 voьn parodirujtə Turgeņevlьš „Свиданне“ aslas „Jeger“—ьn (Čexov jona parodirujtavlis Dostojevskijəs, V. Gjuгоəs da s. v. ləšədis ličituralь vьl tvorčeskəj tujjas-prijomjas). Myk korə Čexov xudozestvennəj gizeđlьš? So: „Prirodətə opisvajtəmyđ medvojdər kolə lonь šerpasaən (kartinnəj-ən), məd lьddьš lьddas da šinsə kučəmən rьgьš-рьг vermas aзынь asvozas petkəđləm pejazaztə; seeəmtorjas petkəđləm, kьz rəmyđ, švičəsrəm, vagər, ulьd, topoljaslən eзыškod lun, kьmərplasta gorizont, vorovejjas, ьn vizjas — tajə avu šerpas. Kəť kueəma okotičəmən, me čekьzi og vermь tajə stavšə aзынь strojnəja artməčəmən“.

Čexov indalə: „kolə gizнь siz, med kьvaslь vəl i zesкьd, a məvrjaslь ličьd paškьd; kolə kuzнь gizнь, no nəstə jonьka kolə kuzнь čerkajtavнь“. Gorkijlь, kor sijə vəl i tom, murtsa-na voštčьs gizьšən, Čexov gize: „kolə čerkajtavнь suseestvitelnəjjas da glagoljas-opredelenijejas. Tijan sьmьnda opredelenijejas, myk lьddьš vniмаијelь šəкьd tujasнь i sijə muzə. Gəgərvoana, kor me gize: „mort pukšis turun vьlə — tajə gəgərvoana sь ponda, myk səz (jasnəj) oz gantajt vniмаијetə. Mədərə, šəкьd gəgərvoana, avu zik kokni jurvemlь, me-kə gize: kuz, vekni morəsa, sərkoddəm tusaa gərdov toska mort pukšis turun viz, poda velьšjasən talavtəm-na turunvьlə, pukšis sьtəg, poligtьrji da kəčjalig zərjaləmən Tajə oz rьgьš-рьг tərədcь jurvemad, a velьtřištikalь kolə tərədcьнь рьг-zə, zduкən“. L. Avilovalь sijə gize: „šorņikuzatə kolə artmədnь, taьn— iskusstvo, kolə šorņikuzatə vəčəvнь „no mepə toгo“, „при помощи“-koddemjasьš kolə təzđьšni sijə muzьka-lnošt ponda, ne lezнь šorņikuzaud pəsti orččenmoz „стал“ da „перестала“. Čexov ində: kolə, med šorņikuzađd kavalavьlas votəz kujlas jurad kьk lun da vura məvršaslas. Vištə gizнь 5-6 lun i vek məvravнь sь jьlьš. Čexov ьzđ talant, no sijə strəg xudožnik, kьvjasnad oz mačəš, a zev kuza da šələmyš uzalə aslas gizeđjas vьlьn, gizemtorsə unapəv vьlmədə—vešigtə korrekturešs-nin, vešigtə knigaьn petavləmjassə-nin vьldalə-burmədə vьpəv lezig kezlə. Tazikən uzaligən i artmaləнь vьsokoxudozestvennəj

formaa jona uveditelnəj proizvedenijejasьd. A kueəm əd kьvjьš sьlən ozьr. Vьd personazlən aššama i kьvjьš: intelligent, kupeč, saldat, muzik, čeləd — vьdən šorņitəнь as nogньs. Suam „Пашенька“ vištьn kueəm ozьra petkəđlə prikadeiklьš lekšikonšə, a „Хирургия“ zonnas vəčəma pənəmar da pəlser professionalnəj šorņi vьlьn. Kreštənlьš šorņitə petkəđlьš Čexovlь oz kovнь „скукожилса“ (Панферов)-noga kьvjasən: səz roč kьvtə Čexov siz tečəs da zik roč kreštəninlən šorņitəm artmə (Melexovoad oligən Čexov vura kazaləma sьlьš šorņitan noгtə). Nartitəmnas da pemyđlunnas kьvtəm pemyškodə pərtəm Deņis („Злоумышленник“) aslas šorņinas seeəm-zə lovjaən svьtə sinvožad, kьz i das ərəsa Vaņka Žukov. Ortsьš mortьdlən (портрет) šetəma seeəm-zə lovjaən da voštə proizvedeniješs lьš idejasə. So Əkšic — tičicnəj kulak stav šəmnas i lovnas („В овраре“): „kolkviz morəsa, niмьdьstəma, sijə vizədis, kьz tulьšьn tom šurьšən vizədə munьš vьlə gaduka nižədčəmən, jursə leptəmən“. A kueəm imanaəš niмьjasньš šeravlanə personazjasьdlən: Mzda (uzalə kontrolnəj palataьn, kalьm kulьš), veləđьš Axinejev: („Ахинеја“ — nekьtčə ləšəvtəmtor volgəv, taəam niмьd petkəđlə kueənəs vəlincь sekša veləđьšjasьd), Očumelov (policijasa činovņik), Zratva (gorodəvəj, dert-nin kalьm kulьš šojanən), Prisibejev (karzьš-kučkasьš unter), s. v.

A. P. ČEXOV MIJAN KADьN

Kolə oz mijanlь Čexov, myjən sijə dona mijanlь?

Tavьlə oz vermь lonь kьkrələs vočəvizətm: mi-əd avu rədvuzньməs pomņittəm Ivanjas.

Sььn, myk mijan stranaьn vermis proletariat da uzalьš kreštəna, myk mi tečətm klassjastəm socialističeskəj ovseestvo, roč ličituralə klassikjaslən avu ičət rolьs: ez-əd veš Leņin seeəm vura təd najəs da seeəm paškьda pəlzujtčь ličitaturalnəj obrazjasən, siz-zə i əni Staļin jort. Aslas kazьləmjasьn (воспоминания) V. Bonč-Brujevič vištələ: 1919-d voьn pə Leņin vidlalis zurnal „Книжная летопись“ da pasjalis, myjjas kolə sьlь suzədнь. 223 xudozestvennəj proizvedenijejas pəvsьš Leņin pasjaləma səmyň sijəjasəs, kən vəlavləma Čexovlən proizvedenijejas. Tajə zev vuri petkəđlə, kueəm vьlə Leņin puktə Čexovəs. Medьm vaz koləšaskəd vermašнь, Leņin kəsjə torja zuzьda tədmašнь sijə gizeškəđ, kod seeəm tьrbura da xudozestvennəja petkəđlis revo-

lucija vozsa Roššijalьs stav җajt ցьвәдсә. Takәd еәе, Сехов ցизәдҗасьн em zev ьзд ескәм муvьльн суда, звьл mortnoga оләм artмәмә. Vot тајә ьзд socialнәј шәләм-нас (vaz оләм mustәmtәmnas, сь вьлә mijanльс ләг кьрәдәмnas да вьл оләм artмәмә ескәмnas) i matьн да dona mijanль Сехов. Sešša, mijan vozьн-әд sulalә ьзд mog: velәдсьнь klassikjasльс ցьрьс ideјajasa, bur forma xudozestvenнәј proizvedenijeјas ցizavнь. Tan Сехов вьvti bur velәдьс кьз xudozestvenнәј prozaьн, siz-zә i dramaturgijaьн, bur velәдьс šeram, кьз socialнәј әruzјә, primenajтәмә. Komi ցизьсјaslәп torja-җin oz тьрмь klassikјastә tәdәмьд.

Bur ескә вәли, Сеховльс jubileј nuәdәмьд-кә sodtas әд тајә ьзд uzas vošҗәмль да kolana зузьда nuәdәмль. Nәsta әti mog suvtәдә jubileј komi ցизьсјas vozьн: mijan-әд komi кьvньльн әпәз-па ави vešigtә җinәм Сеховләп. Kolә әдзәднь klassikјasәs komi кьv вьлә vuzәdәм. Šetнь кәт җекьтьн вәрјәм vištјas (suam „Человек в футляре“, „Хамелеон“, „В бане“, „Унтер Пришибеев“, „Спать хочется“, „Крыжовник“, „В овраге“, „Степь“) да dramajas (suam: „Чайка“, „Вишневый сад“).

Moskva. 1935 vo.

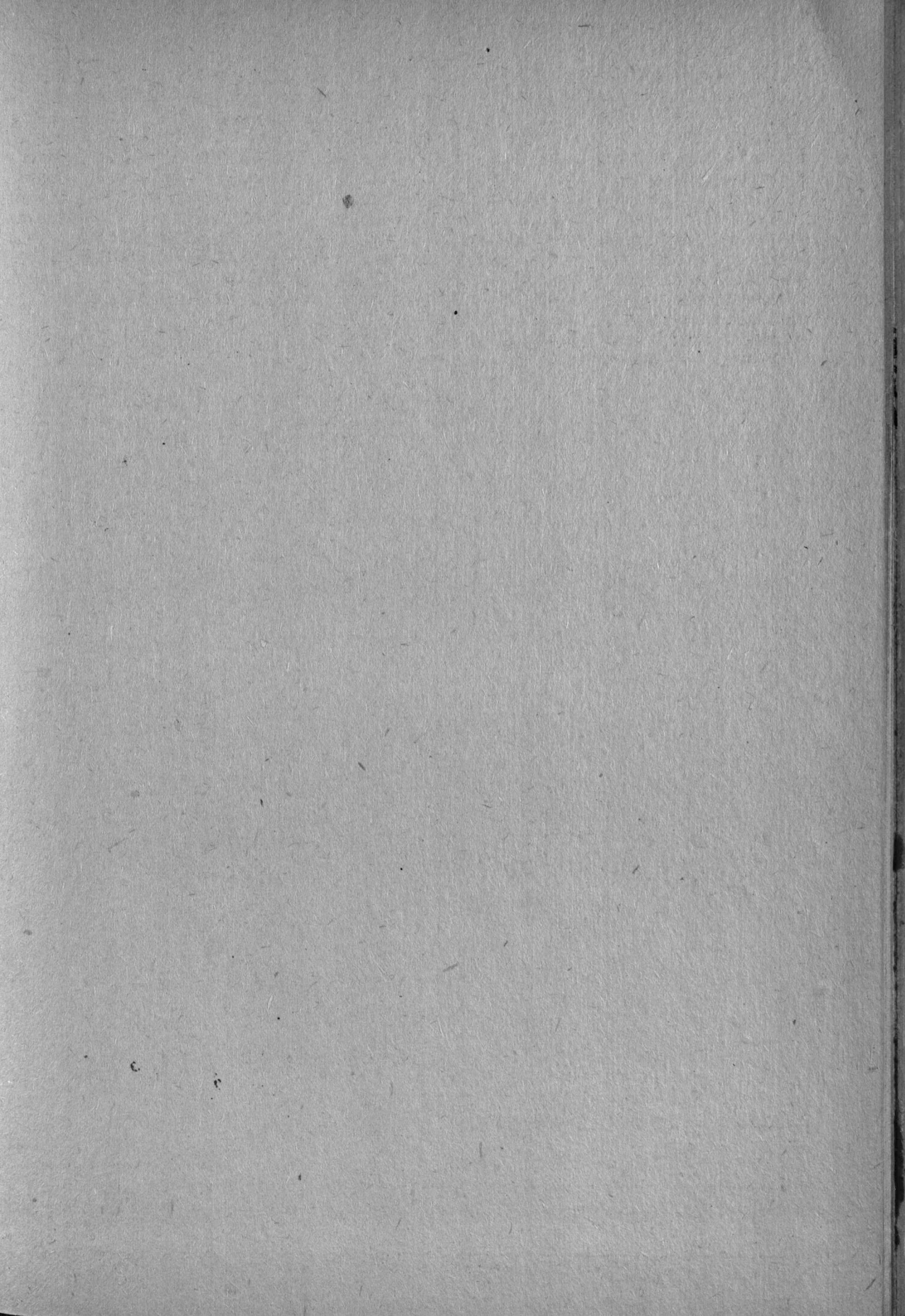
Ив. № 17

Redkollegija: M. DORONIN, I. PЬŠTIN

I. IZJUROV.

Otv. redaktor M. DORONIN

Облит № 611. Заказ № 1794. Тираж 1000. Стат. формат бум. 72×108, $\frac{1}{16}$ 82000 знаков в печ. листе 3 печ. листа. Сдано в производство 15/II—35 года. Подписано к печати 5/III—35 г.

4871
HЖ Коми
1-1a

SUZƏDƏJ 1935 VO VBLƏ

XUDOZESTVOA SƏVETSKƏJ LİTERATURA KOMI ZURNAL

„UDARNİK“

LEZƏ SƏVETSKƏJ PISAŤELJAS SOJUZLƏN KOMI PRAVLƏNIJE.
PETƏ BƏD TƏLBƏN ƏTÇƏD.

Zurnalə n loəny taeə m jukədj as: 1) xudozestvoa proza da poezija; 2) tvorčeskəj diskusšijalən tribuna; 4) komi epos; 5) bibliografija vyl roč da komi knigajas vylə.

1935 voə n „UDARNİK“ zurnalə n loə peçatajtəma: Novdinsa Vittor—vyl kə vburjas, Tima-Veñ—kə vburjas, vištjas, Lebedev—vyl vaşnajas, Peđ-Geñ—„Sera kuk“ (povešt), Vyl Pas—vyl poema, kə vburjas, Sandrik Jogor—„Ara j“ (povešt), Ilja Pəş-tin—pjesa da vyl vištjas, Vl. Latkin—vyl poema, Ivan Vokan—Novellajas, Izjur Ivan—„Domenlən məz“ (povešt), A. Isakov—„Dasəkməşəd vo“ (povešt), vyl vištjas da kə vburjas, Şim Vañ-lən, Mitruk Jaklən, Parmazonlən, Luzdor Vaşlən, Bija Əgərlən, P. Doronlən, P. Stañəjlən, Gris Saslən, A. Meze-ninlən, Razməşlovlən da mukəd giznə boştəşjaslən.

Literaturno-kritičeskəj staŤtajas: Zugəllən, Səladorsa Mi-slən, I. Oboturovlən, I. Tarabukinlən, Izjur Ivanlən, Ələk Əndrejlən da mukədlən.

SUZƏDAN DON: 3 tələş kezlə 2 sajt da 50 ur.

6 " " 5 "

12 " " 10 "

Torja nomerlən donьs 1 sajt.

1935 voə n zurnal kutas petnə askadən da tər listazən. Zurnalə uzavnə kəşkəma loə vyl gizəşjasəs-jazykovedjasəs da s. v.

„UDARNİK“ zurnal kolə lonə bə d kolhozə n, ləddəşan kerkaə n, sko-laə n, klubə n, bə d vərləzəş udarnik ordə n, kolhoznik-udarnik ordə n.

ZURNAL SUZƏDNƏ POZƏ BƏD POSTƏVƏJ OTDELENIJEŞ
DA PIŞMƏNOVLƏDLƏŞJAS PƏR